

LAISVE

HENRIKAS NAGYS:

Žodis Juozo Lukšos Daumanto ir
Romo Kalantos minėjime

STASYS BARZDUKAS:

Kartu su Juozu Bačiūnu

KĘSTUTIS JOKUBYNAS:

Gulagas ir okupuotos Lietuvos
aktualijos

TOMAS VENCLOVAS:

Disidentų sąjūdžio perspektyvos
Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje

Dr. ALEKSANDRAS ŠTROMAS:

Politinė sąmonė Lietuvoje ir joje
atsispindinčios Lietuvos ateities
vizijos

AUŠRA ZERR-MAČIULAITYTĖ:

JAV LB uždaviniai ir jų vykdymas

RAIMUNDAS KUDUKIS:

Naujai iškylančios rolės lietuvių
visuomeninėje veikloje

EDMUNDAS ARBAS:

Ar galimas racionalesnis veiksmų
susitvarkymas?

TURINYS

Henrikas Nagys: Žodis Juozo Lukšos-Daumanto ir Romo Kalantos mi- n jime Toronte	1
Vytautas Vaitiek nas: Žmogaus teis s	3
Stasys Barzdukas: Kartu su Juozu Ba i nu	11
Šeimos reikalai Jungtin se Valstyb se	15
ID JOS IR DARBAI:	
Gyvoji mintis: Dvi studij savait s; Disident - rezistent pa- sisakymai (K stutis Jokubynas, Tomas Venclova, dr. A. Štro- mas), Bendruomenininkai pasisako išeivijos r pes iais (Aušra Zerr-Ma iulaityt , Raimundas Kudukis, Edmundas Arbas)	16
Išeivijoje: Ateitinink kongreso parašt je (Vt. Vt.), Lietuvi Fondo parama išeivijai	63
Pasaulyje: Ne m s vien pirkia pad mavus	66
Id jos spaudoje	67
Užges Žiburiai	71
Vardai vykiuose	72

LAISV leidžia Lietuvi Fronto bi iuliai tris kartus per metus.

**LAISV (TOWARD FREEDOM) published three times a year by the
Friends of the Lithuanian Front.**

**Metin prenumerata: Australijoje, Jungtin se Valstyb se ir Kana-
doje — \$7.00, kitur — \$5.00.**

ADRESAI:

Redakcijos: 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

**Administracijos: 7034 Hartcrest Drive, Rancho Palos Verdes, Cal.
90274**

Š NUMER redagavo Vytautas Vaitiek nas.

**LAISV straipsni ir apžvalg paži ros ir vertinimai, tiek pasi-
rašyti, tiek ir nepasirašyti, priklauso tik patiem j autoriam ir ne-
b tinai atitinka LAISV redakcijos paži ras ir vertinimus. Redak-
cija yra atsakinga tik už suteikim vietos LAISV skiltyse pasisakyti.**

HENRIKO NAGIO ŽODIS
JUOZO LUKŠOS - DAUMANTO IR
ROMO KALANTOS MIN JIME TORONTE 1977.X.2

Visos kronikos yra pilkos ir paprastos. Jos mini tiktai faktus. Mes minime vieno miško broli, laisv s kovotoj, Juozo Lukšos - Daumanto, 25-ri met mirties sukakt. Jis pasirinko mirt, kad laisv b t gyva; ir kito tylaus kovotojo Romo Kalantos penkeri met mirties sukakt. Jie pasirinko mirt, kad laisv b t gyva.

Juozas Lukša savo mylimo, ginklo plieno kulka pasirinko mirt, nes priešas ties j kruvinus barbaro pirštus - prieš buvo daug, o jis vienas, nes kova buvo baigta. Jam. Mirtimi jis dar kart liudijo savo meil laisvei ir gyvenimui.

Romas Kalanta pasirinko Piln mirt. Ugnyje. Ir kaip klaidus fakelas sudeg, nušviesdamas vergijos ir smurto nakt. Kauno teatro sode suliepsnojo baisia liepsna žmogus, šaukdamas: LAISV S LIETUVAI!

Sunku mums, gyviesiems, šiandien suprasti j dviej pasiaukojim. Kiekvienas turime tiktai

vien gyvenim ir vien mirt. Nepalik gyvenimo ir nepasirink mirties, sunkiai suprantame didvyrius. Herojai yra taip toli ir taip aukštai, kad juos temato istorija. Ateinan ios kartos. Mes - tegalime pamin ti juos. Steb tis jais. Didžiuotis. Ir kartoti drauge su Vaižgantu prie j kapo: nenugalima tokia tauta, už kuri miršta jauni jos vaikai. Baisu, kai turi mirti tiktai prad j gyventi žmon s. Stipresnio priesaikos liudijimo n ra šioje žem je.

Kartais mums visa tai atrodo kaip pasaka. Dar vienas mitas. Mums - kuriuos mirtis aplenk. Mums - kurie pab gome nuo mirties. Mums - gyvenantiems pilkoj, migdan ioj kasdienyb j.

O taip, mes juk gird jome apie nuostabius Juozo Lukšos žygius. Mes perskait me Daumanto "Partizanus". Paprastais žodžiais jisai pasakoja nepaprast epop j. Miško broli likim. J dr s. J priesaik savo žemei, kuri jie nuolat ir nuolat

patvirtino savo mirtim. Tiek jie tetur jo: kiekvienas po vien , po savo mirt . Ir j jie pasirinko tada, kai nebebuvo kitos išeities: arba kovoje, arba apsupti prieš , kad nepakli t gyvi savo prieš rankas. O taip, jie gyveno savo mažyt se požemin se sl ptuv se, arti savo žem s širdies, ir mirtis kiekvien sekund , j mirtis, gyveno šalia j . Ginklas ir mirtis buvo neatskiriama j palydovai. Dien ir nakt , nakt ir dien . Žiemos speiguose ir vasar tvankumoje. Granata, nuod kapsul , buvo nuolat ia pat, pasiekiamos ranka, kai reik jo kar i j priesaikos taur išgerti ligi dugno.

Mirti lengva eil se, pasakose, bet kaip mirti gyvenime? Nesu-prantame. Nežinome.

Tod l lenkiame galvas j laisv s priesaikai. Ir kovai ligi paskutiniuosios. Kai visos viltys dingusios. Kai neb ra pasirinkimo. Tada visos kulkos dar skiriamos priešui ir paskutinioji – sau. Miško broliai. Miško broliai, kurie ne žodžiais, bet savo krauju ir savo mirtim kovojo už Lietuv .

Beprasmiška j mirtis? Ar tai mums nuspr st? Ar tai mums teisti? Mes nulenkime tiktai prieš juos savo galvas. Mes tiktai tyl - kime kaip žem ... Ir Romo Kalantos susideginimas. Taip, mes gird jome apie Pil nus. Mes žino-me, kad tai nebuvo legenda. Mes paž stame ugn . Ta iau nepaž s-tame mirties ugnyje. Siaubingos mirties. Baisios mirties.

Kiek yra toki , kurie š i t a i p

šauk už laisv ? Tokiu baisiu b du jaunas lietuvis atkreip pasaulio akis: ži r kite, mano žem paverpta! Laisv s jai šaukiu ir degu gyvu fakelu. Kaip ant kuor ugnis, šaukusi kovotojus. Kaip ž ruojanti aušra, užliejusi vis horizont kruvina ugnimi, pranašaujanti rytmet . Nauj dien . Diena, kuri nugal jo, su-degino nakt ir tams .

Nebuvo pilk gimtosios žem s raudotoj , kurios b t gal jusios apraudoti Daumanto ir Kalantos mirtis. Jie mir vieniši, nes mirt kiekvienas pasitinka vienišas. Jie ž i n o j o , kad nelaidos j mini minios. Jie gerai žinojo, kad herojai dažnai miršta vieniši. Bet ne d lei garb s jie mir . Jie pasirinko mirt , nes žinojo, kad v e r t a už laisv mirti. Jiems laisv nebuvo tiktai žodynuose rašytas žodis. Patosas. Daina. Jiems laisv buvo j l i k i m a s . Jie mirdami prasmino savo ž e m . Neveltui ir neatsitiktinai Daumantas savo knygos pirmame puslapyje raš Tomo Jeffersono žodžius: “Laisv s medis turi b ti kartkart mis palaistytas patriot ir tiron krauju”.

Juozas Lukša žinojo k tai reiškia. Jo kraujo lauk gimtoji žem . Jo. Ir sulauk . Ir jis žinojo, kad taip bus, nes jis pats pasirinko savo kraujui savo žem .

Tokia žem šventa.

Tokie žmon s yra didvyriai. Ir nemirtingi. Ir jiems skiriami žodžiai niekad os nepaj gia ap-

ŽMOGAUS TEIS S

VYTAUTAS VAITIEK NAS

Žmogaus teisi kelias

Kai tariame žmogaus teis s, mintyje turime tas neatimamas ir neperleidžiamas asmens teises, kuri ir jokia valstyb s valdžia negali nusavinti ar panaikinti. Ši teisi kilm galima atsekti jau Kinijos ir Indijos sen j amži kult roje. Žmogaus teisi id ja visada buvo gyva religijos ir moral s filosofijoje. Naujaisiais laikais savo konkre i išraišk žmogaus teisi id ja rado Anglijos vadinamame "Bill of Rights" (1689 m.), Jungtini Valstybi nepriklausomyb s deklaracijoje (1776), Pranc zijos žmogaus ir pilie io teisi deklaracijoje (1789), o v liau ir kit demokratini valstybi konstitucijose.

II-sis pasaulinis karas žmogaus teisi pad t ypatingai suaktualino. Po karo ne tik žmogaus teisi id ja susilauk ypatingo d mesio, bet, kas ypatingai svarbu,

žmogaus teis s susilauk tarptautin s apsaugos, konkre iai užsimintos Jungtini Taut chartoje ir detaliai formuluotos Visuotini je Žmogaus Teisi deklaracijoje (1948 m.). Ne be pagrindo Jungtini Taut pilnaties pirminkas, VŽT deklaracij pri mus, entuziastingai dži gavo, kad tai pirmas žmonijos istorijoje atsitinkimas, kad organizuota pasaulio bendruomen yra ne tik žmogaus teises pripažinusi, bet ir j viršenyb nusta iusi suvereninis valstyb s statym atžvilgiu, ir kad nuo dabar "milijonai viso pasaulio vyr , moter ir vaik , nepaisant kaip toli begyvent nuo Paryžiaus (VŽT deklaracija buvo priimta Jungtini Taut sesijos Paryžiuje) ar New Yorko, šauksis šio dokumento (VŽT deklaracijos) kv pimo, direktyv ir pagalbos". Faktas, per pra jusius beveik tris dešimtme ius

rašyti j neapriamos aukos. Jiems abiems skiriu Dedikacij , iš "Broliai aitvarai".

Žiema. Mirtis. Žiema ir mirtis užklojo juos amžinatv s migla. Baltu lininiu audeklu, baltu kaip sniegas ir debesys, kaip lengvas pušyn sm lis. Miegokite. Miegokite abu, nes judu gr žote n a m o . Tegul supa jus mylima,

gera, sava žem , kaip motina, ilgam, ilgam ir užtarnautam miegui. Miegokite ram s, Juozai ir Romai. J s mirtys nebuvo veltui.

Tokios mirtys yra prisik limo pradžia.

Tokios mirtys padaro gyvenim prasming .

Tokios mirtys n u g a l i p a i mirt .

po t entuziasting žodži išta-
rimo, milijon ir dešim i mili-
jon vyr ir moter vardu buvo
šauktasi VŽT deklaracij pa-
galbos. Deja, nes kmingai. Fak-
tiškai pati deklaracija jau nuo pat
pradžios buvo suluošinta, tylomis
ap jus etnini , religini , kalbini
mažum valstyb je teises. Dar
daugiau j sužalojo, kai projekto
svarstymo eigoje iš jos išbrauk
asmens peticijos teis Jungtines
Tautas. (Tam išbraukimui pritar
ir Jungtin s Valstyb s). Tod l da-
bar tokios peticijos kaip kad
17,000 Lietuvos katalik Jungti-
n se Tautose negauna jokios ei-
gos ir net j gavimas n ra siun-
t jui pranešamas.

Antra vertus, kadangi neatima-
mos ir neperleidžiamos žmogaus
teis s varžo pa ios valstyb s su-
verenin gali , netr ko seniau,
n šiais laikais netr ksta ir karš-
t žmogaus teisi oponent . Angl
l žymus teisininkas ir filosofas
Benthamas neatimamas ir aukš-
iau už pa i valstyb stovin ias
žmogaus teises laik išpuikusi
nes mone. Ir visi teis s pozity-
vizmo atstovai buvo su juo. Dabar
net keistai atrodo, kad ir Lie-
tuvos universiteto Teisi fakulte-
te vyravo teisinio pozityvizmo
id jos.

Užtat visai suprantama ši die-
n totalitarini režim opozicija
žmogaus teis m, ypatingai j
tarptautinei apsaugai. Iš j galima
išgirsti prieš žmogaus teises ir
toki argument , kad šios teis s
es tik ši laik neokolonialist

išradimas, kad jos apgaulingai
primestos, kad jos es visai sve-
timos ne Vakar kult ros pa-
sauliui.

O faktiškai sabotuoti žmogaus
teisi vykdym galima ir pati
Jungtini Taut charta, kuri (2
str, 7 p.) varžo Jungtini Taut
narius kištis kito Jungtini Taut
nario — valstyb s grynai vi-
daus reikalus. O kas tie vidaus
reikalai — pareina nuo to, kurios
valstyb s reikalai. Pvz. jei žmo-
gaus teisi vykdymo klausimas
bus atkreiptas Piet Afrikos
respublik — tai bus Jungtini
Taut reikalas, ne vidaus, bet jei
tas pats klausimas bus atkreip-
tas Soviet S jung ar kuri
kit komunistin valstyb — bus
vidaus reikalas, kuriam Jungtin s
Tautos nekompetentingos.

Beje, ne tik totalitarini režim
atstovai, bet ir demokratiniame
pasaulyje pasitaiko intelektual ,
kurie teisina žmogaus teisi ne-
vykdym tuo, kad šitaip es gali-
ma spartinti kin krašto pažan-
g , “mobilizuojant mases, kad
pasir pint maisto, pastog s ir
sveikatos reikalais”. Bet istorijos
faktai šioki logik neigia. Mag-
na Charta laikais beteisi kin
pad tis tikrai buvo daug blogesn
nekaip šiandien yra totalitarinio
režimo šalyse, ta iau tie vargdie-
niai tada pasirinko teis , ne mobi-
lizacij pasirinkti maisto. T
pat liudija ir pranc z revoliuci-
ja. Tvirtinti, kad žmogus savo
laisv s teis iškeis duon yra
Dostojevskio didžiojo inkvizito-

riaus galvojimas. Ši met Indijos parlamento rinkimai parod, kad neraštingi kaimiečiai kartais geriau išmano apie žmogaus teisių vertę, nekaip tokie Vakarų intelektualai.

Žmogaus teisių apsauga

Žmogaus teisių apsaugai ir paramai yra Jungtinių Tautų Žmogaus Teisių Komisija. Kadangi šiandien Jungtinių Tautų narių - valstybių dauguma yra pas save praktiškai paneigusios elementariausias žmogaus teises, nors konstitucijose jos iškilmingai surašytos, Žmogaus Teisių Komisija, kurios daugumą narių sudaro kaip tik tokios valstybės atstovai, yra pavirtusi tik farsu ar net savotišku mokslu, anot Harvardo profesoriaus Walterio Laqueur'o, tik "unholy alliance", kurio tikslas — ne žmogaus teises remti ir kovoti su jų pažeidimais, bet jas sabotuoti ir neigti. Ir blogiausia, kad toji komisijoje dalyvaujantieji atstovai tų valstybių, kurios žmogaus teises respektuoja, savo dalyvavimu toji komisijos daugumos "unholy alliance" prieš žmogaus teises tarsi teisina, tam tarsi solidarizuoja ar net talkina. Ir būdinga, kad tie komisijos mažumos atstovai, kurie pabandę nedviprasmiškai pasisakyti prieš komisijos daugumos veidmainystę ir komisijos tikslą iškreipymą, ne tik kad nesulaukė kitų mažumos atstovų pritarimo ir paramos, bet, atvirkščiai, buvo išbartinami eks-

centriškumo ir pamokomi kitu kart išsireikšti šaltai ir santariai. Todėl tokie nuoširdūs žmogaus teisių mėginiai kaip Danielius Moynihan'as ar Leonard'as Garment'as tik meteoriškai švyteli jo Jungtinių Tautų padangėje.

Bet nevieningumo tarp žmogaus teisių gynėjų skalda daug platesnė. Pvz. kai kurie žmogaus teisių gynėjai sluoksniai yra labai jautrūs tik tų teisių pažeidimams, ilgiau, Irane, Pietų Korėjoje ar Urugvajuje, bet santarpius iki abejingumo tokiems pat ar net daug žiauresniems tų pačių teisių pažeidimams Sovietų Sąjungoje, Kuboje ar ekoslovakijoje. Net iš jų laikas nuo laiko pasiskardena ir protestuodami sovietini disidentų persekiojimo aiškiai justai, kad jų visas užsidedimas dėl žmogaus teisių yra vienos krypties.

Greta šioki vienos krypties žmogaus teisių gynėjų rikiuojasi ir tokie žmogaus teisių gynėjai, kurie aukštai iškilusiu laiku žmogaus teisių viliavimui, kol visur ramu, kol tarptautini santykių padangė giedra. Bet rizikuoti dėl ne savo, o kažkieno žmogiškųjų teisių; "nuodyti" tarptautinius santykius, sunkinti sutarimų kitais svarbiais klausimais — ne, tokios rizikos jie negali sau leisti.

Bet gal labiausiai pavojingi žmogaus teisių gynėjai yra išvadinamos "Realpolitik" sluoksniai. Pagal juos ši diena globalinis jų balansas yra toks, kad Jungtinių Valstybių sąjau nebepaj -

gios paveikiai remti žmogaus teisių vykdymo tokioje Sovietų Sąjungoje ir juoba turinios atsižvelgti, kad savo iniciatyva už žmogaus teises neantagonizuočiau savo sąjungininkus. Pagal "Realpolitik" šalininkus anksčiau ar vėliau žmogaus teisių kampanija išsivys ir tenkinsis išskirtiniais taikiniais.

Bet faktiškai pati "Realpolitik" yra neatsiejama nuo žmogaus teisių veiksnio. Valstybės sekretorius George'as Marshall'is neabejotinai buvo teisus savo laiku perspėdamas Jungtines Tautas, kad nesiskaitymas su žmogaus teisėmis ir jų sutrypimas bet kuriame krašte ataidi vis taut bendruomenę ir ją veikia. Nes jei vyriausybė sistemingai nepaiso savojo krašto žmonių teisių, kaip tad ji gali būti patikima, kad gerbs kitų tautų teises ir nebus linkusi savo tarptautini tikslus siekti prievartos ir jėgų keliu?

Žmogaus teisių instrumentas prieš žmogaus teises.

Juo tad piktesnis atrodo gyvenimo patyrimas, kai šiandien žmogaus teisių instrumentas faktiškai yra atkreiptas prieš tas valstybes, kurios žmogaus teises lojaliai respektuoja, o tuo instrumentu manipuliuoja tos valstybės, kurios pačios žmogaus teises yra sutrypusios. Per paskutinius du dešimtmečius totalitarinis pasaulis žmogaus teisių pretekstu nuolat atakuoja demokratinį pasaulį. Ir yra liūdina pripažinti, kad

demokratinis pasaulis su tokia dalyk padimi apsiranta ir apie kontrataką negalvoti nenori.

1975 m. Jungtinių Valstybių pateiktas Jungtinių Tautų nutarimas, kuris atsišauktų visus Jungtinių Tautų narius amnestuoti savo politinius kalinius. Motyvas: Jungtinių Tautų jau buvo priimtas nutarimas dėl amnestijos Piet Afrikos respublikos politiniam kaliniam ir nutarimas dėl amnestijos iš politiniam kaliniam. Jungtinių Tautų nutarimas toks atrankinis pobūdį pažeidžia žmogaus teisių integralumą. Arba tas pats žmogaus teisių mastas bus taikomas visoms valstybėms, neatsižvelgiant režimų, valstybių didum ir apsiginklavimų, arba, žmogaus teisių mastu individualizuojant pagal valstybių geografinį padėtį, režimo pobūdį ar kitas sąvaybes, pačios žmogaus teisių pavirs tik saugališku politiniu pretekstu su žmogaus teisių kauke. Tai ypač buvo ryšku žinant, kad P. Afrikos politiniam kaliniam amnestijos siūlymas pasirašė 23, o iš politiniam kaliniam amnestijos siūlymas — 16 valstybių, kuri politiniai kalininkai iš proporcingai galinai nemažesnis kaip kad P. Afrikos ar iš, ir jų traktavimas negerlesnis. Bet tas Jungtinių Valstybių siūlymas atsitrenks ne totalitarini valstybių opozicijai, o Jungtinių Valstybių europiniais sąjungininkus, kuriems pasirod nepriimtinas.

Kai Jungtini Taut organizacija faktiškai pasidar instrumentu prieš žmogaus teises, natūraliai atsirado regionin ir privatin iniciatyva. Europos Taryba pirm savo nariams - valstyboms žmogaus teisi apsaugos konvencij, sudar Žmogaus Teisi komisij, steig Strasbourg Žmogaus Teisi teism. Tad žmogaus teisi vykdymo garantijos labiausiai išvystytos V. Europoje, kur jos faktiškai mažiausiai reikalingos, kur žmogaus teisi vykdymas turi senas tradicijas ir demokratines priemones.

Pasauliniu ploveriu žmogaus teisi vykdymu siejojasi privatin organizacijos: Tarptautin Žmogaus Teisi lyga, Tarptautin Amnestija ("Amnesty International"), Laisv s R mai ("Freedom House") ir gal dar kitos. Šios privatin s organizacijos telkia žmogaus teisi pažeidimo faktus, skelbia raportus, stengiasi mobilizuoti vieš j opinij ir per atitinkamas vyriausybes paveikti žmogaus teisi vykdym atskirais konkreiais atsitikimais. Šios labai girtinos privatin s iniciatyvos poveikis žmogaus teisi vykdymo bendrai pad iai, suprantama, yra ribotas.

Nauja iniciatyva žmogaus teisi klausimu

Užtat juo didesnis susidom jimas kilo visuose žmogaus teisi vykdymu labai suinteresuotuose sluoksniuose, kai 1976 ryšium su Jungtini Valstybi prezident-

to rinkimais tas klausimas sulauk naujos iniciatyvos. Jau 1976 Jungtini Taut pilnaties sesijai Valstyb s sekretorius Kissingeris pabr ž, kad žmogaus teisi klausimas yra "didžiausias reikšm s klausimas, labiausiai pareigojanti m s laik problema". Bet ypa stipr impuls domesys žmogaus teisi vykdymo klausimu sulauk iš demokrat partijos rinkimins platformos. M suose yra susidar s klaidingas sp dis, kad žmogaus teisi klausimu naujoji iniciatyva priklausot prezidentui Carteriui. Tiktov betgi yra truput kitokia.

Redaguojant demokrat rinkimin platform, mcgovernininkas Sam Brown'as pasi l s d ti reikalavim, kad demokrat vyriausyb nutraukt visoki karin param tom valstyb m, kurios nepaiso žmogaus teisi. Aišku, tas apimt tik dešin s autoritarinius režimus, ne kair s totalitarinius. Jacksonininkai pasisak prieš toki šališk žmogaus teisi klauzul ir pasi l kompromis — palaikys mcgoverninink si lym prieš dešin s autoritarini režim žmogaus teisi pažeidimus, jei mcgoverninkai palaikys j, jacksoninink, si lym prieš kair s totalitarini režim žmogaus teisi sutrypim. Kompromisas vyko. Prezidentinio kandidato Carterio atstovai buvo neutral s. Kandidatas Carteris laik si platformos. Ta iau kad jos laikyt si ir prezidentas Carteris, anaip tol n ra toks tikras daiktas.

Visi demokratiniai sluoksniai vieningai sutaria, kad dėl žmogaus teisių vykdymo visu pasaulyje reikia kovoti ir visuose priespaudos ir prievartos kraštuose reikia siekti laisvės ir teises. Tačiau klausim, kokiais ginklais tikslinga yra dėl žmogaus teisių vykdymo kovoti, kokiais keliais priespaudos ir prievartos kraštuose laisvės ir teisės pažangą kurti — atsakymai jau skirtingi. Tuo atžvilgiu jau nėra vieningo nusistatymo nei tarp demokratinėse valstybėse tarptautiniuose plotmėje, nei pačiose demokratinėse valstybėse politikai vadovaujančiuose sluoksniuose. Tuo atžvilgiu visai ryškios yra dvi srovės: tarkime — mažanoriai ir daužianoriai.

Ko nori mažanoriai?

Mažanoriai galvoja ir teigia, kad:

— agresyvus siekimas žmogaus teisių vykdymo gali atnaujinti tarptautinį tamp ir vėl grąžinti “ledo laikus”;

— tylioji diplomatija gali laimėti daugiau ir esminį nuolaidą žmogaus teisių vykdymui, nekaip nuolatinis aktyvus priekaištavimas dėl žmogaus teisių paneigimo;

— agresyvus žmogaus teisių vykdymo siekimas gali net padidinti priespaudą;

— gali turėti neigiamą poveikio nusiginklavimo deryboms;

— sovietinėse priespaudos sušvelnėjimas veikia ateis per vi-

daus evoliucij, nekaip per užsieninius reikalavimus, kurie tegali būti žmogaus teisių reikalui “counterproductive”;

— demokratija apskritai yra šiaurinio Atlanto tautų apraiška, ir, pasak George'o Kennan'o, jokių būdu nėra “natūrali valdžios forma žmonėms anapus to siauro perimetro” ir būtis kvailas kaprizas užsisipirti pataisyti ir pagerinti “didžiosios pasaulio dalies gyventojų politinius prokus”;

— Vakarų Europos oficialiuose sluoksniuose ir viešojoje opinijoje Jungtiniuose Valstybių pradėta kampanija už žmogaus teisių vykdymą suklumšim, ypačingai Vokietijoje (“Weltpolitik mit Fanfarenstoessen”);

— tarptautinėse taikos išlaikymas branduolinio apsiginklavimo laikais yra aukštesnioji moralinė vertybė;

— pasak D. Britanijos užsienio reikalų ministro Oweno, vis vyriausybės pirmtinis uždavinys “pasirpinti ir išlaikyti taikos ir saugumo sandarą, kurios ribose tegalima svarstyti, kovoti ir plėsti žmogaus teises”;

— Sovietinis disidentas Medvedevas yra apgailestavęs prezidento Carterio kampanijai sovietiniam disidentui paremti esant ne laiku;

— prezidento Carterio laiškas Sacharovui ir Bukovskio priėmimas buvo politinis klaidas;

— Jungtiniuose Valstybiuose nusistatymas žmogaus teisių klausimu turi būti suderintas su europini

s junginink nusistatymais ir at-
siremti detente politika;

— Ryt -Vakar santykiuos
visos problemos yra tarpusavy
susijusios ir žmogaus teisi vyk-
dymo iš bendro konteksto išimti
negalima;

— Soviet S junga Jungtini
Valstybi kampanij už žmogaus
teisi vykdym apšauks “agresy-
vi imperialistini j g ” bandy-
mu apnuodyti tarptautin atmos-
fer ir detente politikos proces ;

— b t labai apgail tinos
Jungtini Valstybi pastangos
Belgrado konferencijoje savo
nusistatymais d l žmogaus tei-
si apsunkinti Vakar vieningu-
m .

Kuo remiasi daugianoriai?

Savo ruožtu daugianoriai galvo-
ja ir teigia, kad

— Soviet S junga detente po-
litikos žyd jimo metais n per-
nago juodym nesumažino savo
ideologin s penetracijos laisv j
pasaul ir Brežnevui niekad
nesop jo galvos, kai pasiprašy-
davo priimamas koks Marchais,
Berlingueris ar Gus Hall’as, ko-
d l tad Jungtini Valstybi pre-
zidentui detente turi kliudyti pri-
imti Bukovsk ar parašyti laiš-
k Sacharovui?

— Sacharovas tvirtina, kad
“ryžtingas ir nuolat stipr jantis
Vakar visuomen s ir oficiali
institucij — iki pa i aukš iau-
si j — spaudimas, tiek ginant
principus, tiek tam tikrus asme-

nis, gali tur ti tik teigiam re-
zultat ”.

— Prof. F. C. Barghoorn’as yra
pri j s išvad , kad didžiausias
atlydys Soviet S jungoj buvo
septintame dešimtmetyje, o de-
tente klest jimo metu prasid jo
žiauresnis dissident persekioji-
mas, nekaip bet kada;

— Vakar suart jimas su So-
viet S junga be demokrat jimo
Soviet S jungos viduje pagal
Sacharov b t blogiau nekaip
nebuvimas jokio suart jimo;

— supergalybi tarpusavio san-
tyki raidai pagal Sacharov
esan ios trys galimyb s: (1) j
tarpusavio suart jimo galimyb ,
Soviet S jungai demokrat -
jant, (2) j tarpusavio santyki
tampos did jimo ir branduolinio
karo gr sm s did jimo galimyb ,
ir (3) demokratini princip ka-
pituliacijos prieš sovietin šanta-
ž , apgaul bei smurt galimyb ;

— Mažanoriai, susir pin ne-
erzinti Soviet S jungos, nori
žmogaus teisi vykdymo klau-
simus iš politikos lauko nukelti
humanitarini dalyk srit ir
tuo b du sužlugdyti Jungtini
Valstybi užsienio politikos tra-
dicinius principus;

— Klaidinga nuomon , kad
reikalavimas Soviet S jungai
gerbt žmogaus teises yra pasik -
sinimas pakeisti Soviet S jun-
gos socialin santvark ; pagarba
žmogaus teis m never ia keisti
nei kolchoz sistemos, nei de-
nacionalizuoti moni ;

— Belgrado konferencija bus

pirmas egzaminas Jungtini Valstybi naujai iniciatyvai žmogaus teisi klausimu;

— Jungtinis Tautos savo tikslais yra sipageigojusios “žadinti ir dr sinti pagarb žmogaus teism ir pagrindin m laisv m vis žmoni be skirtumo ras s, lyties, kalbos ar religijos”; tas sipareigojimas galioja ir Jungtin m Valstyb m ir Soviet S - jungai;

— paskutiniai dešimtmeiais tarptautin je teis je aiškus poslinkis palank žmogaus teisi visuotinum o interpretavim ;

— žmogaus teisi vykdymas yra Vakar nepralenkiamas ginklas ideologin je kovoje su komunistiniu pasauliu;

— tylioji diplomatija tikrai yra s kminga atskirose bylose, bet tenkintis tik tuo b t tolygu demokratijai susitaikyti su totalitarizmu;

— Jungtini Valstybi užsieni politikoje žmogaus teism priklauso tokia pat vieta, koki Soviet S jungos politikoje užima marksizmas - leninizmas;

— žmogaus teisi vykdymo klausimas turi b ti Jungtini Valstybi užsienio politikos komponentas ir tur ti aiški program , kas darytina;

— vadinama pastovioji vyriausyb , t. y. Valstyb s departament o biurokratija esanti aiškiai nepalanki žmogaus teisi vykdymo naujai iniciatyvai, ir jau yra aiški ženkl , kad jos taka yra pa-

siekusi Valstyb s sekretori Cyrus' Vance' , o gal ir pat prezident Carter .

Prieš sunk pasirinkim

Netenka n aiškinti, katroje pus je stovi soviet pavergt j taut interesai, o su jais sykiu ir palankumas. Ta iau, skaitantis su tikrove, negalima nematyti ir to fakto, kad Jungtini Valstybi naujoji iniciatyva žmogaus teisi vykdymo klausimu ne tik turi skaitytis su kair s totalitarini ir dešin s autoritarini režim dideliu d l to nepasitenkinimu ir, pirmiausia Soviet S jungos, atitinkamais išpuoliais, bet turi skaitytis ir su tuo, kad n ra vieningo tam pritarimo nei savuose politikai vadovaujan iuose sluoksniuose, nei europiniuose s junginukuose.

Žodžiu, žmogaus teis s dabartinei Jungtini Valstybi vyriausybei yra išklusios labai didel išsk , juo lemtingesn , kad visuomen je jau yra prigijusi nuovoka, jog prezidento Carterio politikos kertinis akmuo — gr žinti Jungtini Valstybi užsienio politik moralin vaidmen . Taigi nuo to, kaip s kmingai prezidentui Carteriui vyks su žmogaus teisi sukeltu išskiu susidoroti, daug pareis jo, kaip sakoma, b tis ar ž tis, daug pareis ir Jungtini Valstybi prestižo kilimas ar kritimas.

Tur b t teisingas Harwardo istorikas prof. Laqueur'as tardamas, kad, kai galinga valstyb

KARTU SU JUOZU B A I NU

STASYS BARZDUKAS

Pirmoji mano pažintis su Juozu J. B a i n (jis pats rašė si Bachunas) buvo laikraštis : laikrašiuose rasdavau, kad jis yra Amerikos lietuvi tautinink veikėjas ir net lyderis, paskaitydavau jo retkarčiais pasirodantius straipsnius, pranešimus apie jo veiklą, keliones, išleidžiamas knygas ir kt. Taip pat girdydavau, kad jis Tabor Farmos vasarvietės savininkas, taigi turtingas žmogus, bet save laiko "kininku". Iš pradžių su juo susitikti prog neturėjau. artimesnį pažintį su juo tik Lietuvių Bendruomenės kelyje. Ir tai B a i n o iniciatyva.

1955-58 aš jau pirmininkavau JAV LB krašto valdybai. Kasmet pateikdavau LB tarybos sesijose apyskaitinius valdybos veiklos pranešimus. Po vieno tokio pranešimo Chicagoy vykusioj LB tarybos sesijoj opozicinis "Naujienu" dienraštis atsiliepusavo budo: man priskyrė ir tai, ko savo pranešime nebuvo minėjęs. Žirėjau tendencij ir parašiau paaiškinimą. Jis buvotas, bet "Naujienu" dabar rado jau naują priekabi. Džosi, ko niekada nelaukiau ir nesitikėjau: juo daugiau aiškinaus, juo gausj priekabi bei priekaišt. Prie tiesos neartėjom nperplauk.

nesiryžta ir bijosi aiškiai pasisakyti ir veikti pagal savo nusistatymus ir visuotinai išpažstamas vertybes lemtingoje pasaulio istorijos konjunkturoje, ji praranda savo tarptautinį autoritet ir vairoja moralinį ir politinį nuosmukį.

Antra vertus, žmogaus teisi ir laisvės idėja per visus amžius veik savo galingą trauką į ga

ir juo galingesne veikia m s laikais. Ir, nors organizuotoje pasaulio bendruomenėje — Jungtiniuose Tautose — šiuo metu vyrauja priespaudos ir prievartos atstovai, šimtai milijonų žmonių visame pasaulyje, o pirmiausia totalitarini režimų šalyse, sudaro nepalaužiamą atramą žmogaus ir tautų teisių vykdymui laimėti.

Ne ji r p jo mano oponentui — jam vis pirma r p jo “perti man kail”. Na, ir p r r . Tik štai vien vakar man skambina iš Tabor Farnos Ba i nas. Pasisak s kas es s, taip ba i niškai šiltai jis man ir sako: liaukis, girdi, brolau, gin ij sis, nes es gaila ir tavo laiko, ir tavo nerv . Iš t šiaud neb si gr d . Tai jau jis žin s iš patyrimo. Jei r - p t tiesa, j b t galima greitai rasti. Bet šiuo atveju mano oponentui r pinti ne ji — jam kli vanti LB organizacija. O kadangi aš jai dirb s, tai kli - v už tai ir man. Šitaip Ba i - nas tikino mane t besiple ian - i polemik nutraukti, nes ji naudos neduosianti, o mano paties darb trukdysianti. Tada pajutau, kad Ba i nas linki man gero, ir jo paklausiau. Š pirm pakalbinim bei patarim ir v - liau nuolat prisimindavau. Tai sulaikydavo mane nuo nevaising pokalbi su oponentais, nerodaniais geros valios, siekianiais maskuojam savo tiksl . Ba i nas buvo kitoks: jam vis pirma r p jo atvirumas, nuoširdumas, abipus pagarba. To jis ir kitam link jo.

1958 abu kandidatavom JAV LB II taryb , abu buvom išrinkti. Telefoninis pasikalb jimas virto susitikimu: dabar jau susis dom už to paties Bendruomen s darb stalo. Ir susivok, kad gudrus, lietuviško m s gyvenimo vingiuose! Kai organizuotai

tautinei m s Bendruomenei priešiški kai kurie nauj j laik ateiviai, augusieji bei brendusieji nepriklausomoj Lietuvoj, ia jos darbinink eiles stoja senosios ateivijos lietuvis, Amerik atvežtas vos dvej met vaikas, užaug s ir subrend s svetur. Ba i nas pasirodo gerai suvoki s Bendruomen s esm bei paskirt , orientuoj sis jos tikluose bei uždaviniuose. Ne be reikalo jau 1953 jis JAV Lietuvi Bendruomen apdovanojo 12 puslapi leidin liu, kur buvo d - tas Laikinojo Organizacinio Komiteto (Loko) pirm. prel. Jono Balk no atsišaukimas “Lietuviai, bendr darb !”, JAV LB steigimo aktas, Laikinieji JAV LB statai, Instrukcija JAV LB apylink ms organizuoti, Pranešimas tautinio solidarumo naš reikalui, Loko sud tis, organizaciniai nurodymai ir kt. Šalia Balk no ir Ba i no Bendruomen s darbinink eil se taip pat turjom ir daugiau sen j ateivi — prel. Ign Albavi i , dr. Stepon Biež , W. M. Chase-Vlad ekanausk , dr. M. J. Colney -Motiej Aukštikaln , prelat Prancišk Jur , red. Kaz S. Karpis , inž. Pij J. Ži r ir kt. Tai buvo tie, su kuriais rasta bendra kalba.

Taip pat abu, Ba i nas ir aš, buvom išrinkti 1958 New Yorke vykusio PLB I seimo atstovais. Aš patekau vicepirmininku jo prezidium , o Ba i nas atsive-

ž referat , kuriuo nor jo seimui pateikti kai kuriuos, pasak jo, "apgalvotus pasi lymus". Bet šis Ba i no referatas nebuvo trauktas seimo darbotvark . Savo uždaviniu laikiau jam rasti darbotvark j viet . Pavyko, ir Ba i - nas savo referat paskait . Paioj pradžioj pasisak , kod l jis es s bendruomenininkas:

Kai Kaune buvo sukurta Draugija Užsienio Lietuviams Remti, mes ia daugelis džiaug m s ir patys r m me jos darbus. Pasaulio Lietuvi Bendruomen s id ja ir atskirkrašt Lietuvi Bendruomeni uždaviniai, jei aš teisingai vaizduojuosi, yra tos pa ios paskirties. R m s tuos uždavinius prieš dvejet , trejet dešimtme i , aš buvau vienas iš t vadinam "sen j Amerikos lietuvi ", kurie ir Lietuvi Bendruomen s sutvirtinimo id j visuomet ži r jau teigiamai ir kiek išgal damas jai talkininkavau. Kai pastaruosiuose rinkimuose dalyvavusieji aktyvieji tos id jos r m jai Amerikos lietuviai išrinko mane Amerikos Lietuvi Bendruomen s Taryb , nepasijutau tose pareigose visiškas naujokas, o grei iau, man parodyto pasitik jimo sustiprintas, buvau paskatintas skirti dar daugiau d mesio uždaviniams ir darbams, kurie daugiau sutiprint lietuvyb Amerikoje ir jau tiesiogiai patarnaut Lietuvos laisv s atgavimo pastangoms.

Ba i nui buvo aišku, kad vis pirma turim remtis savo pa i j gomis. Šiam tikslui reikia tur ti išeivij tautiškai s moning :

Tarptautin pad tis teb ra tokia, kad Lietuvos laisv s bylai spr sti vis dar reik s laukimo ir k rybin-

gos kantryb s. Laukimas gal dar tur s b ti ilgas, o kantryb b tinai k rybiškai aktyvi ir kone antžmogiška. T gali tes ti tik dvasiškai kult riškai išbrendusi ir vis auganti lietuvi išeivija, kuri gali papildyti tik tautin s kult ros ir k rybos atmosferoje išauginama jaunoji karta. Jeigu jaunoji karta negaus lietuviškos mokyklos, nemok s t v kalbos, nežinos Lietuvos istorijos, nepažins savo tautos, netur s pasiskaityti geros lietuviškos literat ros, nematys savo teatro, negird s savos muzikos, dain , kitokio meno manifestacij , — tai nebeišaugs nei nauj lietuvi rašytoj , nei meninink , nei — prašau patik ti mano patyrimu stebint per 50 met Amerikos lietuvi gyvenim — politik , kurie atkakliai gint Lietuvos laisv s byl .

Niekas nežinom, kiek jau esam surink ir išleid pinig Lietuvos laisv s bylai. Ta iau sumos yra nemažos. Ba i nui, kaip " kininkui", atrod , kad pinigai ne visada tikslingai naudoti, jis tada New Yorke sak :

Aš esu sitikin s, kad mažiausias pus t išlaid , skirt vadinamos "politikos" reikalams, nebuvo b tinos ir nedav atitinkamos naudos. Jei jos b t buvusios planingai sunaudotos, pavyzdžiui, lietuvišk mokykl vadov liams parengti ir išleisti, vienam kitam geros kokyb s garsiniam propagandiniam filmui Lietuvos reikalais paruošti, kelioms tikrai rimtoms ir vakarietiško standarto reikalavimus atitinkan ioms knygoms didžiosiomis kalbomis paruošti ir išleisti apie Lietuvos istorij , nepriklausom Lietuv , jos kult r , politinius reikalus ir išsilaisvinimo kov , — nauda b t buvusi

didesn, pastovesn, nedingstanti su ta diena, nuolat reikalinga ir būtina.

Ba i nas jau tada mat, "kad lietuvybei išlaikyti ir Lietuvos laisvąs bylai patarnauti yra lygiai svarbios visos priemonės" — politinės, kultūrinės, ekonominės. Tad jas būtina ne tik derinti, bet ir sutartinai remti. Vis renkamos ir dedamos aukos turi tarnauti "ne tik kokiam vienam uždaviniui, bet vis pagrindini sri uždaviniams gyvendinti". Tod l jas ir reikia "pagal tam tikr sutart nuošimt" skirstyti "tiems uždaviniams ir toms institucijoms, kurioms j reikia būtina ir praktiškai naudingam darbui atlikti". Deja:

Gyvename metus po metų, slenkame sena ir gal kai kam patogią vągą, bet išvad vis nepadarome. Manau, kad laikas jas padaryti visu platumu ir dr sumu, nes kitaip merd sime toje paioje vietoje.

Ba i nas referato pabaigoj taip pat pagrasino: jei pasirodysi nemanoma "kalbamo sutarimo pasiekti", tai "Bendruomenei neliks kitos išėities, kaip tik visomis jgomis prad ti vystyti ir ši l š telkimo akcij". M s dienomis ji gavo aukotojo laisvo apsisprendimo b d .

PLB I seime 1958 New Yorke JAV LB atstovai nesidomjo PLB valdybos sudarymu Jungt. Am. Valstyb se. Ne vienas tada dar abejojo: PLB dar es s netikras reikalas, gal nieko iš jos neb ti, es dar palauksim bei paži -

r sim ir t.t. Kai seime dalyvavus Leonard Šimut dr. P. Kisielius, aš ir kiti pakalbinom kandidatuoti PLB valdyb, "žadami" paties pirmininko viet, jis nesileido n kalbas. Nesirado n kit, norin i kandidatuoti. Kitokie buvo Kanados LB atstovai: jie paruoš PLB konstitucijos projekt, tik jo PLB atėjimui, buvo organizuoti bei vieningi, tad PLB I valdyba ir buvo iš Kanados LB atstov išrinkta (jai iš pradži pirmininkavo Jonas Matulionis, 1961-63 dr. Juozas Sungaila). Kai 1963 buvo šaukiamas PLB II seimas Toronte, JAV LB atstovai ir dabar nesidomjo PLB naujos valdybos sudarymu. Ir aš 1963 ruden vykau Toront, nusiteik s PLB valdyb ir toliau palikti Kanadoj, juo labiau, kad kanadiškiai prieš tai nesišiauš . "Tevaldo!"

Bet PLB seimo pos dži sal j Valdas Adamkus man teikia Ba i no laišk . Ba i nas rašo: jei aš kandidatuoj s PLB nauj valdyb, tai taip pat kandidatuosis ir jis, o išrinkimo atveju duosis kasmet po penkis t kstantius doleri valdybos veiklai. Tokia staigmena ir tokia naujiena! Si lymas gundantis: Ba i nas — senosios išėivijos žmogus, aš — naujosios, taigi viliojantis derinys. O priedo — dar ir dvidešimt penki t kstantiai doleri, tokie pinigai nesim to. Net su nieku nepasitar s, sutinku. Taip pat r pinuos ir iš-

rinkimu. Kandidatuojame keturi atstovai iš Clevelando — Stasys Barzdukas, Vytautas Kamantas, Alfonsas Mikulskis bei dr. Algirdas Nasvytis ir Juozas Baisas iš Tabor Farmos. Visi penki esame išrenkami. Bet kartu pasigirsta ir priekaištai: Barzdukas “parsidav”; “Susi-djo su masonu”; “Išdav Kanada”; ir t.t. Tačiau žingsnis žengtas, nepakeisi. Mikulskis si-lo pareigomis pasiskirstyti dar Toronte, pirmininkus — mane. Si lymui nepritariu: pareigomis pasiskirstysime gr ž namo, pa-ils j , pagalvoj . Pirmojo pos-džio naujai išrinkta valdyba susi-rinko 1963 rugs jo 16, pirminin-ku buvo išrinktas Baisas, vykd. vicepirm. Barzdukas, visuomeni-ni reik. vicepirm. Nasvytis, švietimo reik. vicepirm. Mikulskis, organizacini ir jaunimo reik. vicepirm. Kamantas. Du nariai kooptuoti — sekr. Milda Lenkauskien , išd. Julius Staniškis. Kult ros tarybos pirmininku pakviestas dr. Jonas Puzinas, rei-ka l ved ju Edvardas Karnas. Baisas, jau kaip PLB pirmi-ninkas, pasi l leisti “Pasaulio lietuv”, kurio uždaviny s — “pra-d kime nuo susipažinimo ir su-pažindinimo”. Pasteb jo, kad darbas neb si s lengvas:

Pasaulio Lietuvi Bendruomen s seimai ir j išrinktos vadovyb s pa-lyginti t ra labai jauni organai. Dar neturime daugiau tradicij nei patyrimo. Lietuviai, priešingai žy-dams, dar n ra priprat galvoti, kad

ŠEIMOS REIKALAI JUNGTIN S VALSTYB SE

Jungtini Valstybi Gyventoj Su-rašymo Biuro studijos skelbia, kad 2% šio krašto šeim yra nesantuokin s, kad per praeitus septynerius metus j skai ius padvigub jo: 1970 buvo 523,000, 1977 — jau 957,000, o per ateinan ius dešimt met j skai ius dar patrigub s, ir kad apie dviej tre dali nesantuokini šeim nam kio šeimnininkas yra vyras, o apie tre dalio — moteris.

Pagal Biuro studijas ateityje apie 40% santuok , kuriose moteris bus tarp 20-30 met amžiaus, baigsis divorsu ir 45% vaik bus arba tik t vo, arba tik motinos globoj.

Biuro studij duomenimis jau 1975 20% vis n štum buvo ty ia nu-traukti (abortai), o kit 20% n štu-m nutraukimas buvo savaimingas. Iš 60% n štum , pasibaigusi gim-dymu, arti penktadalio (17%) buvo be santuokos.

Pats laikas prat sti LAISV prenumerat !

mums visiems, po pasaul išsiblaš-kiusiems, reikia jaustis vieningiems, tur ti vienijan ias vadovybes, b ti drausmingiems ir jausti pagarb , visada duoti param savo išsirink-tosioms vadovyb ms (PL, 1963 lap-kritis).

(Pabaiga
kitame numeryje)

Dvi studij savaitės

Liepos 31 — rugpjūčio 7 dienomis Anglijoje, Kingswood Hall kolegijos patalpose, prie Londono, vyko Europos lietuviškąjį studijų XXIV savaitę, o rugpjūčio 7-14 dienomis Dainavoje, Mich., tartum jos tęsinys, vyko JAV ir Kanados LFB XXI poilsio ir studijų savaitę.

Europiną studijų savaitę vyko universitetinėje aplinkoje. Amerikiną — jaunimo vasarinę stovyklą, taigi daugiau spartietiškoje aplinkoje.

Europiną savaitę skaičiuoja apie 200 jaunesnio ir vyresnio amžiaus lietuvių net iš dvylikos valstybių: Anglijos, Australijos, Austrijos, Belgijos, Ispanijos, Italijos, JAV, Kanados, Prancūzijos, Švedijos, Šveicarijos ir Vokietijos. Amerikiną susilaukė 128 lietuvių, neskaitant šeštadienio koncerto dalyvių, ir tik iš JAV, Kanados ir Brazilijos.

Nors amerikinią savaitę turi ir poilsio uždavinį, bet dominuoja studijinis.

Europiną lietuviškąjį studijų savaitę pradininkai buvo LF biuliai. Bet su laiku ji virto Europos lietuvių bendrine studijų savaitę. Ši metą (XXIV) europiną studijų savaitę organizavimo pagrindiną našą nešė socialdemokratai, tačiau ir sėkmingai. Tad europiną lietuviškąjį studijų savaitę šalia savo studijinio derliaus labai patraukliai praktiškai atstovauja ir tautiniam so-

lidarumui. Amerikiną poilsio ir studijų savaitę lig šiol organizuojama tik JAV ir Kanados LFB valdybos iniciatyva bei rėpėjais, nors faktiškai taip pat ir savo dalyviais ir prelegentais reprezentuoja daug platesniems sluoksniams. Tačiau, ar nebūt tikslinga ir amerikinią savaitę paversti bendrine? Ar nebūt tikslinga JAV ir Kanados LFB valdybai imtis iniciatyvos XXII poilsio ir studijų savaitę organizuoti sudaryti atitinkamą komisiją kiek galint platesnei visuomeninei bazei. Kas taip gražiai ir vaisingai reiškiasi Europos lietuviuose, kodėl negalėtų būti pritaikyta ir Amerikos lietuviams? Juoba, kad Amerikos lietuviuose jau daug per daug tarpusavio konfrontacijos. Tad LFB biulienai vertėtų imtis iniciatyvos tai konfrontacijai perversiant tarpusavio fraternizaciją, atseit, ant tautinio solidarumo bėgti.

Europos studijų savaitę intelektualinio darbo krūvį sudarė 12 paskaitų: V. Bartusevičiaus apie Pasaulio lietuvių jaunimo IV kongresą; dr. K. Geginsko — Dr. J. Basanavičiaus ir lietuvių tautinis atgimimas; dr. A. Gerulio — Lietuva tarptautinėje bendruomenėje; dr. J. Girniaus — Lietuviškoji išeivijos bendruomenė; dr. J. Griniaus — Oskaras Milašius; S. Kuzminsko — Lietuvos ateities problemos; kun. dr. S. Matulio — D. Britanijos lietuvių; V. Natkevičiaus — M. Peškauskaitė; kun. A. Rubiko — Dar-

DARBAI

vinas ir apreiškimas; dr. A. Štromo — Politinis mon Lietuvoje; dr. V. Vasyli no — Planet magnetosfera ir T. Venclovos — Disident s j džio perspektyvos Soviet S - jungoje ir Lietuvoje.

Paskait temos nesirikiavo, taip sakant, viena kryptimi, vien bendr taikin netaik , bendro vardiklio netur jo. Vis d lto, išskyrus Griniaus, Rubiko ir Vasili no temas, kurios galima laikyti savo turiniu tarptautin mis, atseit, be lietuviškos specifikos, visos kitos devynios paskaitos, t.y. 75% vis paskait , buvo skirtos arba vienam ar kitam Lietuvos netolimos praeities veidui ar pad iai paryškinti (eginskas, Gerutis, Natkus); arba dabarties reiškianiam pa ioje okupuotoje Lietuvoje ar Lietuvos okupanto aplinkoje panaлізуoti (Štromas, Venclova); arba r pes iui Lietuvos ateities problemoms (Kuzminskas); ar, pagaliau, susipažinti su m s išėivijos tikrove (Bartusevi ius, Girnius, Matulis).

Panašus tem pasiskirstymas buvo ir amerikine studij savait je. ia buvo iupin jamos šios temos: E. Arbas — Ar galimas racialesnis veiksnį persiorganizavimas; S. Barzdukas — Kult ros ir politikos santykiai išėivijoje; I. Damušyt — Baltie i žygis Washington ; K. Girnius — Soviet moralin filosofija; K. Jok bynas — Gulagas ir okupuotos Lietuvos aktualijos; R. Kudukis — Naujai išskylan ios rol s iš-

eivijos visuomenin je veikloje; A. Ma iulaityt -Zerr — JAV LB uždaviniai ir j vykdymas; V. Nakas — Jaunimas Lietuvos laisvinimo veikloje; kun. K. Pugevi ius — Lietuvos Katalik Bažny ios Kronikos rezistencinis vaidmuo; A. Raulinaitis — Eurokomunizmas; ir L. Valiukas — Lietuvos laisvinimo darb programa. Be to, kolektyvin je paskaitoje dr. K. Ambrozaitis, dr. A. Damušis, J. Kojelis ir kun. K. Pugevi ius nagrin jo Lietuvi Fronto Bi iuli organizacin pad t, j uždavinius Lietuvos vadavimo ir LB atžvilgiu, taip pat j pareigas krašto pastangom kovoje d l paties okupanto statym pripažint teisi vykdymo.

Neskaitant šios kolektyvin s paskaitos, taikytos tik bi iuli reikalam, iš vienuolikos kit dvi (Girniaus ir Raulinai io) galima priskirti tarptautin m temom, kitas dvi (Jokubyno ir kun. Pugevi iaus) — okup. Lietuvos pad iai, o likusios septynios sukosi apie JAV lietuvius, j veiksnius ir veikimus.

Šias abiej studij savai i , sakykime, apybraižas sutelk kr von ir atspausdin , tur tume stor tom . Tantai liudija ir prelegent didel intelektualin darbingum , ir savai i dalyvi intelektualinio bendravimo paklaus . Tai labai simpatinga išėivijos intelektualinio gyvumo apraiška.

Negal dami “ Laisv ” skaitytojam perteikti t studij viso intelektualinio kr vio, vis d lto norime, pasak “T višk s Žiburi ” bendra darbo, prapl sti t studij dalyvirat “ Laisv ” skaitytojais bent kai kuriom — redakcijos sitikinimu paom aktualiausiom — temom.

DISIDENT - REZISTENT PASISAKYMAI

Ši met lietuvišką studiją savaitę, Anglijoje, disidentas Aleksandras Štomas kalbėjo apie okupuotos Lietuvos politinį smūgą ir ateities vizijas ir disidentas Tomas Venclova — apie disidentų sąjūdžio kilmę, raidą ir perspektyvas. Savo ruožtu JAV ir Kanados LFB studiją savaitę Dainavoje rezistentas K. Stutis Jokubynas papasakojo savo išgyvenimus sovietiniame kalmėje (konclageryje) ir savo patirtį okupuotoje Lietuvoje.

Šie okupuotoje Lietuvoje brendusi intelektualūs pasisakymai ir patyrimai yra ne tik įdomūs liudijimai, bet ir okupuotos Lietuvos atitinkam sluoksniui autentiškas balsas, kurį mes išėivijai labai pravartu siklausyti.

ia skelbiami į pasisakymai yra truputį sutrumpinti.

Redakcija labai dėkinga biulei Alinai Grinienei už parpinimą dr. A. Štomo ir prof. T. Venclovos pasisakymų tekstų išrašų juostoje ir biulei J. Ardžiui už parpinimą K. Jokubyno pasisakymo.

K. STUTIS JOKUBYNAS:

GULAGAS IR OKUPUOTOS LIETUVOS AKTUALIJOS

Viena nuostabiausi žmogaus savybi — sugebėjimas atsiminti. Bet nemažiau nuostabus ir žmogaus sugebėjimas užsimiršti. Kokios sunkios pirmosios dienos ir savaitės kalmėje! Staiga išplėštas iš prastos aplinkos, žmogus negali susitaikyti su nauja tikrove. Jo gyvenimas vis dar anapus grotų. Kalbėjimas — lyg koks slogus sapnas. Ir, jei žmogus nesugebėtų užmiršti praeities ir priminti dabarties kaip vienintelę tikrovę, jis dažnu atveju žudytis arba išprotėtų. Tai jau dauguma sugeba užmiršti praeitį. Buvęs gyvenimas už kalėjimo sieną pamažu nugrimzta miglas. Tikrove tampa tik kalėjimo aplinka, nors joje kartais net oro trūksta.

Atsitinka ir dar keistesni pasikeitimai. Dalykas, dėl kurio kovota, pradeda atrodyti ne taip jau svarbus, o kalėjimo smagiai — ne tokie jau skaudūs. Ilgus metus pra-

leidus kalmėje, pasidaro visai suprantamas Bairono „Šiljono kalinys“, kurio herojus, ilgai stengsis iš kalėjimo pabėgti, kai, pagaliau, atsiranda proga pabėgti, susigraudina, jam pasidaro gaila palikti kalinio grandines. Ir tai ne tik atskiro asmens išgyvenimas. Tai liečia ir visą tautą.

Ir okupuotoj Lietuvoj žmonės išgyveno labai sunkius metus. Bet jie jau praeity. Žaizdos užgijo. Viltys perdeg. Gyvenimas eina toliau. Dabartis stato savo reikalavimus, o praeitis, kai kieno atsiminimuose net žavinga, blizgia iš atminties. Ne vienas senas kolchozninkas paklaustas, ar norėtų atgauti savo buvusį kaimą ir savarankiškai kininkauti, kaip seniau, atsako neigiamai. Atrodo, toki Lietuvoje šiuo metu jau yra nemažai. Tokiems ir pati Lietuvos nepriklausomybė kartais jau yra kažkokiose miglose nugrimzdusi. Tai jau greta tokių, dažnai tojų pačių šei-

moj, yra ir visai priešing nuotai-
k . Yra kovojanti Lietuva, Lietuva
puosel janti šviesesnio rytojaus vil-
tis.

Su šia gyv ja Lietuva kažkaip sa-
vaimė sutapo ir mano jaunyst s gy-
venimas. Nuo pat pirm j gimnazi-
jos klasi buvau trauktas pogrind-
žio spaudos platinim , v liau ir
jos k rim . Už tai teko sumok ti
dvidešimt pa i gražiausi gyveni-
mo met kain .

Visada stengiausi eiti per gyvenim-
m atviromis akimis. Nepriklausiau
jokiai grupei. Ir mano vertinimas
yra tik mano subjektyvus mastas.
Apskritai sovietin je sistemoje, arba,
kaip sakoma, uždaroje visuomen je
yra labai sunku nustatyti tikr sias
visuomen s paži ras vienu ar kitu
tautiniu klausimu.

Pirmiausia noriu priminti, kad
okupuotoje Lietuvoje kiekvienas
s moningas lietuvis turi išspr sti di-
lem — su kuo? Gyvenimas reika-
lauja daugiau, negu eilinis žmogus
paj gia. Gyvenimas ver ia tapti arba
didvyriu, arba niekšu. Taigi dilema
sunkiai sprendžiama. Ir retai kam pa-
vyksta išsilaikyti tame vidurio kely-
je: tarp didvyrio ir niekšo. Oficia-
lioji formul , nors viešai neskelbia-
ma, bet visiems gerai žinoma: kas
ne su mumis — tas prieš mus.

Jauna moteris su paliegusia mo-
tina iš privataus savininko nuomo-
ja kambar . Nuoma labai brangi —
tre dalis moterišk s uždarbio. Vals-
tybin ar kooperatin but sigyti
reikia laukti kelerius metus eil je.
Bet kaip visur, taip ir šioj srity,
daug lemia pažintis, “blatas”. Patai-
kius tinkam keli , galima ir buto
gavim žymiai paspartinti. Min ta
moteris siraš eil n kooperati-
niam butui gauti ir, palyginti, per

trump laik jai tokia galimyb at-
sirado. Tik, kaip kooperatinio na-
mo statyba jau buvo baigiama ir
art jo rakt gavimo diena, moterišk
išsikviet KGB (saugumas) ir pa-
si l tapti bendradarbe. Girdi, sau-
gumas žino, kad kooperatin but
ji gaunanti už kyš , atseit, yra nu-
sikaltusi statymui ir galinti iš-
vengti kal jimo tik sutikdama “pa-
d ti” saugumui. Moteris atsid r
prieš sunki dilem . Nenusilenksi
saugumui — eisi kal jiman. Kas ta-
da ži r s paliegusi motin ? Gri -
va visas moterišk s didel mis pa-
stangomis palaikomas gyvenimas.
Galima suprasti tos moterišk s iš-
gyvenimus ir galutin nusistatym
pareikšti KGB savo atsisakym bend-
radarbiauti. O kiek yra toki atve-
j , kai žmogaus valia ir nervai to-
kio KGB pasi lymo nepaj gia atsi-
sakyti? O toks b das surasti saugu-
mui bendradarbi naudojamas gana
pla iai.

O dabar paži r kime, kaip sau-
gumas praktiškai veikia tuo atveju,
kai nori sukliudyti susitikim su
laisvojo pasaulio žmogumi. Tai vyko
1977 vasario 16 dien . Apskritai,
dauguma lietuvi vasario 16-j pa-
mini tik savo širdyse. Tik jaunimas
— moksleiviai, studentai — ta pro-
ga nupiešia lietuvišk trispalv , arba
j kur nors iškabina, arba išplatina
lapelius. Po to mokytojams b na
daug darbo. Yra jau ir tokio jau-
nimo, kuris apie Vasario 16- j jau
nebeturi supratimo. Bet man pa iam
ši met Vasario 16-oji tapo labai
simintina.

Vilni iš Maskvos buvo atvy-
k s brit “Financial Times” kores-
pondentas David Satter. Su juo bu-
vau jau paž stamas ir jam r p jo

mane sutikti. Jo dienotvark buvo nustatyta Užsieni reikal ministerijos Maskvoje. Laisvai po Vilni jud ti jis tegal jo vakare. Tod l jis, paskambin s man darboviet , kvie t susitikti 7 val. vakare prie “Neringos” viešbu io, kuriame buvo apgyvendintas. Aš pažad jau ten b ti, ir be penki minu i septint valand , išlip s iš troleibuso, Lenino prospektu žingsniavau sutart viet . Staiga už nugaros rusiškai š ktel jo: “Milicija! Kriminalinis skyrius!” Du, civiliais drabužiais apsita is , vyrai sugrieb mane už rank , tre ias pamojavo man po nosim savo tarnybin pažym jim . Tuoj privažiavo “Volga”. Mane gr do ir nusivež milicijos skyri Dzeržinskio gatv je (buv. Kalvarij). (domus sutapimas, toj pat vietoj buvau suimtas ir pirm kart , 1947 m. gruodžio 8, eidamas universitet). Milicijos skyriuje nuved mane tuš i kambar ir tuoj atved dar du vyrus. Susodino visus tris greta. Es b si s atpažinimas. Pasakiau, kad tokia komedija nereikalinga. Veriodymas pasakyt atvirai, kad yra nurodymas mane kuriam laikui sulaukyti, neišleisti ir, aišku, aš ramiai s d siu. Bet tuo metu pro duris leido dar vien vyr , pamušta akimi ir j tardytojas paklaus :

— Kur iš s din i vyr j s atpažstate dalyvavus praeit nakt ginkluotame užpuolime?

— Šit , — ilgai negalvoj s, žmogus pirštu d r mane. Man liep atsistoti, pasisukti šonu.

— Kaip j atpažstate? Pagal g ? Pagal eisen ? — t s tardytojas.

— Pagal g , pagal eisen , — kar-tojo žmogelis. Aš j užsipuoliau, kod l jis meluoja. Kur jis mane mat ? Bet jam atsakyti neleido ir tuoj

išved . Ir kitus du vyrus taip pat paleido, o man prad jo rašyti “atpažinimo protokol ”. Pasirašyti atsisakiau. Tada liep nusirengti kratai. Aš pareikalavau prokuroro sankcijos kratai. tai vienas atšov : “Kai šios durys užsidar , visi statyma ia”. Nusirengiau. Apkr t gana paviršutiniškai. Tik vienas t , kurie mane sulaik , kuris ia eidavo, ia išeidavo paklaus s, ar gerai “paži r j ”, bet gav s nelabai tvirt atsakym , pats m si jau kaip reikiant kr sti, iš iupin damas visas si les. Nieko nerad (eidamas susitikim d l visa ko gerai patikrinau savo kišenes), m si rašyti apklausin jimo protokol . Berašant svaidd s pastabomis.

Tardytojas: “Prieš v j nepap si” ...

Aš: “Aš ir nepu iu” ...

Tardytojas: “Sapnuojasi jums ta vasario 16-oji” ...

Aš: “Man tai ne. KGB tai tikrai sapnuojasi, jei toki priemoni turi griebtis” ...

Taip pra jo apie pusantrus valandos. Ir š protokol atsisakiau pasirašyti, paaiškindamas, kad ši komedija suruošta man pagal KGB nurodymus.

“Tai j s žaidimas, ir aš jame nedalyvausiu”, — atsakiau. Tada vienas pareig nas prad jo aiškinti, es jis iš karto suprat s, kad ia ne “tas”, bet milicija kartais suklystanti. Taip ir paleido, nors buvau “atpažintas” dalyvav s ginkluotame užpuolime. Žinoma, susitikimas su David Satter buvo sutrukdytas, a i Dievui, ne visai. Jis, man s nesulaukdamas, paskambino mano draugui ir su juo susitiko. Tik ir v l buvo b dingas vairuotojo “nežinojimas” gatv s, kuri beveik pa iame

miesto centre, ir korespondentas, pats nepažinodamas Vilniaus, vis valand buvo vežiojamas, kol susirado adresat . Neži rint v laus laiko, vis tiek dar korespondentas sp - jo aplankyti kai kuriuos žmones, kurie nepabijoj su juo susitikti. Per v lu buvo aplankyti tik Ras kapi nes, Basanavi iaus kap , kuris t dien skend jo g l se ir žvak se. Basanavi iaus mirties metini dien daug kas prie jo kapo ateina pami n ti ir kit sukakt . Kaip vienas saugumo majoras išsitar :

— Tikrai nelemtas sutapimas, kad tas Basanavi ius numir vasario 16- t dien .

Neži rint trukdym , David Satter, kaip n vienas kitas užsienio spaudos korespondentas, tur jo prog daug k sužinoti apie Lietuv iš neoficiali šaltini . Kit ryt jis išskrido Ryg . ia m s draugai j taip pat supažindino su pad timi ir parod tai, ko negali rodyti oficial s pareig nai. Ir Taline jo lauk atitinkami žmon s. Ta iau ir KGB pareig nai nesnaud . Korespondentui, Talin iš Rygos vyksantant traukiniu, iš miegamojo vagono dingo jo lagaminas su visais užrašais. O Taline j pasitiko tariami est “disidentai”, kurie sve i taip nuoširdžiai globojo, valgydino ir gird , kad jis jau nebegal jo ištr kti. Korespondentui tai buvo gera pamoka. Gerai dar, kad, patyr apie jo dingus lagamin , mes su latviais gal jome pražudyt informacij maždaug atstatyti. Londono “The Financial Times” balandžio 5 gal jo paskelbti David Satter straipsn “The Ghost in the machine”, kur geguž s 18 persispausdino ir “Le Matin de Paris”. Suprantama, korespondentas nepanau-

dojo visos m s suteiktos medžiagos, bet vis tik pasak labai daug.

Po to K. Jokubynas atsakin jo klausimus.

Kl.: Ar daug lietuvi tarnauja sovietiniam saugumui?

Ats.: Niekas to, išskyrus aukštuo sius pareig nus, nežino. Sp jama, kad daugiau kaip pus yra nelietuviai. Lietuvoje daugiau negu kitose sovietin se respublikose dar yra užslikusi Stalino laik pareig n . Aplamai tebegalioja taisykl : viršininkas — lietuvis, pavaduotojas — rusas, arba atvirkš iai.

Kl.: Kurie saugumo pareig nai simpatingesni — lietuviai ar rusai?

Ats.: Žmogaus simpatingumas tur b t nuo jo tautyb s nepriklauso. Apskritai po Stalino saugumie i elgsena su suimtaisiais yra pasikeitus. Stalino laikais nepasirašytum apklausin jimo protokolo, tai primuš , o dabar tik pagrasina. Daugiau konkre i fakt apie sovietin saugum yra Terlecko laiške. Teisyb , dar d l to simpatingumo galima pasakyti, kad turb t nemalonu susidurti su lietuviu, kuris, aiškiai matai, nori tave sudoroti. rus ži ri kaip svetim , kažkaip atlaidžiau.

Kl.: Ar daug kas okupuotoje Lietuvoje dalyvauja pasipriešinime?

Ats.: Atsakymas priklauso nuo to, kas kaip pasipriešinim supranta. Soviet S junga stengiasi vaizduoti teisin valstyb , kurioje veikia demokratiški statymai. Pvz. žmog suimti arba daryti krat pagal statym reikalinga prokuroro vadinama sankcija. Bet, kai reikia, saugumas randa b d statymui apeiti. Ir mane pat areštavo ir kr t be prokuroro sankcijos. Vis d l to, mokant statymus, kartais galima šio to atsiekti. Pvz., pagal statym KGB

gali išsikviesti piliet kaltinamuoju arba liudytoju konkreioje byloje ir, prieš apklausinant, privalo supažindinti su bylos turiniu. Kitokio pobūdžio iškvietimai statymo nenumatyti ir kviejamasis gali j nevykdyti. Pvz. ir mane pat š.m. vasario 3 KGB papulkininkis Baltinas buvo kvietęs „pasikalbėti“. N jau ir daugiau nejudino. B tums taip pabandęs nepaklausti Stalino laikais! O dabar jau galima. Vadinasi, pasidar manomas šioks toks pasipriešinimas pa sovietini statym r muose. Disidentinis j dis tuo ir ribojasi. Ir Lietuvi Katalik Bažnyios Kronika kovoja už religijos ir tikin i j reikalus sovietini statym ribose, už tai, k pripažsta soviet konstitucija. Be abejo, yra ir tokie pasipriešinimo apraišk , kurios jau sovietini statym r muose ne tilpt . Apskritai, Lietuvos rezistencija turi senas tradicijas, galias šaknis ir didelius tikslus. Mas aktyvioj rezistencijoj, saky iau, nebedalyvauja. Jai r pi sava buitis. O buitins s lygos, palyginti su tuo, kas buvo, yra pager jusios. Vokieiai, anglai, italai, japonai, amerikieiai apr pina Soviet S jung modernia technologija, kurios bent dalis eina ir buitiniam reikalam. Pvz. šiomet Vilniuje, Dzeržinskio gatv je, vokieiai pastat moderni žuvies parduotuv , kuri nieku nesiskiria nuo tos r šies moderni j Vokietijos ar Pranc zijos moni , išskyrus tai, kad žuvies toje Vilniaus parduotuv je nevisada gausi. Eilinis žmogus vengia rezistencins rizikos dar ir d l to, kad jam susidaro sp dis, kad Vakarai Soviet S jungos bijo, jai nuolaidžiauja, net pataikauja.

Kl.: Kai kas okupuotos Lietuvos gyventojus skirsto dvi kategorijas:

parsidav lius ir neparsidav lius. Kaip iš tikr j yra?

Ats.: Negalima skirstyti tik juod ir balt kategorij . Parsidav li kategorijai, many iau, gal tikt dalyvaujantieji valdžioje, bet ir tai, anaip tol, nevisi. Bet jokiu b du neina parsidav li kategorij ta mas , apie kuri min jau, kuri linkusi prisitaikyti, kuri susir pinusi pirmiausia savo buitimi. Apskritai gyvenimas sovietins sistemos s lygomis yra daug komplikuoatesnis, kad tilpt schem juoda-balta.

Kl.: „Akira iuose“ buvo straipsnis, lyg parašytas Lietuvoje, apie tai, ko Lietuva laukia iš išeivijos. Jei teko skaityti, kaip Jums atrodo tie Lietuvos l kes iai?

Ats.: Tame rašinyje nusakyti Lietuvos l kes iai išeivijos atžvilgiu turi pagrindo. Kaip plaiai paplit visuomen je — sunku nustatyti. Beje, valdžia taigauja vis laik visuomen , kad emigrant triukšmas d l pad ties okupuotoje Lietuvoje es s Lietuvai kenksmingas. Žinoma, skelbimas tiesos neatitinkan i dalyk išeivijoje Lietuvai n ra naudingas. T aiu fakt skelbimas arba fakt interpretacija yra b tini. Yra taip pat nuomon , kad išeivijos svarbiausias uždavinys yra kult rinis. Vakara laisv s s lygomis ugdyti lietuvišk kult r . Bet lygiai yra bals , kad labai svarbi išeivijos politin veikla. Svarbu kelti triukšmas d l žmogaus teisi pažeidim , d l atskir žmoni persekiojimo. Nors sovietin valdžia stengiasi ignoruoti užsienines reakcijas, pvz. lig šiol užsienins reakcijos, skaitant ir Vals tyb s departamento demaršus, d l Orlovo ir Ginzburgo arešt teigiam rezultat neduoda, — vis d lto reikiama pripažinti, kad sovietinei val-

džiai r pi išlaikyti užsienio akyse savo prestiž ir kad ji faktiškai užsienio priekaišt atžvilgiu, ypatingai kai tokie priekaištai paremti konkreiais faktais, n ra abejinga. Mažiausiai ap iuopiama yra visuomen s politini nusistatym diferenciacija. Vien galima justy — nepriklausomyb s laik politini grupuo i ateitis vargu ar turi reali galimybi .

Kl.: Ar gal tum t bent apytikriai nusakyti, kokia dalis J s kalinimo aplinkoj sutikt kalini buvo patek už tautin rezistencij , kokia už religin ir kokia už veikl grynai prieš sovietin sistem ? Ir kas Jums kalvimas? darbo s lygos? moralin s s lygos?

Ats.: Man teko susipažinti su Stalino laik lageriais ir su postalini laik . Stalino laik lageriuose po karo buvo daug karo belaisvi — japon , vokie i , ir daug pa ios Soviet S jungos buvusi kari , patekusi vokie i nelaisv , tarnavusi Vlasovo armijoje ar vokie i daliniuose; buvo daug Baltijos krašt ir Ukrainos partizaninio karo dalyvi , ar tokiais tart , tarp j buvo ir Lietuvos dvasinink . Juk tada užteko duoti partizanui maisto ar sutuokti partizan por — ir jau kal jimas.

Po Stalino ir po byl perži r jimo Stalino lageriai pratušt jo. 1960 buvo steigtas Mordovijoj lageris nubaustiesiems už religin veikl . Mano laikais iš apie 500 kalinam j daugiausia buvo Jehovos liudinink , paskum iš eil s jo baptistai. Katalik buvo nedaug, dar mažiau — protestant . Užsienie iai jau buvo atskirti. Chruš iovo-Brežnevo laik lageriai, palyginti su Stalino lage-

riais, yra nedideli, turi tik po kelis šimtus kalini , kuri daugum sudaro dar iš Stalino laik lik , nubaustieji 25 met bausm mis. Papildymai ateina iš disident , bet negaus s. Matot, dabar vengiama kaliniui taikyti polit. kalinio straipsn . Vietoj to, stengiamasi j padaryti arba kriminalistu, arba bepro iu. Pvz. už dalyvavim riaus se po Kalandos susideginimo suimtieji studentai buvo apkaltinti chuliganizmu. Chuliganizmu apkaltinti ir ši met kovo m nes nuo bendrabu io nupl š sovietin v liav studentai. O disident “gydymas” beprotnamiuose yra dažnas reiškinys.

Man nežinomos kalinimo s lygos Vakaruose. Tod l negaliu palyginti su kalinimo s lygomis Soviet S jungoje. Stalino laikais didel pramon s dalis r m si kalini darbu. Apygyvendinta tundra, iškirsti miškai, nutiesti geležinkeliai, po kuri kiekvienu pab giu, kaip sakoma, guli kalinio kaulai, pastatyti miestai, iškasti kanalai — viskas kalini rankomis. Darbo s lygos buvo baisios. Darbas sunkus ir tik už duon . Kai vienam kanadie iui papasakojau, kad lageryje dienai duodavo po svar ir daugiau duonos, jis nustebo, kad tiek daug. Jis pats tiek niekada nesuvalg s per dien ! Jis nesuprato, kad sunkiai dirban iam kaliniui, negaunan iam joki riebal , net ir dviej ar trij svar duonos per dien b t mažai. Stalino laik lageriuose alkis ir man buvo sunkiausia pakelti. Alkis užgožia visas mintis.

Paskutini dešimtme i lageriuose, nors maisto vis dar tebetr ksta, bet alkis jau netaip kankina. N ra ir toki sunki darb . Dabar, saky-

TOMAS VENCLOVA:
DISIDENT S J DŽIO PERSPEKTYVOS SOVIET S JUN-
GOJE IR LIETUVOJE

Disidentas — žmogus išdr s s
rizikuoti

Maždaug prieš penkiolika met vyko pašnekesys dviej sovietini žmoniai (berods, dar abu yra tenai, nors, laikui b gant, gal b t atsirasia) ir vienos belg s ar oland s, gerai neprisimenu. Šitie žmon s jau anuomet nebijodavo su užsienieiais pasikalbėti. Ir jiedu tai užsienieiui nupasakojo pad t Soviet S jungoje, koki jie j mato. Tada ta užsienieitė, labai prisl gta to, kas jai buvo išd styta, paklaus: "Tai kod l j s nieko nedarote? Kod l nedemonstruojate, nedalijate lapeli, neorganizuojate spaudos, ir t.t.?" Vienas iš pokalbinink pri jo prie langgo, — o pokalbis vyko Maskvoje, didelio namo devintame ar dešimtam aukšte, — ir pasak: "J s gi žinote, kad, jeigu iššoksitė pro lang, jums sparnai neišaug, nukrisitė ir užsimušitė. Ir mes žinome nuo vaikyst s, kad negalime iššokti pro lang ir nuskrusti, kitaip sakant, negalime kurti spaudos, demonstruoti ir t.t. Tai yra tikra praž tis, ir kiekvienas nuo vaikyst s tai labai gerai žino".

iau, sunkiausia pakelti nuolatin s administracijos pastangos kalin "perauklėti", palaužti jo sitikinimus, siskverbti jo vidin pasaul, žodžiu, politin kalin padaryti sovietin s sistemos klusniu rankiu.

Bet pra jo penkiolika met, ir nors tai labai keista, kai kurie žmon s prad jo "skraidyti". Buvo keletas toki atvej, kai žmogus iššokdavo pro lang ir nuskrisdavo. Tai yra, jis kažk esmingo ir vertingo padarydavo, rizikuodamas, labai dažnai patekdamas kal jim ar net ž damas, bet parodydamas, kad kaip galima padaryti. Ir tas procesas prad jo po truput augti. Savilaidoje kursavo net apsakymas ta tema: girdi, atsiranda skraidantys žmon s, o kiti neskraido, kitiems sparnai neužauga, ir d l psichologini priežas i niekad neužaug. Tokie skraidant i nesupranta ir sako: "J s esat bepro iai, nenormal s. J s kliudote mums. J s kliudote visam kam. J s, gal b t, tenkinate savo smulki savimyl ir tuo pa iu metu beprotiškai rizikuojate ne tik savimi, bet iš viso visa situacija. Nuo j s pokšt darysis vis blogiau ir blogiau".

Pastar j penkiolikos met patyrimas rodo, kad "iššokimas pro lang" turi prasm. Turi prasm aiškus, atviras, viešas pareiškimas savo nesutikimo su valdžia, ar bent su kai kuriais jos politikos aspektais. Jis daro rimt tak bendrai atmosferai Soviet S jungoje.

Pats žodis "disidentas" ne visai tikslus, nes jis reiškia atskalin. O jie n ra atskalinai. Jie yra žmon s, kurie atstovauja tam, k visuomen iš dalies savo s mon je, iš dalies pas mon je turi.

Kaip žmogus virsta disidentu? Kaip žmogus virsta tokiu opozicionierium, kuris aiškiai netelpa sistemos r - melius ir bando skraidyti? Tai painus ir palaipsnis procesas. Žymia dalimi viskas priklauso nuo žmogaus charakterio, nuo jo socialin s kilm s, vaikyst s situacijos, nuo patyrimo. Kartais atrodo, kad tai yra genetin tendencija, kad yra tam tikra "biologin grup " žmoni , kurie kitaip negali. Pvz. savo laiku Martynas Liuteris. Šioks psichologinis tipas labai daug yra dav s žmonijos istorijai, nors kartais jis veda ir fanatizm ir nemažas klaidas. Bet be jo neb t jokio žmoni jos jud jimo priek .

Rašiau tuo klausimu "Draugo" kult riniame priede. (Tai pirmasis mano interview Vakaruose). Žmogus mato gyvenim , mato, kas aplink j vyksta. Jis pradeda piktintis. Bando kažk gerinti sistemoje, bet iš to nieko neišeina. Paskui žmogus pasiskaito šiek tiek neoficialios literat ros, ir pats gal b t jau šiek tiek jos parašo, padaro spontanišk gest , nesutikdamas su esan ia aplinka. Staiga vien dien supranta, kad jis jau disidentas, kad jis jau šalia sistemos.

Tam tikru momentu žmogus pasiryžta b ti laisvas. Jis pasiryžta ne-sekti automatiškai, vergiškai istorijos vingi . Komunist ideologija remiasi tuo, kad istorija automatiškai pl tojasi komunizmo linkme. Žmogus turi palaikyti laim tojus, tada jis bus teisus, tada jis atneš naud aplinkai ir eis su visuomen s progresu, o visi kiti bus nušluoti. Bet vis daugiau žmoni nesutinka palaikyti t , kurie šiandien laimi. Žmogus sako NE: aš turiu savo principus, savo s žin — krikš io-

nišk s žin ar tiesiog žmogišk s - žin . (Sacharovas, kuris yra, atrodo, labiau krikš ioniškas siela, negu daugelis kit , formaliai yra ateistas. Jis netiki Dievo, bet vis tiek sako, kad d l savo vidini princip negali eiti su tuo, neva laimin iu istorijos arkliu, kuris per daug pridaro eibi).

Dažniausiai žmogaus per jim situacij šalia sistemos išprovokuoja pati valdžia. Valdžia anks iau negu pats žmogus pajunta, kad tas ar anas jau yra disidentas ir kad ant jo faktiškai reikia "d ti kryži ". Pastaruoju metu valdžia kartais t kryži padeda, leisdamą žmogui išvykti arba j išvarydama.

M s s lygomis disidentas yra truput patologiškas, nors kitoj visuomen j toks neb t . Jam yra sumaž j s baim s ir kontrol s jausmas. Valdžia žino, kad nepatenkinti beveik visi — vienokiu ar kitokiu mastu. Bet, kol žmoguje veikia kontrol s mechanizmas, — žmogus nepatenkintas, bet viešai to nereiškia, — valdžia su tuo taikstosi ir leidžia jam gyventi. Bet pasitaiko žmoni , kuriems tas kontrol s mechanizmas sugenda, arba d l kai kuri socialini priežas i veikia netaip, kaip visiems kitiems. Ir štai tie žmon s palaipsniui, žymia dalimi pa ios valdžios iniciatyva, išstumiami atvir disident tarp . Per pra jusius penkiolik met tas procesas prad - jo stipr ti. Aleksandras Ginzburgas buvo vienas pa i pirm j . Mes sakydavom, kad jis vienintelis profesionalas revoliucionierius Soviet S jungoje. Žinoma, revoliucionierius, nepripaž st s prievartos metod . Buvo aišku, kad jis pateks kal jimam ats d s, kal jime taip pat kažk darys, paskum, iš j s iš kal - jimo, darys t pat . Jis ligi šiol

vaidina labai svarb vaidmen. Vienas iš pa i žymiausi , iškilusi jau po Ginzburgo, buvo Bukovskis, apie kur pla iai ia, Vakaruose, buvo rašoma. Natalija Gorbanevskaja panašaus tipo žmogus, taip pat Litvinovas, Amalrikas.

Disident s j džio raida

Po Stalino mirties, ryšium su Chruš iovo reform bandymais, labai greitai atsirado kažkas panašaus

kult rin ir iš dalies technologin opozicij . Žmon s ilgokai steng si reikštis sistemos ribose, kažk daryti, kažk gerinti. Daugelio nuotaikos buvo optimistiškos. Girdi, opozicija darosi konstruktyvia sistemos dalimi, ir sistema gali ger ti. Buvo tam tikr vil i . Kai kurie atgijimo, palengv jimo momentai buvo, ir tos nuotaikos buvo gana stiprios.

Tada ir Lietuvoje atsirado tam tikras kult rinis pagyv jimas. Iš inercijos jis tebejau iamas net ir dabar, nors pad tis dabar pablog jusi. Tada atsirado žmoni , kurie kažk dar sistemos r muose — literat ros, dail s, muzikos, mokslo ir daugelyje kit sri i , — dar tai, ko Stalino laikais nebuvo ir negal j o b ti.

(Beje, kai kult rai, ir aplamai visuomenei, nukertama galva, nors tai ir keista, ji po kurio laiko atauga — maždaug po 25 met . Tai galima net vadinti “istorijos biologijos” d sniu. Jis pasiteisino ne tik Soviet S jungoje. Tik ta nukirstoji galva niekada neatauga tokia pat, kokia buvo. Anot lenk rašytojo Lemo, kult ra ir visuomen n ra kaip laikrodinis, kad galima b t 25 metus laikyti stovint , o paskum v l užvesti, ir eis, kaip anks iau. To n ra. To nebuvo Chruš iovo metais).

Bet nuo labai ankstyvo meto toje kult rin je ir technologin je opozicijoje reišk si dvi pakraipos. Viena flirtavo su valdžia ir steng si b tinai išsilaikyti lojalumo r muose, dažnai už tai mok dama labai brangi moralin kain , kartais aiškiai per brangi , neleistin moralin kain . To nestigo nei okupuotoj Lietuvoj, nei pa ioj Rusijoj. Pvz. Javtušenko, Voznesenskis, arba Mieželaitis, Marcinkevi ius.

Antroji kryptis linko savilaid . Neveng griežtesnio konflikto su valdžia ir pasiryžo nemok ti tos moralin s kainos, kurios reikalaujama už sistemos viduje leidžiam opozicij .

Šios antrosios krypties ankstyviausias pavyzdys buvo “Sintaks s” žurnalas, suorganizuotas Ginzburgo. “Sintaks je” buvo spausdinami eil - raš iai, nepra j arba ir negal j praeiti pro oficiali cenz r . “Sintaks s” buvo leidžiama šimtas egzempliori , padauginant rašom ja mašin - le. Turinys — grynai poetinis.

1960 gale Ginzburgas atvyko Vilni , — buvo jis tada dar labai jaunas, — ir pasak , kad nusprend s leisti žurnal ir jame atspind ti ne tik rus , bet ir kit Soviet S jungos taut poetus. Pradžiai nor s sudaryti lietuvišk numer . Kai tas numeris buvo sudarin jamas, Ginzburgas buvo areštuotas. (Tai buvo jo pirmasis areštas. Po to jis nukent jo labai daug, bet nuo savo kelio nesitrauk . Šiuo metu jis v l areštuotas Kalugos kal - jime laukia teismo, kaip Maskvos Helsinkio grup s dalyvis).

“Sintaks s” žurnalas buvo pirmasis bandymas užmegzti ryšius tarp Maskvos kult rin s opozicijos ir okupuotos Lietuvos kult rin s opozicijos.

(Kai sakau "Lietuvos kult rin s opozicijos", tai neturiu galvoje lietuviškojo pagrindžio, kuris tada, atrodo, dar egzistavo, ar bent jo liku iai egzistavo, bet apie j aš nieko nežinojau ir dabar mažai k težinau, — o turiu galvoj tik kult rin opozicij, kuri nebetilpo sistemos r muose).

Visa ta istorija su "Sintakse" ir Ginzburgo areštu atsiliep ir Štromui ir man pa iam. Justinas Marcinkevi ius, naudodamasis saugumo medžiaga, paraš apysak "Pušis, kuri juok si". Joje Štromas Gocvingerio personažu pavaizduotas kaip pavojingas gundytojas, o aš — kaip jaunuolis Staugaitis, ein s klystkeliais, bet dar gal s pasitaisyti. Apysakos gale kalbama: štai, ateis toks lietus, kuris nuplaus nuo šventos lietuviškos žem s šiukšles, tai yra, visus disidentus. Knygos "message" — nesipriešinkite. J s b site labai protingi, jei nesipriešinsite. Dabar lietus ir mane "nuplov ". Faktiškai aš apie tai žinojau jau tos apysakos rašymo metu. Tik, žinoma, nežinojau, kad vyks tokia forma. Maniau, kad baigsis žymiai blogiau.

Savilaida Soviet S jungoje pradžioje buvo literat rin ir kult rin . savilaid jo tai, kas nepraeidavo arba iš anksto buvo aišku, kad nepraeis pro cenz r . Ta iau po kurio laiko buvo sidr sinta. Toki žmoni atsirado vis daugiau ir daugiau, — dalykas užkre iamas. Žmogus ima galvoti: o kuo aš blogesnis? Ir aš galiu "skraidyti", jei jis gali. O Soviet S jungoje tokia atmosfera, kad ir grynai moralin s bei kult rin s vertyb s iš esm s gali b ti politin opozicija. Kur viešpatauja prievarta, pilkuma, nuobodyb, tuš i žodži valdžia — ten paprastas eil raštis, normalus geras paveikslas,

arba dainel, arba anekdotas — ypatingai anekdotas! — arba net normalus draugiškumo gestas gali virsti politin s opozicijos faktais. Taip suvokia tatai valdžia ir patys žmon s. Valdžiai tokia žmogiška, humaniška, kult rin ir moralin opozicija faktiškai net baisesn nekaip pagrindis, nes su pagrindžiu per ilg savo praktik valdžia gudo susidoroti, gudo j infiltruoti, turi suk rusi stipr pagrindžio naikinimo mechanizm . O štai prieš eil raš io, žmogiško gesto ar dainel s, arba enekdoto opozicij valdžia nelabai žino, ko griebtis, ypatingai, kai toki reiškiniai vis daug ja.

Riba tarp kult rin s ir politin s savilaidos labai neaiški. Kult rin savilaida faktiškai yra ir politin . Bet su laiku prad jo stipr ti ir grynai politin savilaida. Šiuo metu jos turime aps iai, ypa Lietuvoje.

Kova su drakonu ir
laisv s zonos prapl timas

Chruš iovo laikais — jo valdymo pirmojoj pus j — buvo pasmerktas Stalino kultas, milijonai žmoni gr žo iš kal jim ir lageri, egzistavo liberal jimo tendencijos kult roje. Tik žmogus, pergyven s Stalino laikus, gali suprasti, kaip mums tai atrod . Atrod , kad jau beveik visišk laisv gavom. Okupuotoje Lietuvoje buvo aiškios iliuzijos: reik tik išlaukti, reik saugoti taut, tautos kult r, reik elgtis atsargiai. Es egzistuoja kažkoks nat ralus, imanentiškas, veik automatiškas procesas komunistin je strukt roje, ir ji su laiku ger s. Laisv s plotelis vis did s ir did s. Tik nereik provokuot tamsi j stalinistini j g . Atvirkš iai, dera netgi šiek tiek pad ti valdžiai. Šiokia linija buvo stipri

okupuotoje Lietuvoje ir dar stipresn Rusijoje. Ir dabartinis disident vadas Soviet S jungoje akademikas Sacharovas tais laikais nebuvo atviras disidentas. Jis bendravo su Chruš iovu, su valdžios sluoksniais ir band juos veikti savo žodžiu, savo patarimais, savo diskusijomis.

Bet jau Chruš iovo eros antrojoj pus j m ryšk ti, o Brežnevo eroj dar labiau išryšk jo, kad tik jimas išlaukimu iš esm s yra beviltiškas. Sistema visiškai sustabar jusi. Jokio savaimė ateinan io socializmo su žmonišku veidu laukti netenka. Arba sistema grius, arba liks labai ilgiem laikam tokia, kokia yra. Pamažu ji pus, ir, bet tai labai ilgas procesas. Gyventi tokioje puvimo bei irimo atmosferoje labai sunku. Ji nuodija dvasi, ir gali nuodyti ištisas kartas, jei reikalas bus paliktas nat raliai raidai.

Kartu prad jo aišk ti, kad iš tos pad ties vis tik yra išeitis. Kadangi demokratijos negalima susilaukti iš viršaus, sistemos imanentiškos pl tot s rezultate, tai galima, atsiduriant šalia sistemos, daugiau ar mažiau demokratij bandyt vykdyti iš apa ios. Ir atsirado žmon i, kurie praktiškai prad jo demokratij vykdyti iš apa ios. Ir valdžia to be galo bijo.

Soviet S jungoje yra tokie rašytojai du broliai Strugackiai. Jiedu rašo mokslo fantastikos romanus. Vienne romane vaizduojama tokia istorija. Kažkurioje planetoje gyventojams dukart per dien leidžiamos tam tikros radijo ar panašios bangos, kuri veikiamas žmogus pasijunta tarsi gav s baim s, dreb jimo porcij ir nebetinka jokiam visuomeniniam aktyvumui. Planet valdo tiron klika, kuri sugalvojo t ban-

g sistem, kad tuo b du žmones laikyt savo priklausomyb je. O kad tos bangos j pa i neveikt, kai jos paleidžiamos, jie gula šaltas vonias. Tuo pasinaudoja disidentai, kurie nusprendžia, kad kaip tik tuo metu, kai leidžiamos bangos, kažk galima padaryti.

Romano pagrindinis "message" yra tas, kad valdži tas baim s ir paralyžiaus mechanizmas yra montuotas stipriau, negu bet kur piliet. Tod l ir galima demokratija iš apa ios.

Su laiku iš toki žmon i, kaip Ginzburgas, Bukovskis, Amalrikas atsirado tam tikras reiškiny s, prastai vadinamas demokratiniu s j dži. S j dis tur jo plat politin "samizdat", bet netur jo aiškios organizacijos. Ir dabar neturi. Buvo tik aktyvistai. Apie juos žmon s daugiau sužinodavo iš Vakar radijo. (Vakar radijo taka be galo svarbi. Žmon s jo klausosi, juo domisi ir daug sužino apie savo pa i šal).

Yra gana didel s j džio prieauglio baz : tai žmon s, kurie patys nedr sta pereiti atvir disident status, arba dar n ra per j, bet yra pasiryž su didesniais ar mažesniais rezerva is, su didesne ar mažesne baimė disidentus palaikyti. Aš pats labai ilgai toks buvau. Galutiniai s j džio tikslai n ra aišk s ir preciziški, jie, turb t, ir negali tokie b ti. Tiek tegalima pasakyti: kovok su drakoniu (totalitarizmu, stalinizmu) ir, kiek manoma, varyk j lauk. Kitaip sakt, pl sk laisv s zon. Kiekvienas gražus ir atviras poelgis yra tam tikras laisv s zonos prapl timas. Anks iau to negalima buvo padaryti — o štai kažkas padar, ir pasirod, kad galima, net jeigu tas žmogus ir nukent jo. Vistiek kažkoks psicho-

loginis tabu, psichologinis barjeras po to dingsta. Tai labai svarbus dalykas.

Niekur sovietiniuose statymuose nėra parašyta, kad negalima bendrauti su užsieniečiais. Yra tik parašyta, kad jiems negalima išdavinti paslapį. Žmogus pradeda bendrauti — taigi, vykdo demokratiją de facto. Statymuose nėra parašyta, kad negalima piešti abstrakti paveikslai, bet yra tokia "sovietinė tradicija", kad jie viešai nepriimami. Niekur nėra parašyta, kad negalima organizuoti privačiam būteį parodos. Gerai, organizuosim parodą! Ateina policija ir tu parodą likviduoja. Kyla triukšmas. Sekančios parodos jau nebelikviduoja. Tai ir yra demokratijos vykdymas de facto. Niekur nėra parašyta, kad negalima studijuoti idealistinę arba religinę filosofiją, net rašyti apie ją rankraščiai ir juos duoti skaityti savo draugams. Žinoma, tai rodo, kad žmogus nesutinka su viešpataujančia ideologija, bet nėra pasakyta, kad tai negalima. Ir žmogus tai daro. Vienas dėl to nukentėjęs, kitas nukentėjęs, o paskui tai virsta masiniu reiškiniu, ir jau žmoniškas nuo to nebenukentėjęs, arba nukentėjęs mažai. Tai nepaprastai domus procesas — laisvės zonos plitimas, kuris per ištisus 15 metų vyko ir tebevyksta.

Reikia pasakyti, kad disidentai — tos grupės, kurios man yra pažįstamos ir prie kurių aš pats save ir dr. Štromą priskiriu, — visada stengiasi pabrėžti, kad veikia statym ribose. Statymai suteikia tam tikrą galimybę veikti ir net labai daug nuveikti; ir jeigu valdžia baudžia žmogų, veikiant statym ribose, ji pati laužo savo statymus. Tai, žinoma, ne naujiena. Šiuo atžvilgiu Sov. S -

junga yra viena iš domiausių pasaulio šalių, nes joje ne tiek pavojinga laužyti statymus, kiek juos vykdyti. Mat, vyrauja paprotis "teisingas". Pvz., konstitucija numato demonstracijų laisvę socializmo stiprinimo tikslu. Žmonės išėina demonstracijoms. Ar jie nori susilpninti socializmą, ar sustiprinti — dar reikėtų rodyti. Bet juos išsklaido, areštuoja — valdžia paneigia savo pačių statymus; ji pasielgia pagal paprotį "teisingas".

Prieš kurį laiką Amerikoje turėjau ginčą. Skaičiau paskaitą Berkeley universitete ir pasakiau, kad mes, disidentai, nesame Sovietų Sąjungos priešai. Tas sukėlė vieno ten buvusio lietuvių didelį pasipiktinimą. Jis parašė "Dirvoje": jei nesu Sov. Sąjungos priešas, nesu ir disidentas, o tik jos šnipas ar pan. Tai aš atsakiau tame pačiame laikraštyje. Pakartojau, kad šnekau jau paskaitoje, bet ko jis kažkodėl neišgirdo: nesame Sov. Sąjungos priešai, nes norime ją paversti normalia valstybe, kuri gerbtų žmogaus teises ir tautų teises. Tai atrodo beviltiška, gal būtų net yra beviltiška, bet tai yra mūsų kryptis, mūsų idealas ir reikalavimas. Nesu, pvz., ir Ugandos priešas, nors ją valdo Idi Amin, su kuriuo dar sunkiau susikalbėti, negu su mūsų vadovais.

Reikia žmonių, kurie yra tiek saugūs savyje, kad gali pripažinti ir savo klaidas; kurie gali dirbti, kai niekas negirta, bandyti tai, kas nauja ir tik tau, kas nepopuliaru.

Dr. Juozas Girnius

Jeigu Sov. Sąjunga grįžt normaliai valstybi tarp , tai Lietuvos suverenumo klausimas būtų daugiau negu aktualus, ir aš esu sitikin s, kad jis išsispr st teigiamai ir teisingai.

Disidentin s prielipas ir grup s

Žinoma, prie atviro disidentizmo prilimpa atsitiktini žmoniai , avanti rist ir net agent . Laikui b gant, kai kurie iš toki agent išryšk -jo. Pa iu pastaruoju metu, kai valdžia v l šoko naikinti demokratin s j d , keletas asmen — Petrovas-Agatovas, Liparskis — pasireišk kaip valdžios agentai, ar bent išsigand žmon s. Bet jei pagrindžio organizacija išaiškinama, tai yra jau jos galas, tuo tarpu atviro disidentizmo s j džiui infiltracija dar n ra galas. Tai savotiška strukt ra, kuri remiasi daugiau moral s principais, be aiškios hierarchijos, be aiškios organizacijos, ir jokia infiltracija ten faktiškai nepadeda. Na, ir kas, jei paaish ja, kad kažkas buvo infiltruota ar kažkas susmuko? Sąj dis egzistuoja toliau. Pagrindžio organizacija tokioj situacijoje žlugt . Tiesa, ir pagrindis pastaraisiais metais gijo daug patyrimo, ir j sunku sužlugdyti.

Disident s j dyje, bent Rusijoje, yra keletas stambi grupi . Bene pirmiausia atsirado grup , kurios Lietuvoje faktiškai n ra — marksistin . Marksizmas suprantamas šiuo atveju nevisai tradiciniu pavidalu; tai žmon s, kuriems labiau už kitas problemas r pi socialiniai klausimai, žmon s, išaukl ti internacionalistiškai ir racionalistiškai. Prie j priklauso (ar priklauso ilg laik) gen. Grigorenko, Pliuš as. Lietuvoje, kiek

žinau, atviro disidento marksisto, apie kur gal iau kalb ti kaip apie rimt žmog su rimta politine programa, n ra.

Antr j grup galima vadinti liberaline. Man buvo pasakyta, kad Vakaruose žodis liberalas kartais turi gana abejotin konotacij , bet pas disidentus jis turi teigiam konotacij . Gal vadinsiu ši grup tiesiog demokratais. Jos centre stovi akademikas Sacharovas. Toj pa ioj grup j yra Orlovas, jau min ti Ginzburgas ir Gorbanevskaja bei daugelis kit . Šiai grupei nor iau priskirti ir save pat ir dr. Štrom , taip pat Lietuvos Helsinkio grup .

Tre ioji grup — krikš ioniškoji. Jos v liava, saky iau, — Solženicinas. Nuo šios grup s dabar atsikilo rusiška tautin grup . Ši turi nemažai abejotin id j . Rusiškas nacionalizmas, krypt s šovinizm , yra abejotinas ir net pavojingas.

Yra dar atskiras žyd s j dis už išvykim Izraelin.

Centrin ir net organizuojant vaidmen , atrodo, vaidina demokrat liberal grup . Ji jungia visus. Prie jos gali prisijungti ir marksistas. Gali prisijungti krikš ionis. Gali prisijungti ir nacionalistas, jei tik pripaž sta bendr liberalin princip . Negali, atrodo, prisijungti tik priešvaniniai komunistai, kuri kaip ir neb ra, ir kraštutiniai, fašizm pakryp , kuri yra gana daug. J dauguma išauga iš pa i komunist .

Okupuotoje Lietuvoje disidentizmas n ra toks atviras, kaip Rusijoje, nes Lietuva stinga ryšio su Vakar korespondentais ir t.t. Vis tik ir Lietuvoje išsiskiria dvi grup s: katalik ir tautin .

Totalitarizmo akivaizdoje žmon s pasirenka vairius laisv s modelius.

Laisvės modelis gali būti racionališnis, einantis nuo prancūzų revoliucijos, gali būti einantis nuo anglų ir amerikiečių demokratinės tradicijos (jį pasirenka liberalai demokratai), gali būti krikščioniškas. Nors krikščionys ir liberalai, pvz. masonai, ilgą laiką kovojo ir kartais tebekovoja, pasirodė, kad tarp liberalinio humanistinio laisvės modelio ir krikščioniškojo galima rasti bendrybę. Abu tiems modeliai veikia prieš totalitarizmą. Tad galima rasti bendrą kalbą tarp krikščionių ir liberalų-demokratų. Jie jokiu būdu nėra šiuo metu priešai. Jų kelias yra bendras. Jie turi tą patį priešą.

Sąjūdžio istoriniai momentai

Disidentinis sąjūdis turėjo keletą istorinių momentų. Pavyzdžiui, demonstracija dėl invazijos į Čekoslovakiją, kai keletas žmonių, į tarpe Gorbanevskaja su mažų kėdžių ant rankų, išėjo Raudonąjį aikštį, išėjo pirmą kartą Raudonosios aikštės istorijoje per 50 metų) transparentus, plakatus, protestuodami prieš t. siveržimą. Tuoj pat visi, išskyrus Gorbanevskaj, buvo areštuoti. (Gorbanevskaja buvo suimta vėliau ir pateko beprotnam). Tas momentas Rusijos mastu reiškia tą patį, ką Lietuvos mastu reiškia Kalantos susideginimas. Vakaruose kažkas yra teisingai pastebėjęs, kad ta moteris savo šaliai padarė daugiau negu Brežnevo tankai.

Kitas istorinis momentas buvo Solženicino "Gulago" pasirodymas, kur sekė Solženicino ištrėmimas. Visi suprato, kad valdžia prieš Solženiciną kapituliavo. Jis nežuvo. Jis dirba savo šaliai ir veikia pasaulio nuomonę gal daugiau, negu beldamas tenai.

Trečias istorinis momentas buvo Bukovskio išvadavimas. Pasirodė, kad Vakarų visuomenės spaudimas turi didžiulį reikšmę. Disidentų rėliuose diskutuojant Bukovskio klausimą, visi, neišskiriant nė Sacharovo, teigė: "Apie Bukovskio išvadavimą nėra ko ir kalbėti. Tas visas triukšmas Vakaruose nepadės. Tušias reikalas. Tai beprasmiška, beviltinga. Deja, tasai žmogus žus". Ir vis tik Bukovskis buvo paleistas.

Tokie dalykai kuria istoriją, kuria visuomenę, kuria tradiciją. Tokie dalykai kvepia viltą.

1972 m. sausio disidentų sunki smėgis. Vyko Krasino byla. Jakiras ir Krasinas, gana aktyvūs sąjūdžio dalyviai, per tardymus sumuko ir pasidavė. Ta byla kaip tik sutapo su disidentų išvažiavimu užsien. Dėl to atrodė, kad sąjūdis labai susilpnėjo. Bet demokratinis sąjūdis, turbūt, yra tokia hidra, kuriai, nukirtus galvą, atauga dvi. Netrukus po to prasidėjo naujas sąjūdžio etapas. Pradėjo kurtis viešos demokratinių asociacijos: Žmogaus teisių gynimo komitetas su akademiku Sacharovu priešakyje, Amnestij International Maskvos grupė su Tverdochlebovu priekyje, Helsinkio grupė su Orlovu priešakyje. Tos asociacijos veikia atvirai. Bet jos aiškiai yra šalia sistemos.

Helsinkio susitarimai Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje iš pradžių kėlė pesimizmą. Atrodė, kad jie patvirtina status quo sienas, tuo pačiu ir Lietuvos aneksiją, o kalbos apie žmogaus teises — toks pat popieriaus gabalėlis, kaip kad ir kitos Sovietų Sąjungos pasirašytos sutartys. Bet atsirado grupelė domi žmonių, kurie pasiryžo fiksuoti Helsinkio susitarimų pažeidimus Sovietų Sąjungoje ir apie tai informuoti pasaulį.

lio visuomenė. Dabar jau aišku, kad ta veikla duoda vaisių. Buvo išgelbėti Pliušas, Bukovskis. Pavyko man išvykti. Pavyko Kstuviui Jokubynui. 'Publicity' ir triukšmas Vakaruose daro didelį takelį. 'Publicity' turi būti didesnė.

Disidentinio sąjūdžio sunkumai ir bėdos

Pagrindinis disidentinio sąjūdžio sunkumas — didelis visuomenės, pirmiausia inteligentijos, demoralizacija. Tas amžinas pojūtis, kad kaktas sienos nepramušė, yra įs daugeliui kenks ir krauju. Prisideda dar materialinio gerovės siekimas, valdininkiška psichologija, kaip kadaise Hitlerio Vokietijoje. Prisideda žmonių neigiama atranka. Ilgą laiką geriausi žmonės buvo tiesiog naikinami. Tada gal net paliet ir genetinis fondas Soviet Sąjungoje. Ir tikrai tada paliet žmonės socialinį savijautą. Kas dirba daugiau ar mažiau atskirai, tas paprastai atrenkamas ne iš geriausių, bet iš blogiausių, taigi pagal atvirkštį atranką. Pagal Darviną išlieka geriausieji, o pagal sovietinį situaciją išlieka blogiausieji, negabiausieji, taigi silpniausieji. Ši Ameriko mintis, atrodo, teisinga.

Tokia neigiama atranka, cinizmas, gerovės siekimas, valdininkiška psichologija ir Lietuvai labai kenkia. Beje, Lietuvai kenkia dar vienas lietuviškas dalykas. Tai menkystos kompleksas: mes esame maži, silpni, mes esame dideliame pavojuje, mes nieko negalime. Faktiškai lietuviai yra kaip tik tokia tauta, kuri labai daug padarė, kurios istorija sukirpta pagal didelį mastelį. Lietuvos istorija, tradicija ne menkesnė negu Lenkijos. Lietuva yra su normalia, didele ir vertinga politine ir kultūrine tradicija. Laikas

atsikratyti baimės, silpnumo ir rezignacijos.

Dar viena Rusijos demokratinio sąjūdžio bėda — jis neturi pakankamo kontakto su mase. Tik paskutiniu metu ta padėtis ima keistis. Sustiprėjo dar nelabai sąmoningas ir nelabai išmintingas darbininkų sąjūdis. Sacharovas pradėjo gauti laiškus ne tik iš inteligentų, kaip seniau, bet ir iš darbininkų.

Okupuotoje Lietuvoje disidentinis sąjūdis turi didesnį masinį bazinį, negu Rusijoje. Jis nėra tik inteligentijos sąjūdis, o reiškiasi kaip stiprus tautinis ir religinis sąjūdis, iš dalies kaip tautos pokarinė rezistencijos, kuri praejo dviem fazėms, pasikeitė, stovėjo naują vagą.

Bet toliausiai liaudies masinį kontaktą su disidentizmu yra pažengęs Lenkijoje. Atrodo, kad šiuo metu Lenkija yra pati svarbiausia grandis Rytų Europoje. Bet nevisada taip buvo. 1968 Varšuvos teatras pastatė Adomo Mickevičiaus "V liniją". Veikalas turi daug analogijų su dabartine padėtimi. Jame caro žandarai užgniaužia Vilniuje lenkų ir lietuvių tautinį sąjūdį. Didžioji veiksmo dalis vyksta kalėjime. Po "V linijos" vaidinimo Varšuvos studentai iš jo gatavė sušaukiamą. Bet jie susidūrė ne tik su policija, bet ir su darbininkais, kurie studentus apkaltino sionizmu. Girdi, jie dirbė ne lenkų tautos, o sionizmo reikalui. Tai buvo labai tragiška situacija. Šiuo metu užsiūdyti darbininkai ant studentų jau ne manoma. Mažiau kaip per dešimt metų vyko reikšminga evoliucija.

Didelini sunkumai vienas po kito buvo net du darbininkų sukilimai. Ir kai darbininkai pamatė, kad inteligentija, studentai juos palaiko, — atsirado bendra kalba. Susidar

vadinamas darbininkų gynimo komitetas. Treji asis veiksnys — bažnyčia ir šiuo atveju suvaidino jungiamą vaidmenį. Katalikų bažnyčia Lenkijoje yra labai stipri, labai atvirai kalbanti, labai savarankiška.

Nors darbininkų sąjūdžio pagrindė yra kiniai reikalavimai, bet nuo ši neatšiejami ir politiniai reikalavimai — protestas prieš neviešą okupaciją. Darbininkų protestas, inteligentijos protestas ir bažnyčios protestas susilieja vieni stipri srovė. Lenkijoje susidarė labai sudėtinga situacija, kurioje kryžiuojasi trys skirtingi interesai: disidentų, valdžios ir Sovietų Sąjungos. Jos visos yra atsidariusios aklaivietė. Visos nenori kraujo praliejimo. Visos priverstos tenkintis kompromisu. Disidentai nenori kraujo praliejimo — tai natūralu. Valdžia nenori kraujo praliejimo, nes ir nurašiusi tokiu būdu bet kokį didesnį maištą, ji pati būtų sulikviduota ir jos vietoj, panašiai kaip Vengrijoje ar ekoslavakijoje, atsirastų nauja. Sovietų Sąjunga neabejotinai nori Lenkijos disidentų sąjūdį likviduoti, bet taip pat vengia kraujo praliejimo. Ne dėl moralinių skrupulų — ji daug kartų liejo kraują — bet dėl savo tarptautinės padėties. Jai teberūpi nenutraukti ryšių su Vakarais, išnaudoti detentės politikos galimybes.

Kokia nepastovumas trijų gpusiausvyra, rodo disidentų Michniko istorija. Kai jis, pavažinęs po Vakarų pasaulį, grįžo Lenkijon, buvo areštuotas. Bet kai šeši ar septyni Nobelio laureatai ir daugybė kitų žymių žmonių bendru raštu pareikalavo Michniką paleisti, buvo paleistas ne tik jis pats, bet kartu ir areštuotieji darbininkai. Reiškia val-

džia žengs žingsnį atgal. Lenkijos rai-
da verta ypatingo dėmesio.

Disidentų sąjūdžio perspektyvoje

Pati svarbiausia disidentų sąjūdžio perspektyva — disidentini sąjūdžio susiliejinimas. Susiliejinimas liaudies protesto, išplaukiančio didele dalimi iš kiti sumetimų, su inteligentijos protestu, išplaukiančiu iš kultūrinio politinio sumetimų, ir su bažnyčios protestu, išplaukiančiu iš religinio ir iš dalies iš politinio sumetimų. (Bažnyčia reikalinga politinai atmosfera, kurioje ji galėtų normaliai reikštis).

Šioje situacijoje inteligentijos uždavinys, atrodo, būtų masi nepasitenkinimą kreipti tam tikra pozityvia vaga, nešti sąmoningumo, konstruktivumo ir net humaniško elementą. Antraip masi nepasitenkinimas, ypatingai Sovietų Sąjungoje, gali ilgai išsilyti siaubingais vykyiais, prieš kuriuos nublankti ir pilietinis karas Rusijoje ir mas partizaninis karas. O tai gali būti labai žalinga Lietuvai.

Atsimenu, kai 1976 rudenį pas mus atvažiavo Maskvos Helsinkio grupės narė Liudmila Aleksejeva (šiuo metu ji jau yra Vakaruose), ir mudu su Viktoru Petkumi parodėme jai mas provincijai, bažnyčias, buvom nuvežti ir Šiluvą, — ji buvo pritrenkta to masiško protesto, kuris juntamas Lietuvos žmonėse. Okupuotoje Lietuvoje žmonės turi tiesesnį stuburą, negu Rusijoje. Kai Aleksejeva atvyko Vakarais, nemažai kalbėjo, kokį gilų spūdį jai padarė Lietuva. Tai jau bet koks rimtesnis pagerėjimas vis tiek ne manomas, kol Maskvoje bus dabartinė situacija. Ir jeigu Maskva tuo tarpu vengia malšinti Lenkiją, Lietuvai ji malšins, jei reikės.

Tod l Lietuvos laisv jimo procesas turi b ti bendras su Rusijos. Tod l bendravimas su rus disidentais labai svarbus. Tokia dabar reali m - s tautos pad tis. Lietuvos ir Rusijos tarpusavio santyki istorijoje yra labai žiauri dat . Viena iš j yra 1655 metai, kai caras Aleksejus (pramintas Romiausiuoju) su savo kariuomene už m Vilni ir išskerd apie trisdešimt t kstan i vilnie i . Yra spaudos draudimo data. Yra ir daugiau tolygi dat . Tai vis tokios datos, kurios Lietuvos santykiams su Rusija uždeda sunk antspaud . Bet štai atsirado data, turb t pirmoji tokia, kuri kalba apie tai, kad lietuvi ir rus taut susitaikymas ir dviej nepriklausom demokratiniai valstybi draugiškas egzistavimas yra manomas. Tai 1975 gruodžio data, kai akademikas Sacharovas atvyko Kovaliovo teism ; kai rusas Kovaliovas Vilniuje buvo teisiamas už pagalb lietuviams. Sacharov stotyje lietuviai band sutikti su g l mis. Sacharovas su jais bendravo, kalb jo apie Lietuvos reikalus, apie Lietuvos ateit , patvirtino savo ne kart viešai reikšt nusistatym , kad kiekviena tauta, kuri to nori, turi piln teis egzistuoti laisva ir nepriklausoma. Tas pirmiausia taikintina Baltijos tautoms, tautoms su stipriausia valstybingumo s mone. Jei gu Soviet S jungoje oficialioji taut draugyst neegzistuoja, o, priešingai, egzistuoja taut santykiuose didžiul tampa, tai disidentiniame s j - dyje pastaruoju metu kaip tik prasideda nuoširdi taut draugyst . Svarbu, kad ir m s iševija tatai suprast .

Lietuvos Helsinkio grup s ir kit grupi pad tis labai sunki. Pats grup s atsiradimas — pirmas toks vy-

kis per 30 met . Keletos žmoni viešas pareiškimas apie savo asociacij ir savo veiklos uždavinius turi tam tikr simbolin ir moralin reikšm . Pats grup s buvimas savaime turi reikšm , net jeigu jai nepavykt didesnio konkretaus darbo atlikti. Faktiškai keletas dokument jau paskelbta. Atseit, tam tikras konkretus darbas jau padarytas.

Dar b damas Lietuvoje ir klausydamas Vakar radijo, kart išgirdau, rodos, BBC rus kalba pranešim , kad pastaruoju metu labai sustipr j s disidentinis s j dis šešiose Europos šalyse: Ryt Vokietijoje, Lenkijoje, ekoslovakijoje, Rusijoje, Ukrainoje ir Lietuvoje. Man buvo ne tik malonu, kad m s kuklios pastangos pasteb tos, bet ir ypatingai džiugu, kad Lietuva rikiuota lygiomis platesn Ryt Europos kontekst .

Ir dar vienas dalykas, apie kur Lietuvoje mes labai rimtai galvojome. Galvojome apie Helsinkio grup s kiek galint platesn baz . Nor jome, kad b t ir tautini mažum atstovai. Vienas j jo. Jo straipsnis "Akira iuose" galina suprasti dabartin Lietuvos pad t .

Žodžiu, sirašymas kuo platesn Europos kontekst , kiek galint didesnis reprezentatyvumas, kiek galint gyvesnis bendravimas su tais rus ir kit taut disidentais, kurie supranta ir palaiko m s reikal , — štai pagrindin šiuo metu m s disidentin perspektyva.

Nors režimu nepatenkint j Soviet S jungoje, pasak Bukovskio, yra visi 250 milijon , ta iau atvir disident , tariant toki , kurie ne tik disidentiškai nusiteik , bet ir aktyviai pasireišk ir atitinkam organ su iupti ar užregistruoti kaip disi-

DR. A. ŠTROMAS:

POLITINIS MONUMENTAS LIETUVOJE IR JOJE ATSISPINDINIOS LIETUVOS ATEITIES VIZIJOS

Apsičiau gvildinti tamsius, kurių, gyvendamas kelis dešimtmečius krašte, atrodė, žinojau iki detalių, bet dabar, kai norisi konkrečiai paremti tarsi kitą teiginį, atrodo, kad nieko nežinau. Lietuvoje žmonės labiausiai slepia savo tikrąjį politinį samprotumą. Saugumas (KGB) turi daug vargo išaiškinti žmonių asmenines tikrąsias politines nuotaikas. Ir čia tenka tik bendrybomis bandyti nusakyti tai, kas vis yra labiausiai slepiama.

Tiesa, šiandien jau turime tam tikrą masinį iššojimą. Turime nemažą kiekį opozicinių faktų, suregistruotų „LKB Kronikose“ ir netgi oficialiuose šaltiniuose. Turime, pagaliau, ir literatūrinius bei kitokius

bet dais metaforomis ir Ezopo kalba išreikštos krašto žmonėms galvosenos pavyzdžius. Mes galime tai analizuoti ir išvadoje pasakyti: štai čia tikrosios nuomonės, tikrosios nuotaikos. Tačiau iš karto iškyla problema: kiek yra reprezentatyvu visa tai? Neturint objektyvesnio masto reprezentatyvumui, klausim tenka dažnu atveju spręsti impresionistiškai, kaip liudytojui.

Ai Dievui, aš nesu vienintelis toks gyvas liudininkas — vertintojas. Mano senas biuliusis ir poros dešimtmečių bendrapokalbininkas Tomas Venclova tik prieš kelis mėnesius išvyko iš Lietuvos. Jau ketveri metai prajau apytikriai nuo tada, kai su juo paskutinį kartą svarstėme Lietuvos

dentinis veiklos vykdytojai, tokie per visą Sovietų Sąjungą, skaitant taip pat okupuotas šalis, dr. Štromo duomenimis yra ne mažiau kaip 30 tūkstančiai.

O kokia jų konkrečių rolų? — paklauskite. Pirmoji jų rolė yra moralinė. Jie liudija, kad ir sovietiniame režime yra galima KITAIP. Ir tuo KITAIP galima net kai kas praktiškai pasiekti. Antroji jų rolė — parlamentinė. Disidentai nuolat svarsto alternatyvas eventualiai demokratinei atečiai. Trečioji jų rolė — atkreipimas Vakarų dėmesio. Ir ketvirtoji jų rolė — sutramdyti drakonų, šiuo at-

veju — sovietinį totalitarizmą. Drakonas yra pasaulinis blogis. Jis niekad nemiršta. Bet jį galima varyti giliai žemėn ir ten laikyti. O kai tik iš urvo lenda, varyti jį atgal.

Yra sena Vilniaus legenda apie drakoną, gyvenusį Bokšto gatvėje. Nuo jo žvilgsnio žmogus suakmenavo. Ir sovietijoje pažiūrėjai valdžiai akis, ir baisu. Vilniaus legenda baigiasi tuo, kad vienas supratingas jaunuolis drakonui parodė veidrodį, ir drakonas, jame pamatęs save, suakmenavo. Ir Solženicino „Gulagas“, ir Sacharovas ir visi disidentai drakonui rodo veidrodį.

politinis samonisklausimas. Kai prieš kelis metus paskutinis klausimas kalbėjome, sunku buvo net sapne sivaizduoti, kad susitikime v. l. Bet, matyt, Dievo, soviet valdžios bei Helsinkio ir aplamai dešant s politikos dvasios dėka tas nesapnuotas stebuklas visgi pasidarmanomas.

Oficiozinis politinis samonisklausimas pirminis atrama

Kalbant apie politinį samonisklausimą Lietuvoje, turbūt reikia pradėti nuo oficiozinis, kuri viena tepasireiškia visuomenės gyvenimo paviršiuje, kuri visomis masinėmis informacijos ir komunikacijos priemonėmis be perstojo brukama ir kuri, atrodo, yra visuotinai viešpataujanti okupuotos Lietuvos žmonėse. Bet tai tik paviršutinis spindis. Ir klaidingas spindis. Oficiozinis politinis samonisklausimas Lietuvoje niekada neturėjo gilesnišką, buvo svetima. O su soviet okupacija tautos idėjine orientacija staigiai pasikeisti negalėjo. Antravertus, bet taip pat klaidinga galvoti, kad oficiozinis, komunistinis samonis iš viso neturėjo Lietuvoje jokišką, kad jos nepalaikytų tam tikri sluoksniai.

Lietuvos inteligentijoje nepriklausomybės laikais galima buvo žirti dvejopas nuotaikas. Vien atstovai aukščiau vertyb mat lietuviškume, Lietuvos valstybinėje nepriklausomybėje. Antraj atstovai socialin lygyb, visuomenės pažangstat aukščiau už bet kuriuos tautinius tikslus bei vertybes. Tautin orientacij jie siejo su provincializmu, atžagareiviškumu, XX-ojo amžiaus lygomis, jų nuomone, netoleruotinais. Nemažai toki inteligent buvo atvirai nusivyl Lietuvos ne-

priklausomybe. J nepatenkino Lietuvos socialiniai pasiekimai. Jiems atrod, kad, jeigu Lietuvos nepriklausomybė vienu užsimojimu nepaj g pašalinti krašto atsilikimo, ne veik skurdo ir nesukurt Lietuvoje rojaus s lyg, tai visa byloja prieš ją, prieš jos santvark. J nuotaikos Lietuvos valstybės atžvilgiu buvo kritiškai destruktivos. Po 1926 gruodžio 17 perversmo Smetonos vestas patriarchalinis diktator režimas šokiomis nuotaikomis davė apsilai papildom argument. Tilvyčio "Dilius", Cvirkos "Frank Kruk" ir panašios kartiniai yra toki kritiškai destruktivi, nihilistini nusistatym pavyzdžiai. Bet tokie inteligentai nebūtinai buvo tiesioginiai Lietuvos nepriklausomybės priešai. Jie nieko prieš paį nepriklausomyb neturėjo. Svarbiausia jiems buvo netai, kad Lietuva nepriklausoma, bet kad jį būtų, pagal jį skon, gražesn, internacionališkesn, socialistiškesn, liaudiškesn. Toki, kurie atvirai būtų sieki Lietuv jungti "didžiųjų TSRS taut socialistin šeim", buvo tik vienetai ir tie patys be didesnio vardo ar takos. Kiti, kad ir simpatizavo komunizmui bei Soviet S jungai, kad ir mat Soviet S jungoje beslygin pažangos siknijim, visgi nepriklausomybės atsižadėti nesiruoš. Lietuvos nepriklausomybės klausimas realiai jiems, atrodo, bus iškilis tik 1933, kai Vokietijoje valdži atėjo Hitleris. Tada toki radikali inteligent simpatijos Soviet S jungai, jos "socialistiniams laimėjimams" daugelį skatino priimti Lietuvos inkorporaciją Soviet S jung galimyb kaip reali ir pageidautin alternatyv jos galimai inkorporacijai hitlerin Vokietij. Neatsitiktinumas,

kad apie 1934-1937 LKP pasisek sigyti platesn tak bei autoritet tam tikroje dalyje tradicin s Lietuvos inteligentijos. Prad jo LKP palaikyti ne tik vadinamieji nepartiniai pažangieji inteligentai, bet ir ryškiau antitautininkiškai nusiteikusieji politini grupi asmenys. Pvz. Justas Paleckis ir Juozas Vaišnoras, abu aktyv s liaudininkai. Tada jiedu dar netapo LKP nariais, tik glaudžiai su LKP bendradarbiavo. Ogi toks liaudininkas kaip Me ys Gedvilas jau 1934 stojo LKP. (Paleckis su Vaišnoru stojo 1940 rugpj tyje, o Marijonas Gregorauskas su ištisa buvusi liaudinink grupe, r musi komunistus dar nepriklausomyb s laikais — 1958).

Ir neteisinga b t galvoti, kad pvz. Liudas Gira, Petras Cvirka, Salom ja Neris, ar Antanas Venclova už m aktyvaus sovietin s valdžios r mimo pozicij tik prisitaik liškais ar karjeristiniais sumetimais. Iš pradži j motyvai grei iausiai buvo nuošird s ir gal net id jiniai. Tik v liau . . . Bet v liau jau buvo per v lu, o gal ir per patogiu, o gal ir per baisu, o gal ir visko po truput . Šie žmon s, nepriklausomyb s s lygomis buv nepataisomais romantiškais, sovietin s tikrov s s lygomis išmoko b ti dar labiau nepataisomais realistais.

Šalia kairiosios radikaliosios inteligentijos komunistin politin s mon nepriklausomyb s laikais buvo populiaru ir tam tikroje dalyje Lietuvos tautini mažum , pirmoje eil je, rus ir žyd tarpe.

Didžioji dalis Lietuvos rus buvo ištikimi stiatikiai, dalis j — pab g liai iš Rusijos nuo bolševik . Jie bijojo bolševik ir nekent sovietin s valdžios gal labiau už visk .

Vis d lto dalis Lietuvos rus jaunimo simpatizavo Soviet S jungai, tik damiesi, kad, Lietuv inkorporavus Soviet S jung , Lietuvos rus vaidmuo visuomen je žymiai išaugt , gal net b t vadovaujantis.

Lietuvos žydai daugumoje buvo visiškai lojal s Lietuvai. Žinomas j vaidmuo savanori jud jime, lietuvi tautos kovose d l nepriklausomyb s. Nepriklausomos Lietuvos visuomen je žyd mažuma apskritai buvo visai gerai integruota. Ogi Lietuvos vidutini klasi s rangoje žyd lyginamasis svoris buvo didelis. Jau vien d l to Lietuvos žydai negal jo b ti soviet valdžios šalininkais. Tantai, be ko kita, rodo ir palyginamai didelis sovietinio okupanto paiais pirmaisiais metais represuot Lietuvos žyd skai ius. Tiau ir LKP žyd skai ius taip pat buvo palyginamai didelis. Daugiausia tai buvo tokie žydai, kurie per socialistinius pertvarkymus tik josi pasiekti pilietin pilnavertiškum ir faktin lygiateisiškum su lietuviais. Socializmu jie vyl si pašalinsi religines pertvaras, skyrusias žydus nuo lietuvi , vyl si taip pat apeiti savo lietuviškiosios kult rin s integracijos stok , trukdžiusi jiems nepriklausomos Lietuvos visuomen je visapusiškai pareikšti savo k rybines j gas. Neabejotinai jie galvojo, kad su socializmu bus galutinai pašalintas ir antisemitizmas, bus gyvendintas internacionalistinis idealas, ir jie bus galinti “be liku io” asimiliuotis ir užmiršti savo žydiškum . Koks žiaurus apsirikimas su tokiais sitikiniškais žydui atsidurti Soviet S jungoje, vienoje antisemitiškausi visuomeni pasaulyje. Kaip ten bebuv , labai nežymi Lietuvos žyd dalis (vidutiniškai apie 0,5% Lietuvos

žyd) sudar gana stambi proporcij Lietuvos kompartijoje.

Žodžiu, pirmin socialin atram Lietuvos visuomen je soviet okupacinei valdžiai ir santvarkai sudar tam tikra dalis Lietuvos kairiosios inteligentijos ir Lietuvos mažum nuobiros.

Oficiozin s ir nepriklausomybin s mon s konfrontacija

Po karo, anot liaudies posako, "prie antr j rus ", soviet valdžiai Lietuvoje sigal jus, prie oficiozin s politin s s mon s pirmin s atramos šliejosi vairaus plauko konformistai bei karjeristai, taip pat tam tikra dalis žmoni , pirmiausia iš lietuviško jaunimo. Pastarasis per jo sovietin s santvarkos pus visiškai nuoširdžiai. Kil s daugiausia iš žemesni j visuomen s sluoksni , Lietuvos jaunuolis — ir ne tik jaunuolis — sovietin je santvarkoje staiga išvydo perspektyv išeiti moksl , sijungti aktyv socialin gyvenim , kopti aukštesn visuomen s pakop . Tradicin je Lietuvos visuomen je apie tai jis n svajoti nedrst . Pagunda buvo didel . Jai atsipirti buvo sunku. Juo labiau, kad atsiverian ioje sovietin je perspektyvoje toks jaunuolis buvo link s matyti ir paties socialinio teisingumo sik nijim . Tod l nenuostabu, kad daugelis toki žmoni nuoširdžiai tapo entuziastingais komjaunuoliais ar partieiais, bes lyginiais Lietuvos sijungimo "didži j Soviet S jungos taut šeim " šalininkais.

Atsiminkime, kad "lietuvišk darbinink ir darbo valstie i vaikams", kurie bet kuriais motyvais — id jniais ar savanaudiškais — nesvarbu — pasiryžo tapti naujo sovietinio gyvenimo veiksniais, buvo sudarytos

tikrai neblogos s lygos. Vilniuje ir Kaune prad jo veikti vadinamieji "rabfaksai", t. y. stipendijas duodantieji gimnazijai baigti sutrumpinti kursai (aštuoneri met gimnazijos kursas — per trejus mokslo metus), be to, visuose miestuose buvo steigtos vakarin s darbo jaunimo mokyklos, kurias galima lankyti ir kuriose galima sigyti brandos atestat , nenutraukiant darbo mon je ar staigoje, ir pan. Maža to. Ši mokykl abiturientams buvo sudarytos privilegijuotos s lygos ir aukštajam mokslui eiti. Be to, atsidar vairios "akademijos", "sav " specialist pagreitinto ruošimo kursai. Pvz. vos rašyti mokant kaimo žmog pasi s davo šešiams n nesiams Vilni ,

vadinam j "Bacharovo akademij " (Bacharovas buvo tada LTSR prokuroras), ir iš jos tas žmogelis jau išeidavo prokuroru ar teis ju. Dar ir mano advokatavimo metais teis jas ar prokuroras su aukštuoju mokslu buvo retenyb . Buv kalviai, kareiviai, staliai, artojai ir panaši profesij žmon s, be išimties mažaraš iai, absoliu iai dominavo okup. Lietuvos teism ir prokurat r . Panašiu b du buvo formuojamos ir kitos sovietinio aparato grandys Lietuvoje. To neišveng netgi lietuvi sovietin literat ra. Žodžiu, komjaunuoliškos "ugnel s" kaitinti, ar tiesiog susivilioj galimybe kopti visuomen s virš n , Lietuvos naujieji bolševikai pasidar ištikimais LKP talkininkais. O kokiame bare — saugumo, teismo ar poezijos? — ta talka vyko, jie sau galvos nekaršino. Kur patys jaut patraukim ar kur kompartija stat — ten ir jo. Iš toki tiping kompartijos talkinink literat roje min tini poetai Vladas Grybas ir Justinas Marcinke-

vi ius. Abudu talentingi, ir iš pradži visai nuošird s savo komunistiniais sitikinimais. Grybas m gđžio Majakovsk , šlovindamas klasi kov ir kompartij , kaip tos kovos pagrindin veiksn . Bet, žiaurios neteisyb s persunkto gyvenimo faktai sueidavo vis didesn konflikt su Grybo sitikinimais. Nenor damas prarasti mito, kur šventai tik jo, Grybas steng si t prieštaravim nepasteb ti. O tai buvo sunku. Be alkoholio pagalbos net ir ne manoma. Tad Grybas prad jo gerti. Gerti be perstojo. Pasidar alkoholikas. O kai n alkoholis nepad jo jam pasl pti nuo sav s fakto, kad ne tiems dievams tarnauja, kad visas gyvenimas yra ne tik klaida, bet ir nusikaltimas, — jis nusizud .

Marcinkevi ius nenusizud Taiau nuo ankstyv komjaunuolišk eil raš i ir dar 1961 pagal saugumo pavedim parašyto romano “Pušis, kuri juok si”, jis, nors ir per spekuliatyv in , bet visgi jau per lietuviškai spekuliatyv in “Mindaug ”, išsivyst iki “Katedros”, kuri , kad ir galima vadinti konformizmo manifestu, bet vis d lto manifestu, pagr stu jau toli gražu nebe bolševikine, o tautine politine s mone.

Grybas ir Marcinkevi ius ir t kstantiai panaši juodu Lietuvos jaunuoli — ir ne tik jaunuoli — nuoširdžiai ir s moningai tapo oficiozin s politin s s mon s neš jais. Žinoma, Lietuvos visuomen s — tiek vyresniosios kartos, tiek ir jaunesniosios — didžiul s daugumos politin s mon pasiliko tautin ir nepriklausomybin .

Ištisus aštuonerius metus (1944 - 1952) Lietuvoje vyk s pilietinis karas buvo ne kas kita, kaip dviej politin s s mon s form susikirti-

mas. Aš vadinu j pilietiniu karu, o ne tautos pasipriešinimu okupantui tod l, kad visgi pa ioje tautoje atsirado j g , id jiniaus sumetimais per jusi okupanto pus ir karia-vusi už jo atnešt nauj tvark . Žinoma, abiejose pus se buvo žmoni , kuriems pirmiausia r p jo tik nuosavas kailis. Miestuose gyventojai r k valio sovietinei valdžiai iš baim s. Daugelis j bijojo netgi slapia pad ti partizanams. Tas pats galima pasakyti ir apie daugel kaimie-i , kurie d l šventos ramyb s nor jo, kad pilietinis karas kuo greičiau pasibaigt , ir tod l atsisakin jo partizanus maitinti, o kartais net sk sdavo. Iš baim s ir iš noro užimti sovietiniame gyvenime deram viet kruvinais provokatoriais tapo tokie tautinio pasipriešinimo dalyviai kaip Kostas Kubilinskas ir Juozas Markulis.

Partizanuose buvo ir toki , kurie kovojo ne tiek už Lietuv , kiek už savo asmenin saugum , žinodami, kad su jais sovietin valdžia d l vienoki ar kitoki priežas i tikrai susidoros. Žinoma, toki konformistini savanaudišk element kur kas daugiau buvo okupacin s valdžios pus je. Partizaniniame jud jime visgi dominavo idealistai. Bet idealistiškai nusiteikusi žmoni buvo abiejose pus se. Taip pat abiejose pus se buvo ir konformist .

Svarbu ia betgi pabr žti, kad partizaninis jud jimas buvo nepriklausomybin s s mon s savotiška jungiam ja grandimi. Partizaninis s j dis ir konfrontacija su juo akivaizdžiai išryškino to meto Lietuvos politin s s mon s prieštaravim . Tatai gal jo b ti stebima, registruojama ir atitinkamai vertinama. Ir faktas, kad, nors Lietuva tuo istoriniu laikotarpiu jau

buvo pus tinai pasikeitusi, — visgi nemažai jau buvo atsirad sovietin s santvarkos r m j , — vis d lto savo visumoje Lietuva tebebuvo ta pati, koki j paliko pasitraukusieji Va- karus.

Pad tis šia prasme iš pagrind pa- sikeit su pilietinio karo pabaiga. Ak- tyvosios rezistencijos j gos iki 1952 buvo likviduotos. (Nors turb t pas- kutinis Lietuvos partizanas Kraujelis sugeb jo išsilaikyti net iki 1965. Jis buvo saugumie i vietoje nušau- tas). Bet su aktyviosios rezistencijos likvidavimu Lietuva anaip tol sovieti- nei valdžiai nekapituliuavo ir jos per- šam vertybi bei oficiozin s politi- n s s mon s organiškai nepri m . Tie kruvini aštuoneri partizaninio ka- ro metai praktiškai rod , kad tarp- tautinio taikaus samb vio s lygomis ginkluotas pasipriešinimas okupaci- jai yra ne tik be perspektyvos lai- m ti, bet ir stato tiesiogin pavoj pa ios tautos egzistencij . Nutraukti aktyv pasipriešinim okupantui tau- tai diktavo politinio realizmo jaus- mas. Tauta tarsi instinktyviai pajuto b tinum prisitaikyti prie okupacijos s lyg , kad išlikt gyva iki geresni laik , kurie, savo ruožtu, pa ios vie- nos m s tautos pastangomis ir ne- gali b ti sukurti.

Oficiozin s politin s s mon s pad tis

Apie vidin lietuvi tautos kapi- tuliacij Soviet S jungai negali b ti n kalbos. Tautos nepriklauso- mybin politin s mon neišnyko. Su pilietinio karo pabaiga išnyko tik jungiamoji grandis, kuri nepriklauso- mybin politin s mon dar ap iuo- piam , gyvenime aktyviai besi- reiškiant veiks n . O be šios jungia- mosios grandies tautos nepriklauso-

mybin politin s mon tarsi susi- atomino ir persik l žmoni as- menin vidin pasaul . Savo ruožtu vis socialin pavirši užvald ofi- ciozin politin s mon . Ji vienintel viešai pastebima visuomen je id - jin jungiamoji grandis. Konfrontaci- joje tarp šios, socialin pavirši do- minuojan ios, oficiozin s politin s s mon s ir asmenin s žmoni nepriklausomybin s politin s s mon s atsirado susvetim jimo, alienacijos reiškiniai. Oficiozin politin s - mon priimama kaip socialinio elge- sio tam tikra konvencijonali forma (tai yra kaip prisitaikymas). Ta iau žmogaus vidiniam pasauliui, jo el- gesio motyvacijai ji neturi jokio po- veikio. Ir, kas yra turb t svarbiau- sia, tas id jinio susvetim jimo, alienacijos reiškiny s po partizaninio karo pabaigos tapo visuotinis ir abso- liutus. Jei anks iau su oficiozin politine s mone savo asmenin poli- tin s mon dar gal jo identifikuo- ti nors tam tikri visuomen s ele- mentai, tai su laiku toki element nebeliko. Paradoksalus faktas: oficio- zin politin s mon , pasiekusi to- talin s pergals visuomen s pavir- šiuje, ilgainiui susilauk totalinio žlugimo žmoni asmenin je politin - je s mon je.

Gyvenimo patyrimas turb t yra ge- riausias politinis mokytojas, ypa idealistams. Idealai ir l kes iai, ku- riuos puosel jo Lietuvos komunisti- ni sitikinim žmon s, nepasitei- sino visiškai. Laisv s — mažiau, ne- teisyb s — daugiau. Up s krauju pralietos, pasirodo, tik tam, kad privilegijuotas pozicijas b t pasod- tinta saujel komunistini “apara i- k ” ir jiems bes lygiškai atsidadavusi prasimuš li (parvenu), kurie, anot rus posakio, iš purvo iškilo ku-

nigaikšius ("iz griazi v kniazi"). O ir tie patys "apara ikai" bei j pakalikai yra atsidręsvetimj valioje ir priežirioje, be jokio savarankiškumo, be teis srodyti bet kuri savo iniciatyv .

Tautinio ir asmeninio beteisiškumo s lygomis, kuri jau negalima teisingi nei karo, nei klasi kovos, nei kitomis ypatingomis aplinkyb mis, net ir komunistini sitikinim žmon s prad jo blaiv ti. Grybas nusišov . Tuoj po Snie kaus mirties "Akira iuose" (1974. Nr. 3/57) T. Ženklys, kuris, atrodo, Snie k gana intymiai pažinojo, raš , kad per pastaruosius 20-25 metus Snie kus irgi neatpaž stamai pasikeit s. "Iš pradži Maskva ir svajoti negal jo apie uolesn jos valios gyvendintoj Lietuvoje" — rašo Ženklys. Ta iau "kuo toliau, tuo labiau Snie kaus veikloje pastebima tautin orientacija, partikuliari Lietuvos interes gynyba, pastangos pirmoje eil je r pintis Lietuvos, kaip krašto, vystymu, jos gyventoj gerbvio k limu". Vadinas, dvasin evoliucija, nusivylimas sovietine santvarka ir prareg jimas, kad ne tiems dievams tarnauta, lie ia net pat fanatiškiausi Lietuvos komunist ! Tad k jau bekalb ti apie kitus. O paži r kite mudu su Venclova! Ar mudu nebuvome komjau nuoliai? Ar netik jome šventai marksizmo - leninizmo ties ? švies komunistin m s šalies rytoj ? O toks Jurašas ar daug kuo skyr si nuom s ? B dinga, kad tie, kurie ži r jo sovietin santvark kaip savo, kurie ja tik jo, o ne šiaip d l patogumo prie jos taik si, kai ja nusiavyl , pirmieji ir stoji j kritikuoti. Tradicin nacionalin opozicija buvo išmintingesn , o tod l ir tylesn , nesim tanti taip akysna. Vlado Grybo

1954 sau kakt paleistas š vis buvo tarsi simbolinis paskutinio id - jinio Lietuvos komunisto susidorijimas su pa iu savim. Po jo Lietuvoje nebeliko n vieno lietuvio, ar net ir nelietuvio, susijusio su tradicine Lietuvos visuomene, kuris id - jiniais sumetimais remt Lietuvos sovietin santvark , ar tik t sovietin s valdžios bei komunizmo idealais.

Oficiozin politin s mon šiuo metu Lietuvoje egzistuoja visiško sušvetim jimo, visiškos alienacijos s lygomis. Ji nieko bendra neturi su tautos gyv ja politine s mone. Ji yra praradusi su ja ir t plon saitel , kuris kadaise visgi egzistavo.

Oficiozin politin s mon ir apolitiškumas

Bet jei oficiozin politin s mon nesugeb jo nei organiškai siskverbti žmoni vidin pasaul , nei organiškai siskverbti nepavykus, paveikti j d ka savo monopolin s pad ties visuomen je, — ar tuo pa iu ji neužgož ir nesunaikino iš viso bet kokios politin s s mon s liekan ? Oficiozin politin s mon neleidžia viešumoj reikštis nei visos tautos plotme, nei kurios grup s plotme jokiai kitai skirtingos politin s s mon s formai. Tuo pa iu bet kurie visuomen je pastebimi id - jiniai pasireiškimai tegali vykti arba oficiozin s politin s s mon s r muose, arba pogrindžio ar atviros rezistencijos s lygomis.

Tokios pad ties neišvengiama išdava — politin rezignacija, apolitiškumas, socialinis uždarumas. Kai vienintel s totaliai viešpataujan ios politin s doktrinos, jos vertybi sistemos nepriimi, net ir kvestijuoti negali, o kitokios taip pat ne-

gali pareikšti, — imi nuo politikos instinktyviai trauktis. Saugiai jos prisiliesti šlykštiesi kaip rup ž s, o ne-saugiai — bijai kaip gyvat s su mirtinu geluonim. Ta iau visiškas apolitiškumas perd m supolitintoj visuomen je, vis tiek kuo j bedangstytytum, yra tolygus moraliniam cinizmui, geriausiu atveju — b gimui nuo tikrov s. Štai kaip tokiu atveju samprotaujama:

Mes aštuoneris metus kariavome ir nieko neiškariavome, o tik praradome tautos gražiausi žied . Dabar nekariaujame ir gyvename. Daug geriau gyvename. Kraštas vystosi. Šiokia tokia gerov pasiekta. Galvoti apie politik — bergždžias užsimimas. Vis tiek nieko neišgalvosi.

ia sprendžia j ga, ne mintis. O jeik ir sugalvotume, savo j gomis vis tiek nieko nepadarysime. Tad neverta n prasid t. Gyvenkime, kol leidžiama gyventi. Ir n r ia kol! Šakotis ar priešintis ne m s , o neišman li ir kvaili užsi mimas .

Vis d lto žmogus yra žmogus, ne galvijas. Jis negali gyventi tik tuo, kuo gyventi leidžiama. Netur damas galimyb s savo žmogiškumui reikšti oficialiame visuomeniniame gyvenime, žmogus ieško vairi kompensacij . Vienas užsidaro savyje, savo šeimoje. Kitas pažinties ar kokio bendro intereso pagrindu pritampa

koki neformali grup . Labai re-tai tokia grup susidaro politini interes pagrindu. Intelligentijos kai kurie sluoksniai koncentruojasi “gryn ” men , “gryn ” kult r , estetik , kartais ir etik . V l kit d mesys skiriamas sportui, buities reikalams, ir t.t. Bet visas tokias grupes vis tiek kamuoja tuštuma, slogaus beprasmiškumo, nerealizuo-tumo jausmas. O tokia pad tis žmo-

gui nepaken iama. Jis bando užpildyti tuštum , pab gti nuo beprasmiškos kasdienyb s arba ir nuo savo s žin s balso. Jis pradeda gerti. Pamažu alkoholis tampa jo interes centru. Daugelis min t neformali grupi susispiria gal gale prie butelio degtin s. Rus “sobutylnikas” be vertimo jo lietuvi kalb .

G rimas ypa paplit s partiniuose viršininkuose ir oficialiuose menininkuose bei literatuose. Ir ne-nuostabu. Jie daugiausia meluoja, daugiausia trypia savo s mon ir s žin . Jiems g rimas pasidar savotišku kultu, ištikimyb s simbolio pakaitalu greta dalyvavimo “ideologi-n se priemon se”: susirinkimuose, mitinguose, deklaracij pri mime ir pn. Jei negeri — tartinas, grei iau-siai — priešas. Tav s reikia atsikratyti. Kazys Saja net pjes apie tai paraš . Jos vyriausias herojus toks s - žiningas vaikinas, pakeltas rajono komjaunimo atsakingu darbuotoju, stengiasi dirbti stropiai, s žiningai, kuo tiksliau vykdyti partijos direktyvas. Bet viršininkai j už tai tik uja, tik pjudo. Net byl teisme suprovo-kuoja. Tik v liau pjes s herojus su-pranta, kad kolegos neken ia jo d l to, kad jis su jais negeria.

G rimas n ra pigus laiko leidimas. Jam reikia nemenk pinig . Iš ia prasideda korupcijos bei grobstym klest jimas. Bet ne tik iš ia. Oficiozin s politin s s mon s visiško susvetim jimo aplinkoje nelieka pa-garbos aplamai jokioms oficialiai pripažintoms vertyb ms, neišskiriant n visuomeninio turto. “Grobk, kas prigrobta!” — itin populiariu. Grobsto, kas tik gali ir kiek išgali. O priži rin ius apr pina gerais kyšiais. Anot sovietin s patarl s, pats vienas

rysi — paspringsi. Net ir tie, kurie nelabai geria, grobsto netgi labai. J š kis: turt kite! Ir valdžia tam š kiui nelabai prieštarauja, tik priduria: bet nepolitikuokite. Susidaro gausios neformalios grobstytoj grup s, savotiškos mafijos. J nariai, gerai g r , pradeda rusiškai kolytis, bet kai vienas kit keikia, tai jau lietuviškai: “Kad tu, rup že, vis savo gyvenim tik iš savo algos gyventumei”. Moralinio cinizmo išplitimas visuomen je yra vienas pagrindini padarini monopolin s oficiozin s politin s s mon s susvetim jimo s lygomis.

Moralinis cinizmas, kaip kad ir apolitiškumas, politin s s mon s betgi neužmuša. Ji vis tiek egzistuoja. Nors b gimias “grynus” meninius ar mokslinius, “skudurinius” interesus užima žmoguje šioki toki viet , bet ir taip užgožta politin s mon egzistuoja, dažnai egzistuoja ir po apolitiškumo skraiste, kad ir ne pirmutin se s mon s pakopose. Suprantama, žmogui siekiant savo tiksl ne politiniais b dais, o per moralinio cinizmo ir jam gimingas apraiškas, jo s mon je politinis laukas susilpn ja. Lietuvoje tai yra pasteb j ir užsienio spaudos korespondentai.

Aplank s Lietuv liberalaus angl dienraš io “The Guardian” korespondentas atkreip d mes , palyginti, aukšt gyventoj materialin gerov ir pri jo išvad , kad “Baltijos respublik problemos yra šiuolaikin s besivystan ios visuomen s problemos, kurios nieko bendra neturi su klausimu, ar j reikalas b t gal j s susiklostyti kitaip pra jusio karo metu”. Visgi korespondentas priverstas taip pat konstatuoti, kad

“kiekvienas Baltijos respublik lan-kytojas, b damas tenai, tuoj pat susiduria su kontroversin mis nepriklausomyb s ir nacionalizmo problemomis, reiškiamomis ia atvira, ia pasl pta forma”. O apsilank s “Neue Zuericher Zeitung” korespondentas buvo nustebintas tuo, kad Lietuvos visuomen je vyrauja noras praturt ti, vyrauja gobšumas, kad žmon s yra “sulind privataus uždarumo kiaut , materialini vertybi kaupim ”, kad nepriklausomyb s ir aplamai nacionalin s egzistencijos problemos juos jaudina kur kas mažiau nekaip asmenin gerov ar pasisekimas.

Nepaisant skirtingo vertinimo, abu korespondentai iš esm s pad t suprato teisingai. Kad ir susilpnintas apolitiškumu pasireiškian io eskapizmo bei su kraštutiniu moraliniu cinizmu susisiekiian io savanau-diškumo politinis laukas visgi egzistuoja. O tai reiškia, kad egzistuoja ir gyva politin s mon . Monopolistin oficiozin s ideologijos pad -tis, nors ir tur dama tai gyvai politinei s monei neabejotinos ir gana stiprios neigiamos takos, vis d lto nei jos absorbuoti, nei jos likviduoti nepaj gia.

Kaip tur t nusistatyti išėivija?

Iš vienos pus s tenka susidurti su išėivijos paži ra, kad gyva politin s mon krašte esanti išlikusi beveik tokia, kokia buvusi prieš 1944. Išėivijai tereiki apsiriboti tuo, kad ta s mon b t atstovaujama užsienyje. O kraštas, palankiom s lygom atsi-radus, savo problemas išspr s savo paties j gomis. Kaip tas feniksas iš pelen atgimsi s savo pirmykš iu pavidalu. Išėivijos vaidmuo krašto gyvenime vykstan iuose procesuose

nes s ir netur s b ti reikšmingas.

Iš antros pus s tenka susidurti su visai priešinga, bet faktiškai tas pa ias išvadas vedan ia, paži ra, b - tent, kad bolševikams vienokiu ar kitokiu laipsniu es pavyk pavergt j taut indoktrinuoti ir paversti ištikima sovietinei sistemai. Iš ia nepasitik jimas krašto žmon mis, siekimas išsaugoti tautines vertybes bei tautin ideologij izoliuotai nuo krašto, ta iau su viltimi bei noru jas kraštui gr žinti, kai jis bus laisvas.

Šios abi iševijos paži ros netikroviškos. Pirmoji ignoruoja, be kit , ir “Neue Zuercher Zeitung” korespondento pasteb tus faktus. Ignoruoja politinio lauko reliatyv silpnum okupuotos Lietuvos žmoni s mon - je. Taip ignoruojant prieinama gana patogi išvada, kad iševijai n ra ko labai r pintis krašto politine s mone. Bet tai klaida. Ypa klaida visuomenin s politin s s mon s atžvilgiu. Jau vien stoka krašte jungiamosios grandies, kuri galint individuali politin s mon reikštis visuomen s plotm je, tur t kelti iševijos susir - pinim ir pastangas pa iai politinei iševijai tapti gyvosios krašto politin s s mon s jungiam ja grandimi visos lietuviškosios visuomen s mastu. Dar daugiau. Pats politinio lauko silpnumas krašto žmoni individualios s mon s strukt roje reikalauja, kad politin iševija savo nuolatine krašt atkreipta veikla tenykšt politin lauk kiek manydama stiprint . Stiprint per radij , per spaud (j visais kanalais pristatydama kraštui), per asmeninius kontaktus, taip pat vairiais politiniais veiksmiais, diplomatiniais demaršais, laisv s maršais, reakcijomis politinius vykius krašte, ir t.t. (krašto problemas atkreipti iševi-

jos politiniai veiksmi be galo stiprina Lietuvos žmoni s mon je politin lauk , kreipia j d mes politin vyksm , mažina desperacij ir politinio vienišumo jausm , teikia nauj laisv s vil i , rodo, kad “tautie iai užsienyje m s neužmiršta, veikia m s labui” ir tuo skatina “kažk veikti ia”).

Antrosios paži ros žmon ms nor - iau tik šaukti:

“Nustokite, susimildami! Argi nematote, kad bolševikai Lietuvoje yra visiški id jiniai bankrotai, id jiniai impotentai, nieko apvaisinti ar indoktrinuoti nebesugebantys? Ar nematote, kad jie j s bijo kaip mirties angelo, ir kad jums visai n ra koj bijoti? J s ofenzyvoje. J s puolate. Ar nesuprantate, kad ligišioline savo paži ra krašto stov j s reiškiate okupantui neužtarnautus komplimentus ir faktiškai atiduodate t - vyn jos priešams? Kraštas laukia j s paramos. Ieško su jumis ryšio. Tiki jumis. Nejaugi j s nesusuksite nuo krašto ir palaidosite jo vilt ir tik jim jumis?”

Šios tirados išvada paprasta. Oficiozin politin s mon krašte neturi jokios rimtesn s baz s. Tod l iševija turi griežtai skirti taut nuo jai užkartos politin s sistemos. Turi matyti tautoje tos sistemos antipod .

Pri m šia išvad , neišvengiamai tur sime priimti ir atitinkam savo

Kraštutinumas dažniausiai stokoja protingos žvalgos, ir visada yra kenksmingas išmin - tingam vidurio nuosaikumui.

politin s veiklos program , kurios centre bus Lietuva, jos problemos. Ryšiai su kraštu visokeriopa skatin-tini, visokeriopa puosel tini, kad iš- eivija ir kraštas gal t tapti vieninga j ga veikti laisv s kryptimi.

Kiti oficiozin s politin s s mon s poveikiai

Oficiozin s politin s s mon s ma- nopolin s pad ties poveikis gyvajai krašto žmoni politinei s monei pa- sireiškia ne tik silpninimu politinio lauko pa ioje žmoni s mon s struk- t roje, bet ir kitomis neigiamomis pasekm mis gyvojoje krašto politi- n je s mon je. J dvi svarbiausias pavadin iau bukumo pasekme ir antagonizmo pasekme.

Bukumo pasekm yra bene labiau- siai tiesioginis oficiozin s politin s s mon s monopolin s pad ties pa- darinys. Visa politin , istorin , kul- t rin informacija, kuri skleidžia vi- sam kraštui masin s komunikacijos priemon s, yra visiškai pajungta ofi- ciozinei politinei s monei diegti žmon se. Atitinkamai tiems uždavi- niams kai kuri informacija nuslepia- ma. Kai kuri iškreipiama, kai kuri sufalsifikuojama. O kiti informacij šaltiniai r pestingai blokuojami. Ne kiekvienas žmogus knaisiosis po archyvus, bibliotekas, stengdamasis nustatyti tikr j pad t. Beje, ir archyvuose bei bibliotekose kontrover- sin s medžiagos jis negaus. Ji arba specfonduose po raktu, arba jos, ypa jei tai bus užsienin , iš viso nebus. Atkirstas nuo informacij šaltini , žmogus, kad ir nepriimdamas ofi- ciozin s politin s s mon s ir instink- tyviai atstumdamas per jos filtrus teikiamas žinias, vis tiek lieka be tikros informacijos, tuo pa iu ir be tikros orientacijos tautini ir tarptau-

tini reikal pad ty. Dažniausiai žmogui truks teisingos nuovokos net apie pad t savo paties respublikoje. Nors užsienin radij klauso beveik visi, bet nevisada sistemingai. Be to, vien radijo informacijos nepa- kanka. Ji lakoniška ir praskiesta. Jo- je tr ksta elementari žini iš tautos istorijos, apie tautines tradicijas, ir ypa iai t žini , kurias valdžia spe- cialiai slepia. Tr ksta žini orienta- cijai krašto ir pasaulio politin je situacijoje.

Savo keliu politinio lauko žmoni s mon je susilpn jimas silpnina ir dom jim si tais visais klausimais. Taigi tuo pa iu dar labiau didina bukumo efekt .

Tiesa, Lietuvoje yra nedidelis skai- ius labai gerai — kartais net daug geriau už laisvus vakarie ius — in- formuot žmoni . Bet tai elitas. Ofi- cialiosios informacijos vienašališkas ribotumas juos skatina ieškoti ob- jektyvios informacijos šaltini . O kas ieško — randa. Bet tai galima tik labai nedaugeliui. Mas žymiu mastu yra praradusi tikr nuovok ir tautos, ir Soviet S jungos, ir pasaulio po- litikos, istorijos ir kult ros atžvilgiu.

Ryšium su tuo aktualus išėivijos uždavinys yra silpninti t sovietinio bukinimo efekt visomis manomo- mis priemon mis ir b dais. Ne tik per spaud , radij ir asmeninius kon- taktus. Tam reikia sutelkti išėivijos intelektualines bei kult rines j gas Lietuvos politin ms, socialin ms ir kin ms problemoms nagrin ti, Lie- tuvos istorijai studijuoti, literat ri- niam ir aplamai kult riniam pavel- d jimui bei dabarties procesui anali- zuoti. Ir šio darbo vaisiai pirmoje eil je turi pasiekti pa i taut . Rei- kia tvirtai sis moninti, kad soviet vienašališk informacij bukinama

tauta savo dvasines funkcijas gali atlikti tik labai ribotai. Išeivijai ia priklausio labai svarbus vaidmuo.

Apolitiškumo ir bukinimo rezultatas yra agresyvaus antagonizmo kompleksas. Eilinis žmogus, totaliai nepriimdamas oficiozin s politin s s mon s diegiam id j ir netur damas kit laisvai prieinam šaltini sau priimtinaai politinei s monei formuoti, supan i savo aplink reaguoja instinktyviai neigiamai. Ir juo labiau jis ver iamas prie tos jam užkartos aplinkos prisitaikyti, juo labiau auga jo instinktyviai negatyvios reakcijos potencialas. Išsivysto gana pastovus emocinis negatyvizmo kompleksas, kuris atitinkama proga automatiškai iššaukia antagonistin agresyvi reakcij . Atsiranda "atpirkimo ožio" ieškojimo kompleksas. Lietuvoje jis pirmiausia pasireiškia ultraksenofobija. Kartu auga kerštingumo bei neapykantos jausmai viskam, kas nesava, kas atrodo grasu ar net tik gerai nesuprantama. Socialin psichologija tok nuotaik pob d sieja su fašistiniais politiniais nusistatymais. ("Superreagavimas" "supernepakeniam " ar "supergrasi " pad t). Reikia pripažinti, kad tokio pob džio nusiteikim gyvojoje krašto politin je s mon je yra.

Neseniai iš Lietuvos sve iav sis žmogus guod si sunkumais su savo mažame iu s num. Tik prad j s lankyti mokykl , s nus parsineš namo biau rusišk keiksmazod ir be perstojo kartoj t v akivaizdoje. Iš pradži t vai nekreip tai d mesio, manydami, kad vaikas, pamat s t vus nereaguojant, liausis, bet s nus tik atkakliau keiksmazod kartoj s, aiškiai t vus provokuodamas, kad j paklaust , k gi tas žodis reiškis . Kai t vai, pagaliau, j to paklaus ,

išgird šitok atsakym : "K reiškia tas žodis? O štai k : kai pasigauni kokioj pakamp j ar tarpuvart j kok rusk ir pili jam iš viso vieko kail , tai t žod vis laik turi jam kartoti. Tai toks užkeiktas žodis, kuris jam pasako, kad j ne be reikalo muši, o jis tod l tau ir nespriešina kaip reikiant. Duok jam tada kail , kiek tik gal damas, kol jis nepargrius. Tik t žod vis kartok ir kartok".

Tas pavyzdys turb t gerai nusako, k reiškia agresyvaus antagonizmo kompleksas. Štai koki moral skiepijama mums ir mažame iams m s vaikam tos niekam nepriimtinos oficiozin s politin s s mon s monopolizmo padariniai.

Išeivija turi ruošti pagrindus ateiai

Daug m s visuomen je yra pykio, neapykantos, kerštingumo ir nesutaikomumo. Per daug. Bijau, kad, laisv s valandai at jus, kokiam naujam Brazdžioniui netekt v l "šaukti taut GPU užguit ", kaip kad 1941 Brazdžionis šauk : "Gana tulzies, gana mirties, gana!", ir "Nekeršykit, kad keršto kraujo d m s nekrist prakeiksmu ant j s vaik vaik !". Labai nor iau, kad tokio šauksmo niekada ir niekam Lietuvoje nereikt kartoti. Ir šioje plotm je didžiulis, atsakingas uždavinys gula ant m s politin s išeivijos pe i .

N r abejon s, kad gyvoji krašto politin s mon iš pagrind yra tokia pat, kaip kad išeivijos. Dominuoja j nacionalistin s nuotaikos. Ta iau monopolin s oficiozin s politin s s mon s bukinamojo ir antagonizuojan io poveikio rezultate tautos masi gyvoji politin s mon yra daugiau instinktyvi ir emocionali, ne-

kaip susiformavusi objektyvios informacijos ir racionalios analizės pagrindai. Tik išieivijoje gali vykti gyvosios politinės sistemos formavimas išbalansuotais, visapusiškai informuotais, racionaliais ir pakankamai civilizuotais pagrindais. Sovietinės sistemos viduje tai ne manoma. O kadangi gyvoji politinė sistema ir išieivijoje yra iš esmės tapatinga, tai šis uždavinys išieivija ir gali ir gal net privalo atlikti.

Pirmoje eilėje išieivija turi paruošti ateities Lietuvos politinius pagrindus, nepriklausomybės programos bendrus principus ir jų vykdymo variantus, atspindintus pliuralistinę politinę rangą, daugiapartiškumą. Ruošdama ir pateikdama tokią programą ir jos variantus kraštui, išieivija atliks savo politinę kultūros misiją krašto gyvosios politinės sistemos formavimo procese, o sykiu pasidarys ir gyvosios krašto politinės sistemos jungiamą grandį, kurios Lietuvai šiuo metu labai trūksta.

Tam tikruose išieivijos sluoksniuose gana populiarūs krašto primato koncepcija turi būti patikslinta. Kraštui nieko negalima iš šalies primesti. Politinė savo ateitį laisvai pasirenks tik pati Lietuva, jos žmonės. Tai jau paruošti ir pasiūlyti kraštui jo politinės ateities pagrindus ir variantus privalo išieivija, ir jau šiandien. Niekas už ją to nepadarys, Tuo tikslu reikia kuo atidžiau studijuoti gyvosios krašto politinės sistemos pasireiškimus. Reikia tuo tikslu nuolat komunikuoti su Lietuva ir atsižvelgti į kritiką, kurios išieivijos projektai iš ten gali susilaukti. Nepriklausomybės programos paruošimas nėra tik vienkartinis aktas. Jis yra ir turi būti nuolatinis procesas.

Neteisinga galvoti, kad kraštas dėl to gali palaikyti išieiviją žalia, norint ją kraštui diktuoti. Krašto primato koncepcija, atpalaiduojanti išieiviją nuo krašto problemų sprendimo, buvo sukurta ne Lietuvoje, bet išieivijoje. Lietuva apie tokią koncepciją net nežino. Lietuvos žmonėms ji net galvoti negalima. Atvirksčiai, Lietuva tiki, kad išieivija atsidurs pinas krašto politinei ateitimi ir atlieka kraštui funkciją, kurios jis pats atlikti negali.

Pirmaeilės svarbos išieivijos uždaviniais ir Ženklys laiko "organinę tautos politinę struktūrą išlaikymą bei vystymą tokia lygyje, kad ji galėtų tarnauti kaip paruošta alternatyva politinei krašto dabarai (ogį pastaroji praktiškai prilygsta politinę anihilacijos stoviu) .. . Tik išieivija gali šiandien puoselti gyvą tautos sielą, kad laikui atėjus, ji vėl galėtų susijungti su tautos kūnu. Ir tai, mūsų akimis žiūrėnt, ir yra pagrindinė išieivijos, kaip organinės tautos dalies funkcija". "Iš visko atrodo, — taciau Ženklys, — kad išieivija ši funkciją atlieka . . . Tai jau konkretni žiniai apie tai mums stinga". ("Akiračiai", 1975 Nr. 2/66).

Ženklio lėmimas išreikšta, ko kraštas iš savo išieivijos tikisi ir tiki jį darant, nors ir neturi apie tai žinių. Ačiū Dievui, kad "S jos" vyr. redaktorius L. Šmulskis iš iniciatyvos Lietuvos nepriklausomybės programos išieivijoje paruošimo reikalus, pagaliau, yra pajudintas. Eilę pirmųjų pasisakymų apie tai, kokią ta programa turėtų būti, pasirodė spaudoje. ("S ja", 1977 Nr. 1). Tai yra labai gero darbo pradžia. Kraštui be tino, krašto laukiamo darbo. Turi būti visiškai aišku, kad Lietuva, atsidurusi tokiose sąlygose, ku-

TOMAS VENCLOVA:
D L DR. A. ŠTROMO PASKAITOS

“Išsigim visi velniai”

Dr. Štromas pradėjo nuo to: daug išeivi galvoja, kad Lietuvoje ištiesai viešpatauja vad. oficialioji smon. Man rodos, populiariesn yra kita nuomon: oficialioji indoktrinacija lietuvi tautai jeigu ir padar takos, tai labai mažai; lietuvi tauta yra už nepriklausomybę. Ta nuomon irgi nra šimtaprocentiškai teisinga. Aš sutinku su dr. Štromu, kad oficialiosios smon s prievearta gyvendintas absoliutus sivešpatavimas, pagal H gelio dialektikos dsn, virto jos absoliu iu išnykimu iš žmoni vidaus. Liko tik tam tikras, iki gyvo kaulo kyr js, oficialusis žodinis aparatas. Žmoni viduje oficialiosios smon sn ra. Ji tenai nepateko, arba pateko tomis neigiamomis formomis, kurias dr. Štromas labai teisingai nušviet: cinizmas, atbukimas, dezinformacija ir agresyvumas.

riose laisv s bei nepriklausomyb s atstatymas pasidarys manomas, neišvengiamai ieškos politinei s rangai alternatyv išeivijoje. Kur kitur n r ko ieškoti. Prisiminkime Ženklio žodžius, kad dabartin krašto politin pad tis praktiškai prilygsta politinei anihiliacijai ir pasidarykime iš to atitinkam išvad. O išvada ia tegalima viena: laisv s atgavimo galimyb s valand Lietuva rizikuoja atsidurti politiniame vakuume ir gali nepajgti ta galimybe tinkamai pasinaudoti arba t pasinaudojim gali lemti iracional s ekstremistiniai elementai.

(Antroji dalis kitame numeryje)

Dr. Štromas gal ne visiškai pilnai pavaizdavo m s visuomen s kit jimo proces. D l Chruš iovo bandym kažk reformuoti ir kažk gelbti, d l technin s pažangos, d l visuomen s sud tingumo ir diferenciacijos, d l ryši su Vakarais, d l režimo sen jimo, (vadovai visi yra labai nukarš) — d l visa to, pasak Balio Sruogos, “išsigim visi velniai”. D l to ir vyksta faktai, kurie anks iau neb t gal j vykti. Nei dr. Štromas, nei aš niekada neb tume gal j kalb tis ia su jumis, o b tume kalb j si kur nors Kolymos stovykloje, jei b tume anks iau elg si daugiau ar mažiau taip, kaip elg m s pastaruoju metu. Išeivija šit “vis velni išsigimim” — gal b t n ra pakankamai pajutusi. Daug kas vaizduojasi, kad Stalino laik režimas mažai pasikeit. Vis d lto gerokai pasikeit. Dabartin pad tis Sov. S jungoje truput primena pad t Franco Ispanijoje, jau antroje režimo pus je, kada žmon s faktiškai nieko nebijojo, šnek jo, k nor jo, ir lauk Franco mirties.

S mon s tipai

Dr. Štromas sustojo prie minties, kad Lietuvoje egzistavo kairysis sluoksniis, kuriam socialinis klausimas buvo aukš iau už nacionalin. Tas sluoksniis, jo manymu, buvo nemažas, ir jis “per pirmuosius rusus” iš jo priek. Man rodos, ia reik t vesti daug patikslinim.

Teisingai buvo kalb ta apie tautines mažumas. Tautin se mažumose buvo element, kurie pradžioje tikrai laik, jog nauja pad tis geras dalykas, teiki s nauj perspektyv.

Bet labai greitai susigrieb ir dide-
l dalis t mažum . O iš lietuvi
kai kas per jo Stalino pus n iš ci-
nizmo, ieškodamas sau privilegij
naujoje pad tyje, arba iš baim s.
Buvo ir toki , kurie, kaip sakoma,
kliuvo ir pasimet . Jie anks iau
flirtavo su kairi ja ideologija; dabar
jie užsid jo kauk , kuri v liau pri-
augo prie veido. Buvo dar vienas
momentas, apie kur man yra Lie-
tuvoje pasakoj . Nežinau, ar tai tikra
istorija, bet ji atitinka tam tikr
s mon s tip tuometin je Lietuvoje.
Girdi, syk prof. Leon paklaus
prieš jo mirt (mir 1938), ar jis
nesutikt palaikyti kažkuria prasme
komunist . tai jis atsak s; Lietuva
stovi kryžkel je, prieš j atsiveria
du keliai: arba vokie i okupacija,
arba rus okupacija. Vokie iai su b -
dingu jiems pedantizmu sulikviduo-
t m s taut maždaug per 25 me-
tus. Rusija yra šalis chaotiška, ne-
tvarkinga, ir toje situacijoje mes tu-
rime šans ilgiau išlikti. Tod l iš
šit dviej blogybi aš jau ver iau
pasirink iau rusus. Manau, kad tokia
s mon s forma egzistavo, ir “pirm -
j rus ” laikotarpyje suvaidino tam
tikr vaidmen . Apie j dr. Štromas
neužsimin .

Dr. Štromas: Bet buvo žmoni ,
kurie tikrai tik jo komunizmu.

Venclova: J buvo. Ta iau komu-
nizmas per jo kelet tarpnsni . Bu-
vo žmoni , kurie tik jo tradicin
marksistin ideologij ; buvo žmoni ,
kurie tik jo leninistin tos pa ios
ideologijos interpretacij . Jie atsid -
r stalinizmo atmosferoje, o staliniz-
m jau sunku pavadinti ideologija,
nes stalinizmas yra rinkinys visiškai
sustabar jusi ir kartu gumini for-
mulai , kurios dangsto plik valdžios
praktik .

Vienas s mojingas bi iulis Lietu-
voje man sak , kad judaizmas, iš
dalies ir krikš ionyb , suvedami
dešimt Dievo sakym , o stalinizmo
ideologija suvedama tik du saky-
mus: pjauk ir pl šk. Žmon s, ku-
rie tik jo socialin s lygyb s idea-
lais, labai greitai pamat , kur jie
pateko. Toliau j likimas buvo vai-
rus. Kai kurie nusprend : “Na, k
darysi. Jei nori likti gyvas ir gal
net kam nors pad ti, reikia prisi-
taikyti”. O kai kurie, kaip min jo
dr. Štromas, net nusižud , pvz. po-
etas Vladas Grybas. Jis buvo akty-
vus komjaunuolis, aktyvus sovietinis
poetas, pretendav s lietuvišk Ma-
jakovsk . Jis raš pagal Majakovsk ,
ir Majakovskio likim gana tiksliai
nukopijavo, su tuo skirtumu, kad
Majakovskis alkoholikas nebuvo, o
Grybas buvo. Kada Stalino režimo
pa ioje pabaigoje buvo areštuoti gy-
dytojai, kuriuos skund Kremliaus
ligonin s daktar Timašuk, kiekvie-
nam buvo daugiau ar mažiau aišku,
— tur jo b ti aišku mano tvui,
Snie kui ir daugeliui kit , — kad
tai signalas represijoms tokio tipo,
kaip 1937, o gal ir bloges ms, ku-
riose žus naujos dešimtys milijon
žmoni . Kiek žinau, vienintelis Vla-
das Grybas tada paraš apie dr.
Timašuk eil rašt , kur išspausdino
“Tiesa”.

Dr. Štromas: Paraš ir Mieželai-
tis apie dr. Timašuk! Jo buvo gar-
siausia poema! Po to Mieželaitis
buvo Rašytoj S jungos pirmininku!

Venclova: Tada aš tikrai Vlad
Gryb žymiai aukš iau vertinu, nes
jis po to nusižud . ia galiu pra-
sitarti ir apie maždaug tos pa ios
kartos atstov Justin Marcinkevi i .
Kad jo “Katedra” atstovauja jo au-
tentiškai, adekva iai s monei, aš abe-

joju. Šiuo metu ideologiniai vadovai Lietuvoje leidžiai rašyti “Katedras”, kad patriotiniai jausmai neišsiliet pogrindin spaud .

Nemažas sluoksnis pateko, kaip rusiškai sakoma, iš purvo kunigaikščių. Stalino laikais jie suprato, kad tas kunigaikštis iavimas yra be galo netikras. Šiandien tu kunigaikštis, rytoj tu esi purvas, ar blogiau negu purvas. Lietuvoj šito beveik nebuvo, bet visi mat, kas darosi Estijoje, Latvijoje, Rusijoje. Chruščiovo reformų procese Lietuvos vadovai suprato, kad šitam reikia užkirsti keli . Jei esame elitas, tai ir turime būti elitas, ir visada būsim. Ir privilegijas perduosime savo jaunajai kartai. Tiesa, pasitaiko atvej , kada jaunoji karta nenori t privilegij . Bet, palyginti, nedaug toki .

Tas elitas labai dažnai yra absoliučiai ciniškas, susirpinantis tik savo gerove ir iš esmės neturintis politinės nuomonės; jis iš esmės nemsoto apie tautos reikalus, neturi tautos ateities vizijos. Turi tik savo asmenišką ir, galbūt, dar savo vaikų ateities viziją . Jam svarbu, kad faktiškai niekas nesikeistų, nes jam ir jo vaikams, be abejojimo, bus geriausia tokioje situacijoje, kokia dabar yra. Idealist buvo, bet jie jau išmir . Tai vienas iš svarbiausių veiksnių, kurie stumia visuomenę stagnacij , o ji šiuo metu dusina šalį taip, kad ten darosi nebe manoma. Justinas Marcinkevičius, juo labiau Mieželaitis, man rodos, priklauso šitai grupei.

Kaip jau sakiau, daugelis kairiosios arba bent kairesniosios ideologijos žmonės Stalino laikais Lietuvoje nešiojo kaukę, kuri paskui priaugo prie veido — gal kai kas ir tik jo komunizmas . Toki žmo-

ni tarpe buvo labai populiarai laikysena — kiek manoma, kad ir su daugeliu kompromis , palaikyti tautin kultūr . J karta turėjo tam tikro, neretai labai perversiško idealizmo ir patriotizmo. Atėjus naujai, ciniškesnei kartai, matyt, jo bus mažiau. Jeigu naujoji karta pajus, kad kultūros palaikymas gresia j pačiai padaliai, momentaliai nustos t darysi.

Partizanai ir pasipriešinimas

Nesutikiau su dr. Štormu, kad Lietuvoje po 1945 m. vyko pilietinis karas. Lietuvoje ši terminologija tam tikruose sluokšniuose populiarai. Tačiau šiuo metu forma atsispindi jo, pvz., lietuviškuose filmuose, ypač filme “Niekas nenorėjo mirti”, kuris buvo laikomas netgi disidentizmo pirmąją kregždute. Esu matęs padori ir protingą asmenį, — tiesa, paprastai nelietuvi, — kurie sakė: “O, tai visai disidentiškas filmas”. Jame implicistiškai išdėstyta tokia teorija: tauta kariavo prieš save pačią, maždaug kaip Ispanijoje. Viena tautos dalis nugalėjo kitą . Na, ir nieko čia ypatingo. Specialiai nutylima, kad Lietuva nebuvo palikta “pati sau”, bet aneksuota. Pilietinio karo sąvoka ex definitione netinka aneksuotai šaliai. Pilietinis karas gali vykti tik tai vienos visuomenės viduje, kada svetima struktūra nespaudžia. Žinoma, pilietinio karo atspalvis buvo, nes dalis tautos vis dėlto palaikė tsvetimą struktūr .

Toliau buvo sakyta, kad tasai karas baigėsi kapituliacija. Man rodos, jis baigėsi ne tiek kapituliacija, kiek partizanų išnaikinimu. Tai viena. Antra, jis baigėsi Stalino mirtimi. Jeigu Stalinas nebūtų miręs, ma-

tyt, reikalai eit galutin tautos likvidavim , ir belikt jam beviltiškai priešintis. Chruš iovo laikais atsirado ir kitoki galimybi .

Buvau ne kart klausiamas apie pasipriešinim . “Akira iai” klaus mane, ar reikia veikti tik sistemos ribose, ar nežalingi tokie aktai, kaip susideginimai, demonstracijos, “LKB Kronika” ir t.t.

Niekas neturi moralin s teis s — nei krikš ionišku, nei koku kitu humanišku poži riu — rekomenduoti kam nors susideginti. Gali nebent pats tam ryžtis, ir tai dar yra sud tingas moralinis klausimas. Bet jeigu jau toks aktas vyko, tai yra vienas iš t akt , be kuri tauta negyvena. Negalima tokio akto reikalauti, bet, syk vyk s, jis formuoja taut , formuoja istorij , komunikuoja apie taut ir apie jos egzistavim bei nusiteikim . Tai yra itin svarbu.

Dr. Štomas: Bet vis tik antikalininkai daug stipresni už mudu.

Venclova: Antikalininkai labai stipr s Justino Marcinkevi iaus, Kazakevi iaus ir panaši žmoni sluoksniuose. Daug kas tvirtina: reikia s d ti sistemos viduje, kakta sienos nepramuši, sien reikia minkštinti po truput , kadangi kitaip tik prasiškelsi galv , o gal praskelsi galvas ir daugeliui, nes siena užgrius. Pripaž stu, galima dirbti ir sistemos ribose, bet tik trimis s lygomis: jei dirbama ištvermingai, jei dirbama protingai, ir jei dirbama nepasiduodant demoralizacijai. Bet tuos tris reikalavimus kartu vykdyti be galo sunku. Aš j ne stengiau vykdyti, d l to aš esu ia, o ne tenai. Neištvr nei Jurašas, nei Žilius. Ir aš gerai suprantu, kaip galima neištverti. Pagal Solže-

nicin : jei ko nevaro, kaip j išvar arba Bukovsk , reikia s d ti ir dirbti vietoje.

Solženicinas dar sako: kam negresia mirties pavojus arba ilgaimio kal jimo pavojus, tas turi likti vietoje. Aš labai gerbiu Solženicin , bet ši ia aš su juo nesutinku. Tai kiekvieno žmogaus individualaus apsisprendimo reikalas. Absoliu iai joki bendr formuli ia negali b ti.

Dar gr žtant prie pasipriešinimo. Esu tikras, kad prievearta klesti pirmiausia ten, kur visuomen pasyvi, kur n ra pasipriešinimo. Pasipriešinimas ne tiek išprovokuoja priespaud , kiek j stabdo. Žinoma, esu tik už Mahatma Gandhi ir Sacharovo krypties pasipriešinim . Šiaip jau m s žmon s yra be galo nug s dinti. Dažnai atrodo, kad m s valdžia nieko negali. “LKB Kronikos” sutvarkyti negali, išmaitinti žmoni negali, pasiekti dideli laim jim užsienio politikoje negali. Bet vienas dalykas jai pavyko. Pavyko g sdinti žmones, sukurti tam tikr tip , kuriam baim terorizuota labai giliai. Yra tokia nuomon , kad, jeigu priešinsies, deginsies, leisi “Kronikas”, demonstruosi, anksiau ar v liau v l prad s žudyti taut . Esu tikras, kad dabartin je tarptautin je situacijoje tautos tikrai nežudys. Atvirks iai, gali jai duoti kai kuri lengvat . Pamokomas dalykas: Kalantos demonstracijos pra jo be didesnio kraujo praliejimo. Valdžia be galo veng lieti krauj . Steng si demonstracijas numalšinti kiek galint taikingiau, nors ir buvo iššaukta kariuomen ir t.t. Žuvusi , rodos, nebuvo. Ir valdžia, — tai yra beprecedentinis atvejis, — kreip si gyventojus per televizij , prašydama aprinti. O jei tarp-

tautin ir vidin Sov. S Jungos situacija v l atvirst stalinizm — kuo sunku tik ti, — tas atkritimas neb t išprovokuotas disident , b t valdžios imanentin s pl tot s rezultatas. Tada jau nepad t net ir ramiausia laikysena.

Dr. Štromas: Reikalas ne tas, kad prad s taut stalinistiškais metodais žudyti. Pagal antikalantininkus ir be žudymo užtrauks veržles ir neduos nei kult riškai, nei kiškai reikštis. Tai j argumentas.

Venclova: Už to visko, mano manymu, slepiasi egoistiškas naujojo elito noras apginti savo privilegijas. Jis bijo, kad j padarys atsakingu už Kalant ir pan. ir išvarys iš šilt viet . Daug k ir išvar . Bet bijan i yra dar žymiai daugiau.

Dr. Štromas: Tie, kurie rašo, o nieko nesprendžia, sako: dabar cenz ra sustipr s, mums neleis dain kurt, pjesi statyt, mokslo kurt.

Venclova: Tai dažniausiai sako žmon s, su k nu ir krauju sijung oficial , cinišk elit . Demoralizacijos b senoje tokie vykiai kaip Kalantos aktas arba “LKB Kronika” yra didžiulis moralinis pavyzdys.

Lietuvoj mes kartais sakydavome, kad, deja, yra toks li dnas m s tautos bruožas: s di ir lauki. O gal kas nors tau atneš nepriklausomyb . Gal iš kokio debesio Lietuvai išlis nepriklausomyb . Neišlis! Jei patys nieko nedarysim, nieko nebus. Turi b ti pasikeitim Maskvoje, bet tie pasikeitimai nieko mums neduos, jei mes patys nepareikšime savo pozicijos.

Dr. Štromas: Jei tu nepareikši, tai Maskvos vykiai tav s nepalies.

Jie gali paliesti tikrai, jeigu tu b - si pasiruoš s.

Venclova: Nors Ženklys sako, kad pogrindini organizacij Lietuvoje nežino ir ypatingai j nepasigenda, aš manau, kad j yra. Nors apie jas irgi nieko nežinau, — o jei ir žino iau, nieko nesaky iau, — bet jos egzistuoja. Gal b t, kai kurios iš j yra infiltruotos. B t keista, jei taip neb t .

Apie Snie kaus vaidmen

Snie kaus mirtis suk l tautoje gana autentišk jausm priepuol . Vilniuje ma iau jo laidotuves ir steb jau t daugelio nuli dim . Yra net gandas, grei iausiai klaidingas, bet rod s žmoni nuotaikas: girdi, ant Snie kaus kapo pasirodo užrašai: “Antanai, atsikelk ir paži r k, k su mumis padar ”. Atseit “prie Antano” buv žymiai geriau.

Tikrai egzistavo specifiška Snie kaus ir aplink j susigrupavusi žmoni linija, ir jis kai kuriuos oficialios, lojalios inteligentijos atstovus panaudodavo tel linijos tikslams. Buvo norima užkonservuoti, išsaugot tautos bent jau ekonomin aukštesn lyg , iš dalies ir kult rin . (Leisti klasikus, “Lituanistin bibliotek ” ir t.t.). Lietuvoje pasiekta daug daugiau, negu Rusijoje ar Latvijoje. Pokario laikotarpy Latvijoje viskas buvo dar neblogai, o Lietuva gyveno pusbadžiu. Dabar, kai prieš metus buvau Rygoje, ma iau, kad ji gyvena pusbadžiu, o Lietuva vis d lto ne. Žinoma, blogiau negu Snie kaus laikais, bet vis d lto ne pusbadžiu. Žymiai geriau negu Ryga, ir žymiai geriau negu Voronežas ar Tambovas. Truput blogiau negu Maskva.

BENDRUOMENININKAI PASISAKO IŠEIVIJOS R PĖS IAIS

AUŠRA MACIULAITYT -ZERR:
JAV LB UŽDAVINIAI IR J VYKDYMAS

Per savo 25 met reikšimosi praktik JAV LB organizacija savo pagrindiniu dvilypiu uždaviniu laik (1) išeivijos lietuvių suugdym , sudarant s lygas tautin s kult ros k - rybai ir lietuviškam jaunimo švietimui, ir (2) išeivijos talk savosios tautos pastangom išsivaduoti iš sovietin s nelaisv s.

Ši abiej uždaviniai vykdymo progos, galimybs bei s lygos yra tokios varios, kad ir jaunas, ir subrend s ir net seno amžiaus sulauks lietuvis lengvai gali susirasti sau tinkam darbo dirv , savo lietuviškam pasirodymui tinkam srit .

LB organizacijai vadovaujantieji sluoksniai jau ia, kad lig šiol LB organai, pirmiausia LB apylinki vietiniai organai, per mažai pastang yra dar savo aplinkos tautie iam socialin s globos srityje. Labai reitais atvejais m s tautinis solidarumas konkre iai pasireiškia savo susenusi j ar susirgusi j tautie i paglobojimu. Tai dar labai menkai paliesti veiklos dirvonai.

Šio meto LB organizacijos svarbus uždavinys yra jaunesni j kart traukti Lietuvos vadavimo darb . Šiuo atžvilgiu LB organizacija yra s kmingesn už kitus m s veiksnius. T s kmingum iš dalies galima paaiškinti LB organizacijos demokratine s ranga. Demokratinis

procesas galima jaunim dalyvauti sprendimuose, reikšti savo nuomon , daryti tokos, kandidatuoti bendruomen s organ pareig nus. Jaunim tatau patraukia. Bet tas nevisada patinka senimui ir tom organizacijom, kuri sprendimus lemia ne visuomen , o, tarkime, diduomen , tam tikr centr žmon s. LB organai ir pareig nai susilaukia priekaišt ir kaltinim . Ta iau atsakyti jaunimui sudaryti galimybes reikštis, sprendžiant išeivijos lietuviškumo klausimus ar talk m s tautai išsivadavimo kovoje, LB organizacija negali. Juo labiau, kad beveik visas senosios m s išeivijos prieauglis, išskyrus nedidel jo dal , susitelkusi Lietuvos Vy iuose, yra iš m s išeivijos tautinio potencialo visiškai ding s, nuo lietuviškos veiklos visiškai nurašytas. Tai yra be galo didelis tautinis nuostolis m s išeivijai. Tuo b du esame netek keliasdešimt, o gal ir keli šimt t kstan i išeivijos tautinio prieauglio. Galime sivaizduoti lietuviškos m s veiklos apimt ir rezultatus, jei t žuvus išeivijos prieaugl šiandien tur tume savo tarpe, savo veikloje.

Tik paskutiniu metu Jungtin se Valstyb se prasid jo s j dis ieškoti savo kilm s šakn . Jis jau sp jo ir lietuviškam gyvenimui prikelti ne

vien "mirusi" siel. Tam išėivijos tautinio atgimimo s j džiui stiprinti ir akstinti JAV LB valdyba prad jo leisti angl kalba "Bridges" biuletenu. Nei m s tauta, nei m s išėivija n ra tokios gausios, kad gal tume b ti abejingi nuo savo lietuviškumo atitr kusiem savosios tautos vaikam. Atvirkš iai, turime rimtai su atsid jimu ieškoti priemoni tokiam nubyr jimui sustabdyti ir bent dal nubyr jusi j susirasti ir susigr žinti. "Bridges" ir yra sykiu ir priemon ir bandymas tam uždavinui vykdyti. O tas uždavinys šiandien apima ne tik senosios išėivijos prieaugl, bet neretu atveju ir buvusi tremtini vaikus. Reikia tik tis, kad "Bridges" savo uždavin atliks. Savo ruožtu ir LB Švietimo taryba prieauglio nubyr jimu yra labai susir pinusi ir daro savo atitinkam pastang tam sustabdyti. Pvz. ruošia vadov lius šeštadieninei mokyklai, kuri lanko lietuviškai nekalbantieji lietuvai vaikai. Žodžiu, LB organai daro, k gal dami, kad m s išėivijos prieauglis b t lietuviškas, jei ne savo kalba, tai bent savo nusiteikimais ir s mone.

Žvelgiant antr j dvilypio LB organizacijos uždavinio pus , talk savosios tautos pastangom išsivaduoti iš sovietin s okupacijos, pirmiausia tenka pažym ti LB organ pastangas formuoti Lietuvai palanki vieš j amerikie i opinij , taip pat pastangas reaguoti Lietuv liecian ius vykius. Šioji veiklos sritis prasta vadinti politin s veiklos sritimi, nors faktiškai ia veikia ir literat ra, ir menas, ir teatras, ir net sportas, o taip pat ir religija. N vienos gyvenimo srities negalima ir nevalia išjungti iš priemoni ,

talkinant pavergtajai tautai išsivadavimo kovoje. Ir Vasario 16-sios, ir Birželio 15-sios min jimuose vieninagai reiškiasi ir politin s, ir religin s, ir kult rin s m s išėivijos pastangos. LB organai tiem min jimam paruošia angl kalba informacin s medžiagos pavyzdžius, radijo program angl kalba pusvalandžius ir t.t.

Amerikie i viešajai opinijai formuoti LB organai turi ir nauj plan . Pirma, jau montuojama "mašina" angl kalba knygai apie soviet kult rin genocid okupuotoje Lietuvoje išleisti. Veikalo turinio pagrind planuojama sudaryti iš Mokslo ir k rybos simpoziumo atitinkam paskait . Jau pakviestas veikalo redaktorius ir gautas dr. P. Kalad s pažadas finansuoti leidinio redagavim .

Antra, jau spausdinama dr. T. Reimeikio veikalas "Dissent in Lithuania". Veikalas eina Lituaniistikos Instituto vardu. J finansuoja LB valdyba.

Tre ia, planuojamas paruošti ir išleisti angl kalba dokumentinis veikalas apie Lietuvos santykius su nacine Vokietija ir apie naci režimo okupuotoje Lietuvoje II-jo pasaulinio karo metais.

Ketvirta, ir toliau planuojamas leisti, metraš iu virt s, "Violations of Human Rights in Soviet-Occupied Lithuania" leidinys.

Tsiant jau turim patyrim , bus stengiamasi pl sti kontaktus su JAV kongreso ir administracijos žmon mis bei staigomis, su demokrat ir respublikon partijomis, taip pat su atitinkamomis privatin mis amerikie i institucijomis; bus stengiamasi toliau pl sti bendradarbiavim su soviet pavergt j taut or

ganizacijomis; bus bandoma sumegzti ryšius ir su "lobbying" grup mis.

Visa tai, kas ia buvo suminta Lietuvos klausimu veikti, galima b - t daug s kmingiau atlikti bendromis vis m s veiksnis pastangomis. Jau prieš ketverius metus kun. K. Pugevi ius, berods kaip tiktai LFB stovykloje, yra pasi l s bent "public relations" bei informacijos veiksni sujungti. Lig šiol tas si ly - mas, kaip sakoma, negauna eigos. Kai kurie veiksniai nenori atsisakyti savo savarankiškumo, nors jis pa - ios Lietuvos reikalui ir žalingas.

Ko LB organai laukia iš m s išeivijos? Pirmiausia laukia talkos. LB organai gali par pinti pavyzdin medžiag — atitinkam laišk , rezoliucij pavyzdžius, gali išleisti kny - g ir broši r . Bet kad medžiaga patekt tinkamiems adresatam ir at - likt savo uždavin , tam yra reika - linga visos išeivijos talka. Ligi šiol, deja, m s išeivijos susidom jimas ta talka ir rodoma iniciatyva, toli gražu, yra nepakankama. Yra LB apylinki , kuriose tik vienas kitas lietuvis tokiai talkai rodo savo ini - ciatyv . O be gausi asmenini kon - takt iš m s pus s, negalime lauk - ti iš amerikie i pus s susidom ji - mo lietuviškais reikalais, juo labiau palankumo lietuviškiem reikalam. Metas išmesti iš galvos pasiteisini - m , kad tai tik veiksnis reikalas.

Antra, LB organai yra sitikin , kad m s išeivijai yra tikslinga ir Lietuvos reikalui naudinga kiek gal - lint daugiau angažuotis amerikie i politin m partijom, organizuojant lie - tuvi demokrat , lietuvi respublikon klubus savo gyvenamose vie - tov se.

Tre ia, LB organai aiškiai mato, kad m s išeivijos visuomeniniam

abejingumui nugal ti reikia dideli pastang . Tylin ioji išeivija — be jokios reikšm s. Dar blogiau. Tada visuomeniniame gyvenime atsiranda savotiška tuštuma, kurioje veisiasi demagoginis ekstremizmas ir kitos visuomenin s negerov s. Tylin ioji išeivija demoralizuoja ir m s spau - d . Jei radaktorai d l šmeižian i straipsni spausdinimo pajust savo laikraš i skaitytoj gyv pasipikti - nim , savo linij tuoj pat pakeist .

Tylin ioji išeivija yra nepaslanki ir finansiškai Lietuvos vadavimo dar - b paremti. D l to ir LB metinis tam tikslui numatytas biudžetas tesiekia inžinieriaus metin uždarb , o Alto ir Vliko biudžetai tesiekia vidutiniškai s kmingo gydytojo me - tin uždarb .

Pagaliau, jei tylin ioji m s išei - vija prabilit ir pajud t iš savo inertiškos pad ties, jos opinija ne - abejotinai teigiamai veikt m s veiksnis susikonsolidavim s kmin - gesnei išeivijos talkai d l savo lais - v s ir gyvyb s kovojan iai m s tautai.

Redakcijos pastaba:

Nors kai kas galvoja, kad du ar trys arkliai lengviau veža vežim , nekaip vienas, atseit, kad du ar trys veiksniai visada daugiau pada - rys, nekaip vienas, nors toki prie - laid kaip ir patvirtina Vasario 16 - sios aukos, kuri dabar, sud jus Alto ir LB gaunamas sumas, susidaro, palyginti, žymiai daugiau, nei seniau, kai Altas tur jo monopol , ir, pa - galiau, nors galima gin ytis d l to, ar pvz. Valstyb s departamentas ro - dys daugiau susidom jimo lietuviš - kam reikalui, kai j prezentuos tik vien vienas veiksnys, ar kai j kar - tos vienas po kito du ar trys veiks -

Mes, vadinamieji naujieji ateiviai, išeivijoje esame jau 30 su viršum metų ir vis dar sugebame išlaikyti bei ugdyti savo tautinį savitumą, savąjį kalbą, savuosius tautinius papročius, žodžiu, sugebame tapti savo tautinį paveldį. Mes lietuviškos organizacijos mus auklėja, mus taigauja ir mus orientuoja, kad ištes tume savo ištikimybą savajai tautai, savajam tautiniam paveldį jimi.

Kartais mes žiurime tai, kaip savaime suprantam dalyk. Bet faktiškai išeivijos tautinį organizacijų veikimas nėra lengvas, nors yra bėtinės. Todėl pravartu pasvarstyti, kokia gali būti mūsų išeivijos organizuoto veikimo ateitis, kokios organizuoto išeivijos veikimo naujos rėlis.

Išeivijos vadinamosios akult racijos procesas, atrodo, nesulaikomas. Tik vienur jis vyksta sparčiau, kitur lėčiau. Išeivijos akult racijos proceso sulatinimas pirmiausia pareina nuo pačios išeivijos, nuo jos organizuotos tautinės veiklos. Išeivijos akult racija vyksta sparčiau ta-

niai, — tačiau veiksnių pliuralizmas nuolat tyko viena didelę grėsmę — susikirsti dėl pačios Lietuvos vadavimo koncepcijos. Tokio susikirstimo ženklų jau matyti Alto — LB prieštaringuose nusistatymuose Helsinkio galutinio akto atžvilgiu. O toks susikirtimas okupuotos Lietuvos reikalui tikrai būtų žalingas).

da, kai išeivija praranda savo tautinį ryšingumą.

Senoji mūsų išeivija, ia atvykusi XIX amžiaus pabaigoje ir XX amžiaus pradžioje, labai energingai mėsėi steigti vairias savo organizacijas. Net amerikiečiai rašytojai, pvz. Francis Brown, Joseph Roucek, yra konstatavę, kad "Lietuvių tendencija spiestis gausesnės kolonijos sudaro jiems slygas savo visuomeniniam, literatūriniam, religiniam, karitatyviniam ir versliniam gyvenimui susiorganizuoti, kopijuojant kiek galima atitinkamas savo namus (Lietuvos) institucijas".

Mūsų išeivijos visuomeninė veikla ia buvo plati bei vairiopa, kad šalia savo tautinį parapij prieš antrojo pasaulinį karą skaičiau per 2000 vairių lietuviškų organizacijų. Bet šiuo metu daugelis tų organizacijų jau yra tik istorija ir tai dėl to, kad jos nesugebėjo žengti sykiu su gyvenimu.

Organizacijos tikslai gali būti aktualūs ir reikalingi. Bet jeigu jie siekimas nebus pritaikytas besikeičianiom gyvenimo slygom, organizacija bus pasmerkta sunykimui, jos tikslai nebus pasiekti.

Kodėl iš tų poros tiktai anuometinė organizacijų šiuo metu turime tebeveikiančias tik keletą ar keliolika? Todėl, kad šios tebeveikiančios organizacijos sugebėjo vis laikyti su gyvenimo reikalavimais, sugebėjo išlaikyti tas savybes, kurios palaiko tstinumą, kai šimtai kitų amžiaus organizacijų tstinumo

savybi nesugeb jo išlaikyti arba su jomis išvis nesiskait .

Visi mes žinome Vlik , Alt , bendruomen s organizacij . Žinome j siekimus bei uždavinius. Šios organizacijos m s išeivijos gyvenime jau n ra naujok s. Jos visos ia reiškiasi jau daugiau kaip dvidešimt met . Jas iš ar iau stebin iam, nesunku matyti j reiškimosi raid , j , taip sakant, jaunyst s, subrendimo ir, pagaliau, susen jimo tarpsnius, o pagal tai ir išeivijos nuotaik j atžvilgiu atitinkam kit - jim .

Kad organizacija b t veiksminga ir patraukli, ji turi atitikti visuomen s nuotaikas ne tik savo tikslais, bet ir j siekimo metodais, priemon mis bei organizacija. Ji turi sugesti, kaip sakoma, komunikuoti su visuomene, jausti su visuomene, atitikti visuomen s, ar bent jos daugumos vali . Geras tokios organizacijos pavyzdys yra LB organizacija. Jos strukt ra yra sukurta demokratiniiais principais. LB organizacijoje visuomen s vali reiškia visuotiniu, lygiu ir slaptu balsavimu rinkti atstovai. ia ir yra vienas iš pagrindini skirtum tarp LB organizacijos ir kit organizacij , kuri veiklos gaires, metodus ir dalykus nulemia ne visuomen s valia, o tik tam tikr centr iš viršaus padiktuoti sprendimai. Toks, tar kime, autoritetinis organizacij s - rangos pob dis savo laiku gal buvo neišvengiamas, tikslingas ir remtinas. Bet šiuo metu pad tis jau yra kitokia. M s dien Amerikos lietuv is jau nelink s nuolankiai priimti autoritetinius patarimus iš viršaus. Jis nori pats aktyviai dalyvauti organizacijos uždavinius nustatant bei vykdant.

Kad m s išeivijos organizacij visuomenin veikla b t s kminga ir pl st si, reikia joms diegti demokratin s s rangos principus. Tos m s organizacijos, kurios veikia autoritetiniiais principais, tur t savo s rang perži r ti iš pagrind .

Kiekvienam aišku, kad bet kurios visuomenin s organizacijos t stinumas priklauso nuo prieauglio, nuo jaunimo d mesio organizacijai. Daugelis išeivijos sen j organizacij sunyko ir susilikvidavo d l to, kad nebetur jo prieauglio, nebuvo kas, kaip sakoma, perima estafet . Labai didel ir labai per didel dalis m - s išeivijos jaunimo tapo akult racijos aukomis, nusk sdama amerikie i mas je. Kod l tas atsitiko? Didele dalimi tas atsitiko d l to, kad t vai nesir pino savo vaik lietuviškumu, nejaut tuo atžvilgiu savo tautin s atsakomyb s ir nesuvok , kad akult racijos gr sm j vaikam yra sykiu gr sm ir pa iai m s tautai. Pasroviui su t vais tek jo ir organizacij veikla.

Daugelis m s organizacij ir šiuo metu savo veikloje neturi aiški gairi jaunimui tautin veikl traukti. Neturi nei metodo, nei mechanizmo. Jaunimas paliekamas tarsi miglose. O tokios miglos jaunimui veikiai nusibosta. Organizacij t stinumui ir jaunimo d mesiu jomis, atrodo, b t tikslinga atsiskirti geto uždarumo, izoliavimosi savame kiau te. D l savo getinio uždarumo m - s išeivija yra atsid rusi šalia kai kuri Amerikos politini bei ekonomini dalyk , kurie faktiškai m s išeivijai kaip tiktai b t naudingi ir gal t pad ti m s išeivijos tak padidinti šio krašto gyvenime.

Be abejo jimo, iš jimas iš savo tautinio geto turi ir tam tikros rizi

kos. Ta iau, kas nerizikuoja, papras-
tai nieko reikšmingesnio ir nepa-
siekia. Tod l, atrodo, b t tikslinga,
nepamirštant ir nepalaujant puose-
l ti savo tautinio identiteto, geriau
susipažinti ir su pa i Jungtini
Valstybi problemomis ir daugiau
susidom ti lokaliniais reikalais. Tuo
b du mes gal tume susidaryti nat -
rali baz savo takai amerikie iuo-
se ir pa ios Lietuvos atžvilgiu.

Šiandien m s taka Amerikos
gyvenime yra, saky iau, progin , ne
nuolatin . Kai iškyla koks svarbus
lietuviškas reikalas, m s išeivija
subruzda takoti atitinkamus Jungti-
ni Valstybi kongreso, administra-
cijos, visuomen s sluoksnius. Bet,
kai tik reikalas praena, m s tako-
jimas pasibaigia, kol v l naujas rei-
kalas neiškils. Tad esame panaš s
gaisrininkus.

Tokia m s išeivijos pad tis rodo,
kad m s išeivija dar nepaj gia reikš-
ti nuolatin s, taip sakant, nenutr ks-
tamos takos amerikie i visuomen -
je ir valstyb s institucijose. Tokia
nuolatin , nenutr kstama taka yra
ilg ir sunki pastang vaisius. Ji
reikalinga, palyginti, ilgesnio laiko
tarpo, nekaip 30 met . Toki tak
pasiekti jau atiteks m s vaikams.
Bet kad m s išeivijos taka šio
krašto gyvenimui tapt nuolatin ,
ne progin , turime jau ir dabarti-
n karta daugiau susidom ti ameri-
kietišku visuomeniniu gyvenimu.
Tas nereiskia prie amerikie i pri-
tapti ir suamerikon ti. Tas tereišk-
kia suprasti, kad išeivija turi savo
uždavinius ir pareigas, taip sakant,
dviem ponam: (a) savo tautai ir tau-
tiniam paveld jimui ir (b) savo gy-
venamam kraštui. Kaip senatorius
Javits JAV senate kart yra pareišk-
s, mes esame žmon s su dvily-

piu lojalumu — Jungtin m Vals-
tyb m ir savajai tautai. D l to ir
m s išeivija savo visuomenin je
veikloje neturi išleisti iš aki ir
amerikietiškojo gyvenimo, žinoma,
atitinkamai derindama tai su savo
tautinio identiteto išlaikymo intere-
sais. Tik veikdama dviejose plotm -
se — lietuviškoje ir amerikini je —
m s išeivija gali išpl sti ir sustip-
rinti savo takos pastovum vieša-
jam šio krašto gyvenimui. Tik tada
mums nereik s vis iš naujo mobi-
lizuoti savo tautines j gas, kad iš-
kilusiam lietuviškam reikalui atkreip-
tume atitinkam d mes Washing-
tone ar kitur.

Reikia pripažinti, kad jau nema-
žai lietuvi , ypatingai jaunesnio-
sios kartos lietuvi , t svarb rei-
kal yra suprat . Vienur kitur jau
yra susidar organizacijos, kurios
stebi ir reaguoja amerikinio gy-
venimo reiškinius. Pvz. Clevelande
yra toks “Lithuanian Civic Club”,
susiorganizav s prieš kelet met .
Jo tikslas — ginti lietuviškus inte-
resus per amerikinius kanalus.
klubo susirinkimus prie vakarien s
stalo apsilanko vietiniai veik jai, po-
litikai. Vykstant rinkimams, klubas
daro kandidat apklausin jimus ir
tinkamiausius aktyviai paremia. Ta
parama paremt j angažuoja. Ir kai
tokio paremtjo aplinkoje — JAV
kongrese ar vietinio miesto taryboje
— iškyla koks lietuviškas reikalas,
jo sprendimas jau turi garantuot
tam tikr palankum .

Nors m s išeivijos visuomeninis
gyvenimas n ra apsaugotas nei nuo
sav j pakvaiš li bei ekstremist
išpuoli , nei juoba nuo svetim j
rafinuotos infiltracijos paraustini pa-
stang , vis d lto turime pripažinti,
kad šiuo metu jis teb ra dinamiš-

EDMUNDAS ARBAS:

AR GALIMAS RACIONALESNIS VEIKSNI SUSITVARKYMAS?

Šio klausimo atsakymas neatsiejamas nuo mūsų išeivijos gyvenimo vairo tampa. Todėl pirmiausia pora pastabų apie tas tampa.

Tampa gali būti pozityvi ar negatyvi. Pozityvi tampa tiek asmens, tiek bendruomenės gyvenime, tiek kultūros, tiek politikos veikloje yra k rybingumo variklis, ieškant tinkamiausi būdų pasiimtam uždaviniui vykdyti. Pozityvioji tampa dažnai kyla, kai tampa patiksl pasirenkami skirtingi keliai, bet išlaikomas praktinis veiklos nuoširdus koordinavimas, išlaikoma pagarba tarpusavio santykiuose.

Negatyvioji arba piktybin tampa dažniausiai atsiranda dėl kai kurių žmonių savotiško charakterio. Tokie žmonės yra liguistai kritiški ir liguistai tarp kitų veikimui. Antrasis negatyvios tamos šaltinis — ir labiausiai humaniškos valstybės

politika. (Šia prasme yra bdingas “Chicago Tribune” 1977.IX.11 vedamojo tvirtinimas, kad “tie, kurie atvyko iš krašt ieškoti taikos, o siekia amžinti savo skirtumus nuo šio krašto kit žmoniai, užmiršta, kad mūsų laisv buvo sukurta dėl to, kad buvo užtikrinta vienybė. Jei krašt takos etninės grupės ir separatistiniai judėjimai, tai ir laisv nukentės”. Red.). Treioji negatyvios tamos priežastis — lietuviškas konservatyvumas. Lietuvis labai stipriai prisiriša prie to kas yra, ką jis turi, ir vengia naujovi. Tai tvirtina mūsų tautos istorija. Tasmūsų, jei taip galima išsireikšti, tautinis nesugebėjimas išlaikyti gyvenimo raidos tempą, neatsilikti nuo gyvenimo brangiai yra kaštavusių mūsų tautai ir brangiai kaštuoja mūsų išeivijai. Nebe pagrindo ir nebe reikalo prof. Pakštas savo laiku šauk, kad

kas ir optimistiškai nuteikia savo ateities atžvilgiu. Nors kai kurios mūsų organizacijos yra sušlubavusios, užtat kai kurios kitos savo veikim yra daug plačiau išskleidusios, kaip kad buvo, palyginti, prieš 20 metus.

Mūsų šio meto išeivijos visuomeninės veiklos dinamika bent iš dalies priklauso nuo to, kad mūsų organizacijos yra atviros besikeičiančiomis lygomis ir prisiima gyvenimo diktuojamas naujas roles.

Kita proga ir kitose vietose man teko pabrėžti LB organizacijos kaip kurias savybes, kurios yra lemian-

ios reikšmės, bet kurios lygiai tinka kiekvienai mūsų išeivijos organizacijai. Todėl noriu ir šia talemianios reikšmės savybes priminti. Pirmoji — sugebėjimas neatsilikti nuo gyvenimo bendrosios raidos, sugebėjimas žengti sykiu su gyvenimu. Antroji — sugebėjimas sugyventi su tolygi uždavini lygiagrete organizacija. Treioji — organizacijai būtina demokratinės ranga, kurioje galutinis sprendimas priklauso visuomenės valiai, nes tik demokratin organizacijos ranga atveria duris jaunesniosios kartos susidomėjimui bei sąjungimui.

m s tauta savo laikrod pavaryt 100 met priek . Šiandien m s tautos laikrodis yra Maskvos valioje, bet m s išeivijos laikrod kai kas net bando atsukti, kad rodyt pad t , kokia buvo 1939. O vis d lto privalome eiti su gyvenimo raida. O toji raida šaukte šaukia racio- nalesnio m s veikni susitvarky- mo ir bent kai kurios piktybin s tamos likvidavimo.

Tod l principiškai arba teoretiškai svarstant, atrodo, racio nalesnis m s veikni susitvarkymas ne tik gali- mas, bet ir neatid liotinai b tinas, ir vykdytinas labai paprastai: m s vyriausiasis veiksnys — Vilkas, pasi- telk s ekspert iš vairi sluoksni , aptaria du klausimus: Lietuvos va- davimo programos klausim , ir Lie- tuvos vadavimo organizacijos kla- sim . Po to Vlikas, sukviet s vis vadavimo veikni konferencij , savo su ekspertais prieitas išvadas pa- teikia šiai konferencijai sankcionuoti. Tokia veikni konferencija laikyti- na aukš iausiu išeivijos autoritetu Lietuvos vadavimo klausimam. Jos sprendimai privalomi. Jie daromi bals dauguma. N vienas veik- nys neturi veto teis s. Kiekvienas veiksnys turi po du atstovus. Taip racio nalesnio veikni susitvarkymo klausimas atrodo teoretiškai. Beje, JAV žydai toki veikni virš n turi — The Conference of Presi- dents of Major Jewish American Organizations.

Ta iau klausim pasta ius prak- tiškoj plotm j — jo sprendimas op- timizmui pagrindo neteikia, nes sprendimui reikalinga veikni vei- k jam gera valia, sugeb jimas asme- nines ambicijas subordinuoti bend- rajam reikalui, taip pat apdairi žvalga išvengti pašalini interes

poveikio. Taigi reikalingos tokios s lygos, kuri bent šiuo laiku m s veiksnuose nesimato.

Paimkime m s vyriausi veiksn — Vlik . Pirmiausia, susidaro sp - dis, kad pats Vlikas sav s tokiau nelaiko. Pvz. Alto ir LB paži ros kai kuriais klausimais veik diamet- raliai priešingos. Lietuvos vadavimo darbu tai yra žalinga. Bet d l to vyriausias veiksnys tyli. Joki direk- tyv . Jeigu Vlikas tikrai b t vy- riausiu veiksnium, tai Altas ir LB tur t b ti jam pavald s, o jeigu jau ne pavald s, tai bent paklusn s. Bet to n ra. Pvz. Vlikas prieš por met padar su Altu susitari- m , kuriuo Altas buvo pripaž sta- mas vyriausiu veiksnium, Jungti- n se Valstyb se. Ar tas susitarimas tebegalioja — nežinau. Tik LB vado- vyb tam nepritar ir tas Alto vy- resniškumas faktiškai pakibo tuš ioe- je erdv je. Tokie Vliko jimai jo autoritet žemina, ne kelia. Nepri- deda Vliko autoritetui ir jo veiklos visiškas susmulk jimas. Palyginkime rezultatus. Lietuvi katalik religii- n s šalpos r m jai, daugiausia vieno kun. Kuzminsko pastangomis, 1974, 1975, 1976 išleido po stamb tom Lietuvos Katalik Bažny ios Kroni- kos. Lietuvi Kunig Vienyb tos pa ios Kronikos atskiras numerius išleidžia angl kalba. JAV LB val- dyba jau eil met išleidžia "The Violations of Human Rights in Soviet-Occupied Lithuania". Tai vis labai reikšmingi Lietuvos reikalui leidiniai. O k išleidžia Vlikas? Kny- g apie Steigiam j Seim , ir tai labai nevykusi ! Teisyb , savo lai- kais Steig. Seimas buvo Lietuvai labai reikšmingas. Bet ši dien okupuotai Lietuvai, juo labiau Lie- tuvos išsivadavimo reikalui jis jau

nieku negali pad ti. Praeitimi gyve-
na tik seneliai bei istorikai.

Vlikas skelbiasi leidži s keliomis
kalbomis ELTOS biuleten . Bet ko-
kie t biuleteni padariniai atžvilgiu
t sluoksni , kuriem jie skiri-
jami? Pvz. galima labai abejoti, ar
reikalingas ELTOS biuletenis lietu-
vi kalba, kai m s spauda, kaip
žinome iš praktikos, išformacijas iš
krašto gauna pirmiau už Vlik . Ame-
rikie i spaudoje ELTOS biuletenio
citavimo neteko pasteb ti. Gal angl-
l kalba ELTA siuntin jama tik la-
bai parinktiems adresatam, o gal angl-
liškai kalban iai Azijai ar Afrikai?
Šiaip ar taip, bet angl , ispan ,
pranc z kalba pasaulyje turi labai
plaias auditorijas ir šiomis kalbo-
mis ELTOS biuletenis bent teore-
tiškai turi racijos. Ta iau Ital kal-
ba biuletenio auditorija ribojasi tik
Italija, kurios pokarin krikš ioni
demokrat vyriausy b vis d lto neat-
statat Lietuvos aneksijos nepripa-
žinimo, o paliko galioti fašist re-
žimo sudaryt pad t. Taigi Italija
n ra Lietuvai drauging valstybi-
skai iuje, ir n ra vilties tokiam drau-
gingumui laim ti, nes visi matome
Italijoj nuolat augan i komunist
gali . Tad faktiškai ital kalba
ELTOS vaidmuo susiveda tik pa-
ram Italijos krikš ionim demokra-
tam ir kitom dešin s partijom rin-
kim kovoje su komunistais. Anti-
komunistiniu atžvilgiu tai be abejo-
jimo yra tikslinga, bet Lietuvos pa-
d iai, Lietuvos okupacijos pad iai
tatai vargu ar turi kokios reikšm s.
Tad kadangi ital kalba ELTA pir-
miausia naudinga pa iai Italijai, Ita-
lijos krikš ionim demokratam, ar ne-
b t praktiškiau ir Vlikui pigiau vie-
toj ital kalba ELTOS t medžiag
paprastai perduoti Italijos krikš io-

nim demokratam. Kod l m s Vli-
kas kasmet turi išleist kelis t k-
tan ius doleri , kad apr pint Itali-
jos krikš ionis demokratas antikomu-
nistine medžiaga? Logiška b t , kad
Italijos krikš ionys demokratai už to-
ki verting antikomunistin medžiag
suteikt Vlikui paramos.

Vlikas taip pat skelbiasi išlaik s
lietuvi kalba transliacijos per Mad-
rido, Romos, Vatikano radijus. Kol
netur jome Laisv s radijo lietuvi
kalba laid , šios Vliko išlaikomos
lietuvi kalba laidos iš Madrido,
Romos ir Vatikano tur jo racijos ir
atliko tam tikr vaidmen . Bet dabar,
pad iai pasikeitus, gal tik Vatika-
no lietuvi kalba laidos, kaip dau-
giau specialaus religinio turinio, tos
racijos n ra praradusios, o Madri-
do ar Romos laid t simas yra nes-
susipratimas.

Tad Vlikas turi labai atsid j s per-
ži r ti savo veiklos planus ir dar-
b programas, jei nori savo autori-
tet atstatyti bent tok lyg , ko-
kiame tas Vliko autoritetas visuome-
n s akyse buvo tremties metais Vo-
kietijoje.

Jaun j kart išauginti lietu-
višk galima. Svarbiausias tau-
tinio aukl jimo veiksnys yra
šeima. Žymi dalis t v savo
pareigos neatlieka, ir tod l tu-
rime ne vaik , o t v probl-
em . Visa tautin bendruo-
men turi d ti pastangas už-
kirsti šiai blogybei keli .

Le o n a r d a s
D a m b r i n a s

Pirmasis žingsnis racionaliems veiksmams susitvarkym tur t b ti Alto ir LB tarpusavio santyki išlyginimas. Tai jau Altas, atvirai kalbant, to vengia.

Antrasis žingsnis galim "racionaliems veiksmams susitvarkym tur t b ti atsipratinimas nuo dvejopo vertinimo masto savo veikimui ir kito veiksmo darbams pagal žinom taisykl "jis ir aš". Jei jis ar jo vadovaujama organizacija nieko reikšmingesnio nenuveik , tai neišman liai, apsileid liai ir tolyg s; jei aš ar mano organizacija, tai d l per didelio darb kr vio, d l bendradarbi tr kumo, d l visuomen s abejingumo. Jei jis ar jo vadovaujama organizacija veikli, rodo iniciatyv — tai niekam nenaudingas ar net kenksmingas veržimasis pro atviras duris, o jeigu aš ar mano vadovaujama organizacija — tai šaunus veiklumas, vadov sumanumas ir visais atžvilgiais b tina veikla. Jeigu jis gina savo ar savo organizacijos pozicijas — tai užsispyrimas, partiškumas, diktatoriškumas, o jeigu aš — tai tvirtas nusistatymas, tai žinojimas, kur eiti, kas veikti, tai bendro tautinio reikalo gynimas. Jeigu jis atvirai r žia ties akis — tai akipl ša, cinikas, neaptašytas, storžievis, bet jeigu aš — tai visuomen s balsas, tiesos balsas, etc.

Ir tre iasis žingsnis racionaliems veiksmams susitvarkym tur t b ti atidesnis ir intensyvesnis siklausymas soviet pavergtos m s tautos puls , jos s mon , l kesius. Ne ia yra vieta svarstyti m s veiksmams bendravimo su pavergt ja tauta s lygas, priemones ir konkre ias galimybes. Tai pa i veiksmams vidinis uždavinys. Tik jo s kmingas atlikimas neabejotinai pri-

valo vis veiksmams tarpusavio susipratimo ir viening pastang .

Nors, kaip min jau, m s veiksmams racionaliems susitvarkymo klausimo palankiam ir juo labiau veikiam sprendimui optimizmo nesimato, vis d lto mes neturime liautis to reikalo judin , nes, anot m s patar l s, lašas po lašo ir akmen praša.

Antra vertus, kol m s veiksmams suras savo racionaliems susitvarkymui bendr pagrind ir formul , esan iomis s lygomis gal b t teisingiausia parenti kiekvieno veiksmo kiekvien Lietuvai ar išeivijai nauding iniciatyv , vengiant gilinti j tarpusavio susipratim skirian ius griovius. Man pa iam ar iausiai širdies LB organ veikla. Bet aš esu laimingas ir d l kiekvieno Lietuvai naudingo žingsnio, kur padaro Vilkas, Altas, rezoliucij komitetas ar m s jaunimas.

Ar ne laikas b t pagalvoti apie naujo rezistencinio s j džio organizavim , apie koving rezistencij priešui, esan iam m s tarpe, apie rezistencij m s apsileidimui, ištižimui, išsigimimui. Turim kalb ti aiškiai: nauji ateiviai, kuri vaikai jau tekalba angliškai, yra savos tautos išdaviai. Ar mes turime juos sl pti?

Leonardas
Dambrienas

Ateitinink kongreso parašt je

Rugs jo 1-4 dienomis Clevelande vyko V-asis (IX-asis) Ateitinink Federacijos kongresas.

Gimusi prieš pat I- j pasaulin kar carin s Rusijos užgroboje Lietuvoje kaip reakcija prieš to meto rus mokyklos Lietuvoje varom rusinim ir prieš tose mokyklose si vyravus nihilizm , ateitinink slapta veikianti organizacija steng si sutelkti pirmiausia vidurini mokykl studentij aplink š k : “Visk atnaujinti Kristumi!” Jau 1912 ateitininkam priklaus apie 250 vidurini mokykl student ir apie 50 aukšt j mokykl student .

Karo eigoje vokie iam okupuojant Lietuv , veik visos vidurini s mokyklos iš Lietuvos buvo perkeltos Rusijos gilum . Tenai tremties ir revoliucij s lygomis ateitininkija labai subrendo ir pasireišk ne tik kaip krikš ioniškosios pasaul ži ros veikli apraiška, bet ir kaip stiprus lietuviškumo ir Lietuvos valstybin gumo veiksnys. Šio veiksnio tikrasis vaidmuo ir poveikis ir lietuviams tremtiniam Rusijoje, ir nepriklausomai Lietuvai, ypatingai lemtingais 1918-1919 metais, tebelaukia objektyviai išsamaus vertinimo. Nepriklausomoje Lietuvoje ateitininkija išsišakojo. 1930 vidurini se mokyklose buvo 3550 ateitinink , o aukštosiose — apie 800. Nors nuo 1930/

31 mokslo met vidurini se mokyklose ateitinink organizacija valdžios formaliai buvo uždrausta, faktiškai, veikdama nelegaliomis s lygomis, vidurini mokykl ateitininkija net gaus jo ir 1940, sovietam okupuojant Lietuv , skai iavo 11,000 nari . Aukštosiose mokyklose ateitinink korporacijos veik legaliai. 1940 nari skai iavo arti t kstan io.

Kad, ir moksl baig , ateitininkai ryši nenutr kt , veik ir ateitinink sendraugi organizacija. Ji betgi nei organizacinio susiklausymo, nei organizuotos veiklos uždavini atžvilgiu aiški gairi netur jo. Faktiškai ji, kaip organizacija, tebuvo pagelbinink vidurini ir aukšt j mokykl ateitininkam. Savo uždaviniais ir pob džiū ateitinink organizacija yra tarsi krikš ioniškosios ideologijos mokykla. Studijuojantis jaunimas yra jos dirva, sendraugiai — jos derlius.

Šio šimtme io tre iajame dešimtmetyje Europoje tapus madingam vadizmui, ir ateitininkuose atsirado vado pareigyb . Kad ji nebuvo organiškai atsiradusi, rodo faktas, kad ateitinink Federacijos konstitucijoje vado pareigos ir teis s nebuvo aptartos, ir faktiškai jis tebuvo Federacijos valdyboje primus inter pares.

Ryšium su soviet Il- ja okupacija iš Lietuvos Vakarūs su kitais tremtiniais pasitrauk ir dalis ateitinink . 1945 V. Vokietijoje prad jo veikti tremtini ateitinink organizacijos, o 1946 — pasirod ir “Ateitis”.

Prasid jus tremtini kurdinimui užj riuose, 1949 ateitininkai susiorganizavo Jungtin se Valstyb se. Pažym tina, kad ir tremtiniai ateitininkai Vokietijoje ir v liau laisvajame pasaulyje susiorganizav ateiti-

ninkai veng apsiriboti tik tremties, ar tik išėivijos plotme, o laik pat ateitininkijos s j d atsik rus svetur su visomis Lietuvos ateitinink institucijomis, neišskiriant n tokios atgyvenos, kaip kad vado institucija. Ta išėivijos ateitinink intencija laikyti save Lietuvos ateitinink s j džio atk r ja ir t s ja svetur, matyti ir iš to, kad savo kongresus išėivijos ateitininkai pradeda ne pirmuoju, bet penktuoju. Mat, Lietuvos ateitinink V-asis kongresas tur jo vykti 1940, bet d l soviet invazijos ir okupacijos ne vyko. Jo atitikmeniu laikomas 1954 Chicagoje vyk s išėivijos ateitinink I-asis kongresas ir skaitomas V-uojus.

Išėivijos ateitinink sav s identifikavimas su Lietuvos ateitinink a sykiu yra ir prisi mimas labai didelio, labai atsakingo ir labai sunkiai vykdomo uždavinio. Tuo atžvilgiu yra sid m tinos dr. Antano Maceinos pastangos kv pti išėivijos ateitininkijai tremties s mon . ("Ateitininkija atkilo Vakar šalis ne kaip duoneliautoja, o kaip tremtin "). Deja, tikrov ne nepatvirtina. Kaip faktiškai yra aiškus skirtumas tarp lietuvio Amerikoje ir Amerikos lietuvio, tarp lietuvio Kanadoje ir Kanados lietuvio, taip tolygus skirtumas taip pat yra ir tarp ateitininko Amerikoje ir Amerikos ateitininko, tarp ateitininko Kanadoje ir Kanados ateitininko. Ir jei vadinamieji jaunieji sendraugiai tik ataturpstom atsiranda sendraugiai s jungoje, tai kažin ar ia nelemia ir tai, kad Kanados ar JAV ateitininkas jau neb ra toks pat ateitininkas, kaip ateitininkas Kanadoje ar Jungtin se Vals tyb se.

Šiokio skirtumo dar nebuvo justi išėivijos ateitinink I-ajame kongre-

se (1954.IX.4-5, Chicagoje), nes dar visuotinai buvo gyva tremties s mon , visuotinai buvo gyva Ateitinink Federacijos IV-ojo kongreso (1935 Telšiuose) deklaracija, kad "Ateitinink Federacija yra tikriausia prasme tautin organizacija" ir kad "T - v yn s meil , t v yn s r pes iai, t - v ynei dirbti ir pasiaukoti pastangos krikš ioni religijos id j šviesoje ir šilumoje gyja daug kilnesn ir vertingesn turin ".

Bet jau II-ajame išėivijos ateitinink kongrese (1960.IX.3-4 Chicagoje) buvo pasteb ta, kad "su kiekviena ateinan ia nauja karta šitas (t v ir aplinkos) apspr stas lietuviškumas kaskart maž ja" ir kad iš tikimyb s Lietuvai klausimas išėivijos ateitininkam "jau nebesileis lengvai išsprendžiamas". Ne be pagrindo III-ajame išėivijos ateitinink kongrese (1965.VII.3-4, Toronte), kuris vyko š kiu: "Atviryb laikui — iš tikimyb idealui", ateitininkai buvo persp ti, kad "atviryb , kuri tik nusilenkia tikrovei, savyje slepia mirt ", ir kad ateitininkui privalu tikrov nušviesti savojo idealo šviesa.

Dar po penkeri met vykusiame IV-jame išėivijos ateitinink kongrese (1970.IX.4-6, Chicagoje) jau skardenosi priekaištai, kad ateitininkai "principais apsistat , dažnai negirdi gyvenimo išš ki ", kad "reikia atsisakyti užmokes io morale besiremian io tik jimo", kad "reikia skai tyti laiko ženklus". Š kongres do-

Paty ios ir pajuoka niekad neatstos dalykiško svarstymo ir rodom j fakt logikos.

minavo tarpin s kartos ateitininkai, dar gim nepriklausomoj Lietuvoj, bet jau brend išėivijoje. J tremties s mon jau išgyveno kriz .

Ši met kongresas, atrodo, plauk jau ramesniais vandenimis. Tik vargu ar ia buvo gyvos tremties s mon s apraiška.

D mesio vertas taip pat faktas, kad išėivijos ateitinink prieauglis, t.y. ateitinink moksleivi skai ius tarp IV-ojo ir V-ojo kongreso per pra jusius septynerius metus yra pu s tinai sumaž j s. 1970 buvo skai iuojama moksleivi ateitinink apie 1600, o 1977 — tik apie 800. Student ateitinink skai ius tebesilaiko 300 ribose. O sendraugi skai ius tarp 1970 ir 1977 iš 1397 yra sumaž j s iki 1200. Gal b t š sumaž jim tam tikra dalimi l m ateitininko staž studentuose baigusi j dalies nepritapimas prie sendraugi -

Nepaisant aplinkos poveikio, išėivijos ateitininkija teb ra viena iš pa i gyv j ir veiksming j visos m s išėivijos tautinio savitumo puosel toj ir stiprintoj . Tatai aki vaizdžiai liudijo ir Clevelando kongresas.

Antra vertus, jei išėivijos ateitininkijai kv pti tremties s mon vargu bebūs manoma, tai manoma ir reikalinga j s moninti, kad faktiškai ateitininkijos tikroji baz teb ra Lietuvoje. Nors po sovietinio okupanto priespaudos letena ateitininkija ten nematoma, bet jos poveikis pavergtajai m s tautai labai aki vaizdus. Ir išėivijos ateitinink vaidmuo faktiškai t ra antrinis ir pagalbinis anam okupuotos Lietuvos ateitininkijos vaidmeniui.

Vt. Vt.

Lietuvi Fondo parama išėivijai

Lietuvi Fondas (LF) veikia nuo 1962. Jo pagrindinis kapitalas metai iš met auga. Bet išėivijos tautini reikal paramai LF leidžia tik pagrindinio kapitalo gryn peln , t. y. peln , iš jo atskai ius administravimo išlaidas. Žemiau dedama lentel rodo LF pagrindinio kapitalo atitinkam met sum ir t met gryno pelno sum :

Metai	Kapitalas	Pelnas
1962	44,500.00	1,200.00
1963	104,080.00	3,000.00
1964	167,401.00	5,500.00
1965	229,129.00	10,000.00
1966	316,409.00	-----
1967	400,273.00	20,000.00
1968	516,000.00	28,000.00
1969	609,612.00	33,300.00
1970	675,011.00	31,000.00
1971	720,446.00	40,000.00
1972	793,620.00	57,380.00
1973	895,772.00	50,000.00
1974	1,043,318.00	24,770.00
1975	1,111,291.00	50,462.00
1976	1,215,029.00	49,000.00

Iš viso per pra jusius savo veikimo 15 met LF padar \$403.612.00 gryno pelno. J LF išleido:

Knygom leisti	80,539.
Mokykl priemon m ir vadov liam	68,775
Aukšt. lituan. mokslui	48,792
Liet. mokyklom remti	43,685

Ne m s vien pirkia pad mavus

Savai paguodai, o gal ir savai iš-
tvermei sutvirtinti akivaizdoje m s
išeivijos bendruomen j besireiš-
kian i nevieningum ir tarpusavio
kivir verta dirstelti kaimyno dar-
ž , juoba tokio, kurio daržas ap-
tvertas sandaria ras s bei religijos
tvora, kad, atrodo, iš šalies jokia
piktžol negal t patekti. Agi žyd
vieningumas ne be pagrindo patarle
virt s.

Ir štai kaip d l to savo vieningu-
mo patys žydai guodžiasi. BREIRA
yra hebraj žodis, reiški s alternaty-
v , pasirinkim . Po paskutinio (1973)
arab - žyd karo Jungtini Valsty-
bi žyd bendruomen je iškilo Brei-
ros vardu organizacija. Jos pradi-
ninkai bei kv p jai yra žyd radi-
kalai. Jie buvo spiritus movens JAV
s j džio prieš Vietnamo kar , o da-
bar, atrodo, m gina kažk panašaus
sukelti JAV žyd bendruomen s
viduje prieš Izraelio imperialism , už
palestinie i teis tus siekimus.

B dinga, kad t iniciatyv palan-
kiai sutiko ir žyd liberalai, neiš-
skiriant n "New York Times" su
"Washington Post". Ypatingo žyd
bendruomen s d mesio Breiros s j -
dis susilauk 1974. Tada ryšium su
PLO (Palestinie i Laisvinimo Or-
ganizacija) vado Jasyro Arafato at-
vykimu New York dalyvauti Jung-
tini Taut pos dyje New Yorko
žyd bendruomen organizavo prieš
j piketus ir demonstracijas, o Brei-
ra išleido savo atsišaukim prieš tas
žyd demonstracijas. V liau Breira
kritiškai veltino Izraelio laikysen
arab atžvilgiu ir JAV žyd bendruo-
menei k l kontroversinius klausim-
mus. Savo spaudoje Breiros žmon s
si l Jungtini Valstybi vyriausy-
bei spausti Izraelio vyriausyb , kad
tart si su PLO, kad sutikt su Pa-
lestinos valstyb s sudarymu. Breira
m si iniciatyvos artim j ryt klau-
simais organizuoti seminarus bei
simpoziumus JAV kongreso sluoks-
niam. Su Breira m skaitytis Wa-
shingtonas. Senato pakomisijs arti-
m j ryt reikalam Breiros žmones
m kviesti liudytojais.

Žodžiu, laužydama Jungtini Vals-
tybi žyd bendruomen s viening
proizraelišk nusistatym , Breira
m si gana pla iu mastu veikti tar-

Liet. org-jom remti	33,663	Meno premijom	5,600
Kult r. veiklai remti	23,865	Pedag. Litan. institutui	
Mokyklinei spaudai ir jaun.		(spec. paskyrimu)	5,216
literat rai	21,550	iurlionio filmui	3,500
Jaunimo veiklai	19,050	Muzikos premijom	3,000
Literat ros premijom	13,150	Lietuvos visuomeninink s	
Lietuvi spaudai	12,000	premijai	1,000
Stipendijom lituanistikai		Lit. švietimo premijom	580
studijuoti	10,175	Agromijai studijuoti	
Lietuvos istorijai parašyti	9,325	(aukotojo paskyrimu)	137

Bendruomen s temomis

“T višk s Žiburi ” (1977.VII.28) vedamasis si lo pagalvoti d l b si mos PLB valdybos. (PLB seimas renkasi 1978 liepos 1-4 Toronte). O pagalvoti tod l, kad bendruomen s organizacijos mirtinas priešas es s partiškumas ir kad “dabartin Bendruomen s organizacija kai kuriuose kraštuose kaip tik ir suskilo d l to, kad t nelemt j partiškum nevisi vienodai suprantame”. Ir to partiškumo pagal vedam j yra tiek aps iai, kad vedamasis abejoje, “ar visoje Š. Amerikoje surasime viet , kurioje gyvent devyni tautie iai turintieji toki dabar jau ret (nepartiškumo) dvasin savyb ?” Žo džiu, vaizdas labai ni rus. Tik kažin ar tikroviškas?

si proarabiškai, nors ir Breiros opo-
nentai pripaž sta jos aiški pozicij
už Izraelio egzistencij . Bet kadangi
Breira pasisako ir už palestinie i
teis tas aspiracijas, konservatyvieji
žyd bendruomen s sluoksniai, ku-
rie bes lygiškai remia Izraelio po-
zicijas, m si Breir demaskuoti.
Spaudoje prasid jo atri polemika.
Paž stant žyd temperament , leng-
va sivaizduoti, kas darosi susirinki-
muose, kuriuose dalyvauja abiej
kryp i žydai.

C.

Nors vedamasis vartoja daugiskai-
t “kai kuriuose”, bet faktiškai lig
šiol tam tikros apostazijos apraišk
žinom tik JAV LB organizacijoje.
Amerikos Lietuvi Tarybos globoje
susitelkus, grupel band ir tebeban-
do vaizduoti bendruomen s reorga-
nizuot organizacij , kuri ta iau JAV
lietuviuose pritarimo ir atramos ne-
suranda ir realios schizmos bendruo-
men s organizacijoje sukelti nepaj -
gia. Antra vertus, LB organizacija
laikosi tik tautiniu solidarumu ir
savanorišku susiklausymu, tod l tuo
ar kitu motyvu visada yra galimy-
b apostazuoti, juoba tokiomis s ly-
gomis, kokios yra Jungtin se Vals-
tyb se. ia pagal tradicij labai res-
pektuojamas vyresniškumas (“senior-
ity”), o jis faktiškai priklauso Altui.
Kad Alto — JAV LB santykius ap-
sprendžia nepartiškumas, rodo fak-
tas, kad ir Alto ir JAV LB vadovy-
b je reiškiasi t pa i “partij ” vei-
k jai. Beje, PLB valdyba atskir
krašt bendruomen se atsiradusiai
vienokiai ar kitokiai tampai paša-
linti ir formali priemoni neturi,
o tegali moraliai veikti. Taigi, PLB
valdybos vaidmuo toj srity yra re-
liatyvus ir ribotas.

Atrodo, kad be pagrindo baimi-
namasi ir d l stokos nepartišk žmo-
ni . Atvirai kalbant, ir dabartin s
PLB valdybos žmon m s žiningai
niekas nepartiškumo negal t pa-
neigti. Tod l b si mos PLB valdy-
bos klausimas negali kelti sunkum .

Užtat vedamojo keliamas PLB val-
dybos veiklos finansavimo klausimas
yra painus ir opus. Teisingai veda-
masis pastebi, kad “Turime ir nema-
žai lietuviškuosius pinigus organi-
zuojan i institucij ”, bet kad “nei
vis finansini institucij , nei vis

prašytoj negalime suvesti vien bendr vardikl ". Bet, jei negalima suvesti vien bendr vardikl vis , gal galima suvesti bent tas institucijas, kuriose LB turi bals . Ir vedamojo minimas prel. Krupaviius aiškiai nusak LB organam dvejujus uždavinius: išeivijos lietuvyb s uždavinius, ir Lietuvos vadavimo uždavinius. Lietuvos vadavimo uždavini finansavimo bendram vardikliui reikalingas Vliko, Alto, LB sutarimas. Neatrod, kad tai, bent artimesn j ateity, b t praktiškai manoma. Taciau išeivijos lietuvyb s reikal finansavimas yra tik pa ios LB r pestis, ir jam bendr vardikl rasti nereikalingas nei Vlikas, nei Altas. Pirmasis konkretus žingsnis tur t b ti veikian i fond sujungimas ta prasme, kad tos teis s, kurias dabar turi atskir krašt LB valdybos — JAV Lietuvi fonde — JAV LB valdyba, Kanados Lietuvi fonde — Kanados LB valdyba, etc. — pereit PLB valdybai. Tuo b du atitinkam krašt fondai virst bendrais visos s išeivijos fondais. Faktiškai virst vienu bendru fondu, tik savo teisine pad timi prisi- taik prie vietini statym . Tuo b - du lietuvyb s reikal finansavimas gaut , taip sakant, globalin mast , apimt vis krašt lietuvi degan ius reikalus. Klausimas tik, ar atitinkam krašt LB vadovyb m užtekt tautinio solidarumo tokiam sprendimui padaryti, nors PLB seimas j ir rekomenduot .

"Draugas" (1977.IX. 13) svarsto JAV LB tarybos sud ties ir tarybos nari kvalifikacij klausim , ir pasisako už si lym , kad taryb eit apylinki pirmininkai ir kad kan-

didatui taryb b t nustatytos tam tikros kvalifikacijos, pvz. buvimas apygardos ar apylink s valdyboje ar bent solidarumo naš atidavimas.

Abu si lymai yra kontroversiniai. Ex officio mandatai LB taryboje aiškiai pažeist demokratin tarybos sudarymo b d . Tuo atžvilgiu ir ligšiolin tarybos sud tis šaukiasi patais . Be to, specialus privilegijavimas apylinki pirminink ne tik vadizmu atsiduoda, bet ir diskriminuoja kitus valdybos narius, juoba, kad pasitaiko ir tik pirmininkaujan- i pirminink , vis darb atliekant kitiem valdybos nariam. Tarybos sud iai priartinti prie apylink s t ra vienas tikras demokratinis kelias: kiekviena apylink renka po vien tarybos nar , o didžiosios apylink s — atitinkamai po daugiau.

Kontroversinis yra ir tarybos kandidat cenzavimas. Tarybos rinkimus praverst vertinti kaip vieš prisipažinim esant lietuviais, kaip tautinio solidarumo išraišk . Tod l reikt sudaryti tam kuo palankesnes s lygas. Ir jei taryb kandidatuoja nuo LB organizacijos nutol s tautietis ir jei balsuotojai j išrenka, reikt džiaugtis, kaip ano Evangelijos palaid no gr žimu savo t vo namus. Beje, kiekviename parlamente — o LB taryba yra LB parlamentas — šalia "artist " vis b na ir "statist ". Pagaliau, d l vienos antros išimties neb t tikslinga pa ios taisykl s atsisakyti. Unus testis nulius testis, kaip sakydavo rom n teis .

Prenumeratos skola —
ne žaizda,
neužgis.

Altas ir antibolševikinis taut blokas

“Draugas” (1977.X.25) aprašo spalio 21/22 Chicagoje vykusio Antibolševikinio taut bloko draug amerikiečių kongresą, kuriam pirmininkavo Alto pirmininkas dr. K. Bobelis. Pats taut Antibolševikinis taut blokas (ABN — Antibolševist blok narodov) yra suorganizuotas dešimties ukrainiečių veiklų ir nuo pat pradžių vadovaujamas labai veikli Slavos ir Jaroslavo Steck. Steckien yra ir vyr. redaktorė Muenchene kas du mėnesiai išeinančio žurnalo anglų kalba “ABN Correspondence”.

Kanclerio Adenauerio laikais, kai V. Vokietijoje buvo stiprus ir reikšmingas iš rytinių Vokietijos sričių išvartytas pasitraukusių V. Vokietijoje vokiečių balsas, kai jie reikalavo buvo net speciali ministerija Bonneje, ABN su tuo “heimatlose” vokiečių organizacijomis glaudžiai bendradarbiavo.

Iš lietuvių arčiau su ABN, atrodo, buvo susirišęs tik dr. Juozas Kaškelis. Bet šiuo metu, kaip iš “Draugo” korespondencijos matyti, dr. Kaškelis jau bus pakeičęs dr. K. Bobelis ir kai kurie kiti Alto darbuotojai. Ryšiai su ABN buvo peršami ir Vlikui. Dar Vlikui esant Vokietijoje, buvo iškilęs jo ryšis ir bendradarbiavimo su ukrainiečių atitinkamomis organizacijomis klausimas. Reikalavimai aiškinantis, išryškėjo, kad ukrainiečiai faktiškai turi du politinius centrus; dešimties su Steckais priešakyje ir vis kitą demokratinę grupę su Vitvickiu priešakyje.

Vlikas apsisprendė už ryšius ir bendradarbiavimą su Vitvickio ukrainiečiais. Tas bendradarbiavimas tebevyksta ir Vlikui atsiklus Jungtinių Valstijų.

Zeharjos snos retrospektyvus reportažas

Per šešis “T viškas Žiburi” numerius (1977.IX.29 — XI.3) Zeharja sna, palyginti, sėdinti ir et studio stengiasi aptarti lietuvių žydų santykius nuo pat žydų atsiradimo Lietuvos Didžiojoje kunigaikštijoje iki pat pastarųjų dienų sovietų okupuotoje Lietuvoje. Jo retrospektyvus reportažas tikrai vertas atidaus dėmesio. Galutinėje savo išvadoje sna siūlo lietuviams “padaryti žygį, kad skiriantieji mus (žydus ir lietuvius) bajorai būtų galiausiai veikti”, sykiu konstatuodamas, kad “lietuvių, gyvenantieji Nemuno krašte, anapus geležinės uždangos, tiek eiliniai, tiek ir vadovai, sugebėjo per ilgą laiką nugalti prietaringus tarimus, nepaisant rusiškojo kolonijizmo skaldyk ir valdyk metodo”. Ir tiems bajorams veikti sna pramato ir atitinkamą metodą, jį pavaizduodamas savo susitikimu Izraelyje su grupė vokiečių savanorių, atvykusių pavaduoti kio darbuose Izraelitų, pašauktų tų vyškas ginti. Užuoamina labai aiški.

Tik, atrodo, kad sna dar nežinoma, jog jo minties praktinį vykdymą galima iliustruoti ne tik minėtu vokiečių savanorių pavyzdžiu, bet taip pat ir lietuvių. Lietuvait Me-

dicinos sesuo ("nurse") Zinaida B. jau nuo 1967 darbuojasi kibbutze Amiad, Hevel Korasim. Kai buvo pasiteirauta tokio jos apsisprendimo motyv , šypsodamos paaiškino: "I lik to be a part of history". Motyvas domus. Ir neatrodo, kad tai būtų unikalus atvejis.

Lietuvos geografinis padėtis sudarys lygias II-ojo pasaulinio karo eigoje lietuvi — žyd tarpusavio santykius aptemdyti, anot sėnos, klaidingai šėšiais. Tuos šešiolis galėtų pašalinti aukos šviesa. Mūsųose lig šiol betgi yra veik visuotinis sitikimas, kad tam užtenka ir tik teisingumo šviesos. Valstybėje teisingumo daro teismas. O taut tarpusavio santykiai daugiau priklauso nuo noro susiprasti abišali interes ir bendrum pagrindu. Zeharijos sėnos retrospektyvus reportažas, atrodo, lietuvi — žydu susipratimo dialog bando statyti tinkamas vėšes.

Sveikintinas sumanymas

"T višk s Žiburi" (1977. X.13) vedamasis, rašydamas apie Lietuvos kankinius, teikia šitokį sišlym :

— Turime labai ryški veid , kurie krikš ioniškajame Lietuvos gyvenime yra nepaprastai daug nusipeln . J netur tume stumti užmarštin ir padaryti nežinomais kankiniais, o priešingai — kelti j garb , j vard , kad ir kitatausiai pamatyt konkre ius faktus, o per juos ir vis m s krašt . Tiesa, tai n ra prasta, ta iau laisvame pasaulyje manoma. Jeigu šventovi vidaus ornamentikoje vaizduojami paukš iai, gyvuliai, net velniai, juo labiau dera pavaizduoti krikš ioniškojo tik jimo kankinius, kuriuos pašventino kraujo auka. D l to naujai

statomose lietuvi šventov se der t iškelti ryškiuosius Lietuvos krikš ioni kankini veidus, o senosiose rasti vietos j paveikslams, vitražams, skulpt roms. B t nesusipratimas daryti nežinomais tuos kankinius, kurie kovojo m s tautos krikš ioniškojo gyvenimo priešakyje ir žuvo budeli rankose.

Šis sveikintinas sumanymas tur t susilaukti visuotinio pritarimo, paramos ir praktiško taikymo. Jo praktiškas taikymas labai gražiai derinasi ir su Ateitinink federacijos IX kongreso nutarimu d l Prano Dovydaio ir Stasio Šalkauskio šventumo bylos užvedimo.

Vilniaus kompleksas

Psichologija kompleksu laiko užguit psichini vaidini raizgin , prikraut tam tikro emocionalinio krivio ir trukdant asmens normaliam reiškimuisi. Psichologijos mokslas žino varias komplekso atmainas. Bene labiausiai paplitusios komplekso atmainos: didybės, persekiojimo, menkavertiškumo kompleksas. O m s iševijos kai kuriuose sluoksniuose galima pastebėti ir visai naujos atmainos komplekso apraišk . Šioji atmaina, atrodo, yra Lietuvos — Lenkijos tarpukaris santyki tiesioginis padarinys ir psichologijos mokslė turb t bus pavadinta Vilniaus kompleksu, nes tai daugiausia paplit s tarp Vilniaus krašto lietuvi ir tarp vienaip ar kitaip su Vilniumi susijusi lenk .

Vilniaus kompleksui suvokti užtenka paskaityti pasisakymas "Drauge" (1977.IX.28) "D l susipratimo su lenkais". Rašinyje skaitome:

— Tikras susipratimas (su lenkais) b t labai lengvai pasiekiamas, jeigu lenkai

UŽGES ŽIBURIAI

GEN. JONAS ERNIUS

1898.I.6 — 1977.VIL3

Velionis buvo buvęs Lietuvos nepriklausomybės karasavanas, Lietuvos karo mokyklos I-osios laidos karininkas, Belgijoje baigęs aukštąjį technikos mokslą, o Prancūzijoje — karo akademiją, palyginti, būdamas jauno amžiaus buvo pasiekęs Lietuvos kariuomenėje pačias viršūnes — nuo 1935 buvo kariuomenės štabo viršininkas. Bet velionio istorinis vaidmuo Lietuvos valstybiniame gyvenime buvo ne karinio, o politinio pobūdžio. Tai buvo vadinamos vieningo darbo vyriausybės sudarymas.

Kai, naciams atplėšus nuo Lietuvos Klaipėdos kraštą, visa tauta buvo labai sukrasta ir „atpirkimo ožiu“ buvo linkusi laikyti tik Smetonos režimą, pats Smetona, kariuomenės vado gen.

Raštikio taigaujamas, pagaliau sutiko sudaryti vyriausybę, kurios sudėtyje būtų ne vien tautininkų partijos, bet ir demokratini partijų žmoniai. Žinoma, vyriausybės pirmininku, net ir tuo labai sunkiu Lietuvai metu, Smetona vis tiek pasirinko ne kurią stiprią politinį asmenybę, bet tuometinį kariuomenės štabo viršininką, velionį gen. ernių, kuris nebuvo politikas, o tik karys — technikas, drausmingas savo vyresnybei sakymų vykdytojas. Todėl velionis, nors, imdamasis Lietuvos premjero pareigų, bus turįs labai gerą intenciją, faktiškai nebuvo tik su tom intencijomis vykdyti žmogus. Jis faktiškai ne tik nei Smetonai, nei tautininkams, nei demokratinėms partijoms. Po aštuonių mėnesių pakeitė tautininką Merkys.

Kad velionis neturėjo politiko sąvybių, rodo jo, buvęs Lietuvos premjero, buvimas 1940-1941 okupacinės sovietų kariuomenės 29-ojo korpuso štabo viršininku. Politiškai nuovokus buvęs premjeras tokio valstybinio neįtakto nebūtų padaręs.

liautis savaip ir planavę tautiškai ir toliau imperialistines užmačias prieš laisvąs ir taikos trokštančius lietuvių tautą. Vietoj krikštoniškaip apgailėjimo bjauraus smurto padarinius, klasingai užgrobiančią Lietuvos sostinę Vilnių, ir parodydami nuosirdų draugiškumą tiek daug istorijoje tiktai je lenkams pagelbėjus lietuvių tautai, lenkai niekur nerodo palankumo nepriklausomos Lietuvos atstatymui id jai dar net ir šiandien. Lenkų spauda, politiniai veiksniai ir organizaciniai sambūriai tebepuoselėja grubuonišką mintį apie Lietuvą ir geros valios ženklą ateities Lietuvai nerodo. Šen ir ten girdyti silpnos užuominos grynai sentimentinio pobūdžio dėl Vilniaus priklausomumo Lietuvai, bet tai tik proginis užuominos. Iš tikrųjų matome visai kitą: lenkų dar vis puoselėjamos unijos mintys ir nuslėpti klyduliai Lietuvos užvaldymui. Sukurta net Vilniaus mišlo niku draugija, per kurią viešai ir slapta veikiama prieš lietuvių tautos interesus, net traukiant į Amerikos politinius asmenis, ieškant Vilniaus atplėšimo politini sferose takos.

Taigi, Vilniaus kompleksas kamuoja ne tik nelaimingus lenkų milosnikus, bet ir jų antipodus mūsų išsivijusių sluoksniuose.

Vis d lto velionio vadovautos vie-
ningo darbo vyriausyb s tarpsnis vi-
same Smetonos režime sudaro tam
tikr prošvaist . Tai buvo pos kis
demokratijos kryptimi, kurios mai
atgal atsukti neband n tautininkas
Merksys.

Daug s kmingesn s velionio in-
tencijos ir pastangos buvo Lietuvos
kariuomen s štabo viršininko parei-
gose. Pasak gen. Raštikio, velionis
buvo labai aktyvus kariuomen s
pertvarkymo ir sustiprinimo šalinin-
kas ir savo sumanumu bei darbu la-
bai daug prisid jo tiem uždaviniam
vykdyti.

JOK BAS ROBINZONAS

1889.X.28 — 1977.X.24

Gim s Dz kijos Seirijuose. Tei-
si mokslus iš j s Varšuvos univer-
sitate. I-ojo pasaulinio karo metais
Rusijos armijos karys. Nepriklauso-
moj Lietuvoj advokatas Kaune, iš-
kil s pirmaeilius Lietuvos žyd
veik jus. Nuo 1928 Lietuvos žyd
sionist pirmininkas. Su Lietuvos
valstybe velion sieja jo buvimas
seimo atstovu ir žyd frakcijos ly-
deriu I, II ir III seime. ia jis
buvo teisi ir redakcijos komisijos
nariu, taip pat užsienini reikal
komisijos nariu. Savo teisine logika
ir lietuvi kalbos mok jimu velio-
nis daug prisid jo, svarstant ir re-
daguojant Lietuvos statymus. Lie-
tuvi kalb jis mok jo geriau už
daugel lietuvi inteligent ir savo
koleg advokat . Nepaprastai darbš-
tus ir kruopštus pasiimtame darbe
nepriklausomai Lietuvai velionis
dav statym raidyn ir du mo-
numentalius komentarus: Klaip dos

Toronto skautai spalio 1-2 dien-
omis sureng Lietuvos laisv s kovo-
toj Juozo Lukšos-Daumanto ir Ro-
mo Kalantos sp dingai patraukl mi-
n jim .

konvencijos ir Klaip dos statuto. Ap-
skritai velionis buvo k rybingas eru-
ditas. Bendradarbiavo “Teis s”,
“Vairo” žurnaluose, “Kriminalistikos
Žinyne”, taip pat žurnaluose angl
vokie i kalbomis, ir išleido kelet
knyg hebraj , lenk , rus , vokie-
i , angl kalbomis.

Kai Tarptautinio Teisingumo Tri-
bunole Haagoje vyko Lietuvos by-
la su nacine Vokietija d l Klaip -
dos statuto, velionis buvo faktinis
ir pagrindinis Lietuvos pozicijos ar-
gumentuotojas. Lietuva t byl lai-
m jo, nepaisant, kad, jai iškilus, net
Lietuvai palank s teis s žinovai to-
kiam laim jimui beveik neteik vil-
ties. ia velionis suvaidino Lietu-
vos valstybingumui istorin vaid-
men .

Il-asis pasaulinis karas velion už-
klupo Jungtin se Valstyb se. ia
jis kur laik profesoriavo New Yor-
ko Columbijos universitete. Buvo
Jungtini Valstybi teisiniu patar -
ju naci vad byloje Nuernbergo
Tribunole. Izraeliui gavus nepriklau-
somyb , buvo Izraelio delegacijos
Jungtin se Tautose narys. Pasitrau-
k s pensij , pasiliko New Yorke.
Palaik santykius su velioniu V. Si-
dzikausku ir kai kuriais kitais bu-
vusiais kolegomis Lietuvos advo-
kat roje.

*

Nauj j Lietuvi Fronto Bi iuli Vyr. Taryb sudaro bi iuliai: Edmundas Arbas, Vytautas Aušrotas, dr. Zigmās Brinkis, kun. Viktoras Dabušis, K stutis Girnius, Linas Kojelis, Algis Raulinaitis, Antanas Sabalis ir dr. Rož Šomkait .

*

Ateitinink Federacijos skiriama Stasio Šalkauskio vardo k rybos premija \$1,500.00 šiemet pripažinta bi iuliui dr. Jonui Griniui, kuris premijos pinigūs išdalino išeivijos tautin s kult ros puosel tojams.

Clevelando Lietuvos pilie i klubas metin \$1,000.00 premij už pažym tin lietuvišk veikal Ohio valstyb je šiemet paskyr žurnalistui bi iuliui Vacui Roci nui už ilgamet kruopšt reportaž lietuvi spaudoje.

Rugs jo 24 baltie i demonstracijos už žmogaus teises Washingtonē sutelk apie 4000 lietuvi (daugiausia), latvi bei est ir parod , kad Viktoras Nakas, t demonstracij pagrindinis organizatorius, savo uždavin pagirtinai atliko.

*

Žurnalistas, kult rini premij mecenatas kun. dr. Juozas Prunskis gruodžio 22 užbaig savo amžiaus septint j dešimtmet .

*

Lietuvoje gimusi, Amerikoje augusi, Šveicarijoje išsimokslinusi, žurnalist , redaktor , ELTOS direktor , angl kalbos profesor Vilniaus universitete bi iul Magdalena Avie t nait gruodžio 22 sukor 85 met savo amžiaus distancij .

Mielieji Skaitytojai,

Kas iš m s nenori b ti prisimintas ir pasveikintas Kal d šven i ir Nauj j Met proga! Tai taip žmoniška. Bent kart per metus trumpu šiltu pasveikinimu pabendrauti.

O kad bendravimas nenutr kt , jis turi b ti abipusiškas. Ir LAISV bendravimas su savo skaitytojais turi b ti abipusiškas. T abipusiškum ypa primena prenumeratos reikalas.

Nuoširdžiai sveikindama savo Mielus Skaitytojus Kal d ir Nauj j Met proga, LAISV linki, kad abipusis bendravimas tarp žurnalo ir skaitytoj b t juo glaudesnis.

L A I S V